

इलियकांडप्रारंभा॥

कृतं महारायचरणे

SGDF

San Gargi College, Delhi

श्रीगणेशायनमः॥ वर्गाः पृथ्वीपुरस्माभृद्वनौषधि मृगादिभिः॥ नृब्रह्मक्षत्रविद्वृद्धैः सांगोपांगैरिहोदिताः॥ १॥ भूभूमिरचलानंतारसावि
स्वमरास्थिरा॥ धराधरित्रीधरणीक्षोणीज्योत्काशरूपीक्षितिः॥ २॥ सर्वसहावसुमतीवसुधोर्वीवसुधरा॥ गोत्राकुःसृष्टिवीर्यवीर्याऽवनिर्मेदिनीमहि
॥ ३॥ “विपुलागद्वरीधात्रीगौरिलाकुंभिनीक्षमा॥ भूतधात्रीरत्नगर्भाजगतीसागरांबरा॥ १॥” मृत्पृथिवीप्रशस्तातुमृत्सापृत्तान्नाचमृत्ति-
का॥ उर्वरासर्वसस्यादद्यास्यादूषःक्षारमृत्तिका॥ ४॥ उषवानूपरोद्वावध्यन्यलिंगौस्थलंस्थली॥ समानोमरुधन्वानोद्देखिलाप्रहतेस-
मे॥ ५॥ त्रिष्वयोजगतीलोकोविष्टपंभुवनंजगत्॥ लोकोऽयंभारतंवर्षेशरावत्यास्तयोऽवधेः॥ ६॥ देशःप्राग्दक्षिणःप्राच्यउदीच्यःपश्चिमो
त्तरः॥ प्रत्यंतोऽस्तेच्छदेशःस्यान्मध्यदेशस्तमध्यमः॥ ७॥ आर्यावर्तःपुण्यभूमिर्मध्यविंध्यहिमालयोः॥ नीवृज्जनपदोदेशविषयोतूपवर्त-
ने॥ ८॥ त्रिष्वगोष्ठान्नुप्रायेनडुल्लुलइत्यपि॥ नुसुडान्कुसुदप्रायेवेतस्वान्वहुवेतसे॥ ९॥ शादलःशादहरितेसजंबालेतुपंकिलः॥ जल-
प्राचमनूपंस्यात्पुंसिकच्छस्तथाविधः॥ १०॥ स्त्रिषार्कराशार्करिलःशार्करःशार्करावति॥ देशएवादिमाखेवमुन्नेयाःसिकतावति॥ ११॥ देशोनद्यंबुह-
स्यंबुसंपन्नवीहिपालितः॥ स्थान्दीमातृकोदेवमातृकश्चयथाक्रमं॥ १२॥ सराजिदेशोराजन्वात्स्यात्ततोऽन्यत्रराजवान्॥ गोष्ठंगोस्थानकं
तुतुगौष्ठीनंभूतपूर्वकं॥ १३॥ पर्यंतभूःपरिसरःसेतुरालौस्त्रियांपुमान्॥ वामलूरश्चनावुश्चवल्मीकंपुनपुसकं॥ १४॥ अत्रचवल्मीकाग-
ध्यपंथानःपदवीसृतिः॥ सरणिःपद्धतिःपद्यावर्त्येकपदीतिच॥ १५॥ अतिपंथाःसुपंथाश्चसत्यश्चार्चितेऽध्वनि॥ व्यधोदुरध्वोविपथःकद

ध्वाकापथः समाः ॥ १६ ॥ अपंथास्त्वपथंतुल्ये शृंगारकचतुष्टये ॥ प्रांतरंदूरशून्योऽध्वाकांतारंवर्त्मदुर्गमं ॥ १७ ॥ गच्छतिः स्त्रीक्रोशयुगं नल्यः
 किष्कुचतुः शतं ॥ घंटापथः संसरणंतत्पुरस्थोपनिष्करं ॥ १८ ॥ द्यावापृथिव्योरोदस्थो द्यावाभूमीचरोदसी ॥ दिवस्पृथिव्यो गंजातुरुमास्या-
 ल्लवणाकरः ॥ १९ ॥ इति भूमिवर्गः ॥ ॥ पूः स्त्रीपुरीनगर्थो वापत्तनंपुटभेदनं ॥ स्थानीयं निगमोऽन्यत्तु यच्चूलनगरात्पुरं ॥ १ ॥ तच्छारखान
 गरं वेशो वेश्याजनसमाश्रयः ॥ आपणस्तनिबद्धायां विपणिः पण्यवीथिका ॥ २ ॥ रथ्याप्रतोली विशिखास्याच्चयोर्विप्रमस्त्रियां ॥ प्राका-
 रोवरणः सालः प्राचीनं प्राततो वृतिः ॥ ३ ॥ भित्तिः स्त्रीकुड्यमेडुकं यदंतर्न्यस्तकीकसं ॥ गृहंगेहोदवसितं वेशमसदनिकेतनं ॥ ४ ॥ निशां-
 तपस्त्यसदनं भवनागारमंदिरं ॥ गृहाः पुंसि च भूम्ने वनिकाय्यनिलया लयाः ५ वासः कुटी द्वयोः शालासभा संजवनं त्विदं ॥ चतुशालं मुनीनां तु
 पर्णशालो रजोऽस्त्रिया ॥ ६ ॥ चैत्यमायतनं तुल्ये वाजिशाला तु मंदुरा ॥ आवेशनं शिल्पिशाला प्रपापानीयशालिका ॥ ७ ॥ मठश्छात्रा-
 दिमिलयोगंजातुमदिरा गृहं ॥ गर्भागारं वासगृहमरिष्टं सूतिका गृहं ॥ ८ ॥ “कुट्टिमोऽस्त्रीनिबद्धाभूश्चंद्रशालाशिरो गृहं ॥” वातायनं गवाक्षो
 ऽथ मंडपोऽस्त्रीजनाश्रयः ॥ हर्म्यादिर्धनिनां वासः प्रोसादो देवभूभुजां ॥ ९ ॥ सौधोऽस्त्रीराजसदनं मुपकार्योपकारिका ॥ स्वस्तिकः सर्वतोभ-
 द्रो नद्यावर्तादयोऽपि च ॥ १० ॥ विच्छंदकः प्रभेदाहिभवंतीश्वरसदनां ॥ स्त्र्यगारं भूभुजामंतः पुरं स्यादवरोधनं ॥ ११ ॥ शृङ्खलं तश्चावरोधश्च
 स्याददृष्टो ममस्त्रियां ॥ प्रधानप्रधणालिंदा बहिर्द्वारप्रकोष्ठके ॥ १२ ॥ गृहावग्रहणी देहल्यगणंचत्तराजिरे ॥ अधस्ताद्धारुणि शिलाना-

सादारूपरिस्थितं ॥ १३ ॥ प्रच्छन्नमंतर्द्धारं स्यात्सद्वारं तु पक्षकं ॥ वलीकनीध्रे पटलप्रांतेऽथ पटलं छदिः ॥ १४ ॥ गोपानसी तु वलभीच्छादने वक्र
 दारुणि ॥ कपोतपालिकायां तु विटं कंयुं न पुंसकं ॥ १५ ॥ स्त्रीश्चाद्धारं प्रतीहारः स्याद्विदित्स्त्ववेदिका ॥ तोरणोऽस्त्री बहिर्द्धारं पुरद्धारं तु सोपुरं ॥ १६
 कूटं पूद्धारि यद्वस्ति न स्वस्तस्मिन्नथ त्रिषु ॥ कपाटमररं तु ल्येतद्विष्कं भौर्गलं नना ॥ १७ ॥ आरोहणं स्यात्सोपानं निःश्रेणिस्त्वधिरोहिणं ॥ संमार्ज
 नीशोधनी स्यात्संकरोऽवकरस्तथा ॥ १८ ॥ क्षिप्ते मुरवं निःसरणं सन्निवेशो निकर्षणं ॥ समो संवसथ ग्रामौ वेश्मभूर्वास्तरस्त्रियां ॥ १९ ॥ ग्रामां
 तेऽपुपशाल्यं स्यात्सीमसीमे स्त्रिया सुभे ॥ घोषआभीरपल्ली स्यात्पक्ष्णः शबरालयः ॥ २० ॥ ॥ इति पुरवर्गः ॥ ॥ महीध्रेशिखरिस्थामृ
 दहार्यधरपर्वताः ॥ अद्रिगोत्रगिरिमावाचलशैलशिलोच्चयाः ॥ १ ॥ लोकालोकश्चक्रवालस्त्रिकूटस्त्रिककुत्समौ ॥ अस्तस्तचरमक्षामृदुदय
 पूर्वपर्वतः ॥ २ ॥ हिमवान्निषधो विंध्यो माल्यवान्यारियात्रिकः ॥ गंधमादनमन्ये च हेमकूटादयो नगाः ॥ ३ ॥ पाषाणप्रस्तरप्रावोपलाश्मा-
 नः शिलादृषत् ॥ कूटोऽस्त्री शिखरं शृंगं प्रपातस्तु तटो मृगुः ॥ ४ ॥ कटोकोऽस्त्री नितंबोऽद्रेः स्नुः प्रस्थः सानुरस्त्रिया ॥ उत्सः प्रस्त्रवणं वारिप्र-
 हो निर्झरो झरः ॥ दरी तु कंदरो वा स्त्री देवखातविले गुहा ॥ गह्वरंगडशैलास्तच्युताः स्थूलोपलागिरेः ॥ ६ ॥ “दंतकास्तबहिस्तिर्यग्वा
 देशान्निगतागिरेः ॥” खनिः स्त्रियामादरः स्यात्पादाः प्रत्यंतपर्वताः ॥ उपत्यकाद्रेरासन्नाभूमिरूर्ध्वमधित्यका ॥ ७ ॥ धातुर्मनःशिला
 यद्रेर्गौरिकं तु विशेषतः ॥ निकुंजकुंजौ वाह्नीबेलतादिपिहितोदरे ॥ ८ ॥ ॥ इति शैलवर्गः ॥ ॥ अटव्यरण्यं विपिनं गहनं काननं

यमरग्यानीष्ट हारामास्तनिष्कुराः ॥ १ ॥ आरामः स्यादुपवनं कृत्रिमं वनमेव यत् ॥ अमात्यगणिकागेहोपवने वृक्षवाटिका ॥ २ ॥
 ध्यानं राज्ञः साधारणं वनं ॥ स्यादेतदेव प्रमदवनमंतः पुरोचितं ॥ ३ ॥ वीथ्यालिरावलिः पंक्तिः श्रेणीलेखास्ताराजयः ॥ वन्यावनस-
 र्वोद्भिदि ॥ ४ ॥ वृक्षो महीरुहः शाखी विटपी पादपस्तारुः ॥ अनोकहः कुटः शालः पलाशीद्रुद्रुमागमाः ॥ ५ ॥ वानस्पत्यः फ-
 लनस्पतिः ॥ ओषधयः फलपाकांताः स्युरबंध्यः फलेग्रहिः ॥ ६ ॥ बंध्याः फलोऽवकेशी च फलवान्फालनः फली ॥ प्रफुल्लोत्फुल्लसंफु-
 कुराः ॥ ७ ॥ फुल्लश्चैते विकसिते स्युरबंध्यादयस्त्रिषु ॥ स्थाणुर्वानाध्रवः शंकुर्द्रुश्च शाखा शिफः क्षपः ॥ ८ ॥ अप्रकांडे स्तंबगु-
 ता ॥ लताप्रतानिनीवीरुद्रुत्भिन्नुलपइत्यपि ॥ ९ ॥ नगाधारो हउच्छ्रायउत्सेधश्चोच्छ्रयश्च सः ॥ अस्त्रीप्रकांडः स्कंधः स्यान्मू-
 लरोः ॥ १० ॥ समेशाखालते स्कंधशाखा शालेशिफाजटे ॥ शाखा शिफाऽवरोहः स्यान्मूलाः चाग्रंगता लता ॥ ११ ॥ शिरोग्रंशि-
 धिनामकः ॥ सारोपज्जानरित्वकस्त्रीवल्लं वल्कलमस्त्रियां ॥ १२ ॥ काष्ठं दार्विधनं लेधइधममेधः समित्तिस्त्रियां ॥ निष्कुरः
 तरिस्त्रियां ॥ १३ ॥ पत्रं पलाशं छदनं दलं पर्णं छदः पुमान् ॥ पल्लवोऽस्त्रिकिसलयं विस्तारो विटपोस्त्रियां ॥ १४ ॥ वृक्षादीनां
 अधनं ॥ आम्रे फलेशालादुः स्याच्छुष्के वानसुमेत्रिषु ॥ १५ ॥ क्षारकोजालकं क्लीबे कलिका कोरकः पुमान् ॥ स्याद्बुच्छकस्त-
 नोऽस्त्रियां ॥ १६ ॥ स्त्रियः स्रमनसः पुष्यं प्रसूनं कुसुमं समं ॥ मकरंदः पुष्परसः परागः स्रमनोरजः ॥ १७ ॥ द्विहोनं प्रसवेस-

क्षनैयग्रोधेंगुदंफले ॥ १८ ॥ बार्हतंचफलेजंब्याजंबूः स्त्रीजंबुजांबवं ॥ पुष्पेजातीप्रभृतयः स्व-
 पिपुष्पेक्षुबेऽपेपाठला ॥ बोधिद्रुमश्चलदलः पिप्पलः कुंजराशनः ॥ २० ॥ अश्वत्येऽथकपित्येस्पुर्द
 फलदंतशरावपि ॥ २१ ॥ उदुंबरोजंतुफलोयजांगोहेमदुग्धकः ॥ कोविदारेचमरिकः कुट्टालोयुगपत्रकः
 दः ॥ आरग्वधेराजवृक्षशम्याकचतुरंगुलाः ॥ २३ ॥ आरेवतव्याधिघातकृतमालसुवर्णकाः ॥ स्पु
 वरुणोवरणाः सेतुस्तिक्तशाकः कुमारकः ॥ पुन्नागेपुरुषस्तंगः कैसरोदेववल्लभः ॥ २५ ॥ पारि
 स्थंदनोनेमीरथदुरतिमुक्तकः ॥ वंजुलश्चित्रकचायद्वौपीतनकपीतनौ ॥ आम्नातकेमधुकेतु
 लौजलजेत्रमधूलकः ॥ पीलौगुडफलस्वंसीतस्मिंस्तगिरिसंभवे ॥ २८ ॥ अस्रोटकंदरालौद्वावं
 वातपोथोऽथवेतसे ॥ २९ ॥ रथाफ्रपुष्पविदुरशीतवानिरवंजुलाः, द्वौपरिव्याधविदुलौनादेपी
 गंधकाक्षीवमोचकाः ॥ रक्तौसौमधुशिग्रुः स्यादरिष्टः फेनिलः समौ ॥ ३१ ॥ बिल्वेशांडिल्यशैलू-
 स्यान्त्यग्रोधोबहुपाददः ॥ ३२ ॥ गालवः शबरोलोधस्तिरीटस्तिवमार्जनौ ॥ आम्नश्चूतोस्ता
 वल्लकंक्षुबेकौशिकोगुगुलुः पुरः ॥ शैलुः श्लेष्मातकः शीतउद्दालोबहुवारकः ॥ ३४ ॥ राजादनंभि-

कां-
 २

यालः स्यात्सन्नकद्रुधनुः पटः ॥ गंभारी सर्वतोभद्राकाशमरीमधुपर्णिका ॥ ३५ ॥ श्रीपर्णीभद्रपर्णिचकारमर्याप्यथइयौः ॥ कर्कधूर्बदरी
 कोलिः कोलंकुचलफेनिले ॥ ३६ ॥ सौवीरंबदरंघोटाऽप्यथस्यात्स्वादुकंटकः ॥ विकंकतः सुवाहसोमंथिलोच्याघपादपि ॥ ३७ ॥ ऐरावतोना-
 गरंगोनादेयीभूमिजंबुका ॥ तिंदुकः स्फूर्जकः कालस्कंधश्चशितिसारके ॥ ३८ ॥ काकेंदुः कुलकः काकतिंदुकः काकपीलुके ॥ गोलीढोझाटलो
 घंटापाटलिर्मोक्षमुष्ककौ ॥ ३९ ॥ तिलकः स्तरकः श्रीमान्समौपिचुलझाबुको ॥ श्रीपर्णिकाकुमुदिकाकुंभीकैडर्यकटफलो ॥ ४० ॥ क्रमुकः
 पट्टिकारव्यः स्यात्सटीलाक्षाप्रसादनः ॥ तूदस्तधूपः क्रमुकोब्रह्मण्योब्रह्मदारुच ॥ ४१ ॥ तूलचनीपप्रियककदंबास्तहरिप्रिये ॥ वीरह
 सोऽरुकरे ॥ मिमुखीभल्लातकीत्रिषु ॥ ४२ ॥ गर्दभांडेकंदरालकपीतनसः पार्श्वकाः ॥ पुष्पश्चतित्तिडीचिंचोऽल्मिकोऽथोपीतसारके ॥ ४३ ॥ स
 र्जकासनंबंधूकपुष्पप्रियकजीवकः ॥ सालेतुसर्जकाश्याश्वकर्णकाः सस्यसंवरः ॥ ४४ ॥ नदीसर्जोवीरतरुरिंद्रदुः ककुभोऽर्जुनः ॥ रा
 जादनः फलाध्यसः क्षीरिकायामथइयोः ॥ ४५ ॥ इंगुदीतापसतरुभूर्जेचर्मिमृदुत्वौ ॥ पिच्छिलापूरणीमोचास्थिरायुः शाल्म-
 लिद्वयोः ॥ ४६ ॥ पिच्छातुशाल्मलीबेष्टरोचनः कूटशाल्मलिः ॥ चिरिविल्वोनक्तमालः करजश्चकरंजके ॥ ४७ ॥ प्रकीर्यः पूतिकरजः
 पूतिकः कलिमारकः ॥ करंजभेदाः षडग्रंथोमर्कत्थंगारवल्लरी ॥ ४८ ॥ रोहीरोहितकः श्रीहृषात्रुर्दाडिमपुष्पकः ॥ गायत्रीबालतनयः
 रवदिरोदंतधावनः ॥ ४९ ॥ अरिमंदोषिट्रवदिरेकदरः रवदिरेसिते ॥ सोम्यवक्रोऽप्यथव्याघ्रपुच्छगंधर्वहस्तकौ ॥ ५० ॥ गरुड-

गोविंद

SGDF

रुबुकश्चरुचकश्चित्रकश्चसः॥चंचुःपंचांगुलोमंडवर्धमानव्यडंबकाः॥५१॥अल्पाशमीशमीरःस्याच्छमीसक्तुफलाशिवा॥पिंडी
 तफोमरुबकःश्वसनःकरहाटकः॥५२॥शल्यश्चयदनेशक्रपादपःपारिभद्रकः॥भद्रदारुद्रुकिलिमंपीतदारुचदारुच॥५३॥पूति
 काष्ठंचसप्तस्युर्देवदारुणयथद्वयौः॥पारलिःपारलाऽमोघाकाचस्थालीफलेरुहा॥५४॥कृष्णाष्टंताकुबेरासीस्यामातुमहिलाव्या॥
 लतागोवंदिनीगुंद्राप्रियंगुःफलिनीफली॥५५॥विष्वक्सेनागंधफलीकारंभाप्रियकश्चसा॥मंडुकपर्णपत्रोर्णनटकट्टंगटुंढकाः॥५६॥
 स्योनाकशुकनाससर्पदीर्घहंतकुटंनटाः॥शोणकश्चारलोतिथ्यफलात्वामलकीत्रिषु॥५७॥अमृताचवयस्थाचत्रिलिंगस्तविभीत
 कः॥नाक्षस्तुषःकर्षफलोभूतावासःकलिद्रुमः॥५८॥अभयात्वव्यापथ्याकायस्यापूतनामृता॥हरीतकीहेमवतीचेतकीश्रेयसी-
 शिवा॥५९॥पीतद्रुःसरलःपूतिकाष्ठंचाथद्रुमोत्पलः॥कर्णिकारःपरिव्याधोलकुचोलिकुचोडहुः॥६०॥पनसःकंदकिफलोनिचुलो
 हिज्जुलोऽबुजः॥काकोदुंबरिकाफाल्गुर्मलधुर्जघनेफला॥६१॥अरिष्टःसर्वतोभद्रहिगुनिर्यासमालकाः॥पिचुमंदश्चनिंबेऽथपि
 ष्ठिलागुरुशिंशपा॥६२॥कपिलाभस्मगर्भासाशिरीषस्तकपीतनः॥मंडिलोऽप्यथचांपेयश्चंपकोहेमपुष्पकः॥६३॥एतस्यकलिका
 गंधफलीस्यादथकेसरे॥बकुलोवंजुलाऽशोकोसमौकरकदाडिमौ॥६४॥चांपेयःकेसरोनागकेसरःकांचनाव्याः॥जयाजयंतीत
 कीरीनादेयीवैजयंतिका॥६५॥श्रीपर्णमधिमंथःस्यात्कणिकागणिकारिका॥जयोऽथकुरुजःशक्रोवत्सकोगिरिमल्लिका॥६६॥

एतस्यैव कलिंगेन्द्रयभद्रयवंपले ॥ कृष्णापाकफलाविग्रस्रुषेणाः करमर्दके ॥ ६७ ॥ कालस्कंधस्तमालः स्यात्तापिच्छोऽप्यथसिं-
 दुके ॥ सिंदुवारेंद्रसरसौनिर्गुंडांद्राणिकेत्यपि ॥ ६८ ॥ वेणीगरागरीदेवताडोजीमूतइत्यपि ॥ श्रीहस्तिनीसुभूरुंडीतृणभूयंतु
 मल्लिका ॥ ६९ ॥ भूपदीशीतभीरुश्चसैवास्फोटवनोद्भवा ॥ शोफालिकातुसुवहानिर्गुंडीनीलिकाचसा ॥ ७० ॥ सिताऽसौश्वेतसरसा
 भूतवेश्यथमागधी ॥ गणिकायूथिकांऽबध्नासापीताहेमपुष्पिका ॥ ७१ ॥ अतिमुक्तः पुंड्रकः स्याद्दासं नीमाधवीलता ॥ समनामा
 लतीजातिः सप्तलानवमालिका ॥ ७२ ॥ माध्यं कुंदं रक्तकस्तुबंधूकोबंधुजीवकः ॥ सहाकुमारीतरणिरभूतस्तमहासहा ॥ ७३ ॥ तत्र-
 शोणेकुरवकस्तत्रपीतेकुरंदकः ॥ नीलीझिंटीद्वयोर्बाणादासीचार्त्तगलश्चसा ॥ ७४ ॥ सैरैधकस्तुझिंटीस्यात्तस्मिन्कुरवकोऽरुणे ॥ पीताकु-
 रंदकोझिंटीतस्मिन्सहचरीद्वयोः ॥ ७५ ॥ ओंड्रपुष्पंजपापुष्पं वज्रपुष्पं तिलस्ययत् ॥ प्रीतहासरातप्रासचंडातहयमारकाः ॥ ७६ ॥ करवीरेकरीरंतु
 क्रकरग्रंथिलाबुभौ ॥ उत्पन्नः कितवोधूतेधितूरः कनकाद्वयः ॥ ७७ ॥ मातुलोमदनश्चास्यफलेमातुलपुत्रकः ॥ फलपूरोबीजपूरोरुचकोमातुलंगके
 ॥ ७८ ॥ समीरणोमरुबकः प्रस्थपुष्पः फणिज्जकः ॥ जंबीरोऽप्यथपर्णासेकठिंजरकुठेरको ॥ ७९ ॥ सितेऽर्जकोऽत्रपाठीतुचित्रकोवन्हसं-
 जकः ॥ अर्काहवसकाऽऽस्फोटगणरूपविकीरणाः ॥ ८० ॥ मंदारश्चार्कपर्णोऽत्रशुक्लेऽलर्कप्रतापसौ ॥ शिवमल्लीपाशुपतएकाष्ठीलोबुकोव-
 सः ॥ ८१ ॥ वंदाहृक्षादनीहृक्षरुहाजीवंतिकेत्यपि ॥ वत्सादनीछिन्नरुहागुडूचीतंत्रिकाऽमृता ॥ ८२ ॥ जीवंतिकासोमवल्लीविशल्या

मधुपर्ण्यपि ॥ मूर्वादेवी मधुरसामोरता तेजनीस्त्रवा ॥ ८३ ॥ मधूलिकामधुश्रेणी गोकर्णी पीलुपर्ण्यपि ॥ पाठाब्जविद्धकणी स्थाप-
 नीश्रेयसीरसा ॥ ८४ ॥ एकाक्षी लापापचेली प्राचीनापनतिक्रिका ॥ कटुः कटुमराशो करोहिणी कटरोहिणी ८५ ॥ मत्स्यपित्तकृष्णा भेदी च-
 क्रांगी शकुलादनी ॥ आत्मगुप्ताऽजह्वाऽव्यं डा कंदुरा प्राहृषायणी ॥ ८६ ॥ ऋष्यप्रोक्ता शूकशिंबिः कपिकच्छुश्चमर्कटी ॥ चित्रोपचित्रान्य-
 ग्रोधीद्रवती शंबरी वृषा ८७ ॥ प्रत्येकश्रेणी सुतश्रेणी रैडा मूषकपर्ण्यपि ॥ अपामार्गः शैरवरिको धामार्गवमयूरकौ ॥ ८८ ॥ प्रत्येकपर्णी केशप-
 र्णी किंकिरी रवरमंजरी ॥ हंजिका ब्राह्मणी पद्माभागी ब्राह्मणयष्टिका ॥ ८९ ॥ अंगारवल्ली बालेयशाकबर्बरवर्धकाः ॥ मंजिष्ठा वि-
 कसा जिगी समंगा कालमेखिका ॥ ९० ॥ मंडुकपर्णी मंडीरी मंडी योजनवत्यपि ॥ यासोयवासो दुःस्पर्शो धनूवयस्सः कुनाशकः ॥ ९१ ॥
 रोदनी कच्छुराऽनंता समुद्रानंता दुर्गलभा ॥ मृश्रिपर्णी मृथकपर्णी चित्रपर्ण्यघ्नवत्सिका ॥ ९२ ॥ क्रोष्टुविन्ना सिंहपुच्छी कलशिधाव-
 ती गुहा ॥ निर्दिग्धिका स्पृशी व्याघ्री ब्रह्मी कंटकारिका ॥ ९३ ॥ प्रचोदनी कुलीक्षुद्रा दुःस्पर्शराष्ट्रिकेत्यपि ॥ नीली काला कूतकि काग्रामी-
 णा मधुपर्णिका ॥ ९४ ॥ रजनी श्रीफली तुत्थाद्रोणी दोलाचनी लिनी ॥ अवल्गुजः सोमराजी सुवल्लीः सोमवल्ली ॥ ९५ ॥ कालमेखी कृष्णा-
 फला बाकुची पूतिफल्यपि ॥ कृष्णोपकुल्या वैदेही मागधी चपला कणा ॥ ९६ ॥ उषणा पिप्पली शौंडी कोलाथ करिपिप्पली ॥ कपिवल्ली को-
 लवल्ली श्रेयसी वशिरः पुमान् ॥ ९७ ॥ चव्यं तु चविका काकचिंची गुंजे तु कृष्णाला ॥ पलंकषा त्विक्कगंधाश्वदंष्ट्रा स्वादुकंटकः ॥ ९८ ॥ गोकट-

कोगोक्षरकोचनशृंगाटइत्यपि ॥ विश्वाविषाप्रतिविषाऽतिविषोपविषाऽरुणा ॥ ९९ ॥ शृंगीमहौषधनचाद्यक्षीरावीदुग्धिकासमे
॥ शतमूलीबहुस्रताऽभीरुरिंदीवरीवरी ॥ १०० ॥ ऋष्यप्रोक्ताभीरूपत्रीनारायण्यः शतावरी ॥ अहेरुरथपीतदुःकालीचकहरिद्र-
वः ॥ १०१ ॥ दार्वीपचंपचादारुहरिद्रापर्जनीत्यपि ॥ वचोग्रंथाषडग्रंथागोलोमीशतपर्विका ॥ १०२ ॥ शक्रूहैमवतीवैद्यमातृसिंह्यो-
तुवाशिका ॥ विषोऽटसूयः सिंहास्योवासकोबाजिदंतकः ॥ १०३ ॥ ओस्फोटागिरिकर्णस्थिद्विष्युक्रांतापराजिता ॥ इक्षुगंधानुकांडेक्षु-
कोकिलाक्षेक्षरक्षराः ॥ १०४ ॥ शालेयः स्याच्छीतशिवच्छत्रामधुरिकामिसिः ॥ मिश्रेयाप्ययसीहुंडोवज्रः स्नुक्स्त्रीस्नुहीगुडा ॥ १०५
समंतदुग्धाऽथोबेल्लममोघाचित्रतंडुला ॥ तंडुलश्चकमिष्टश्चविडंगं पुन्नपुंसकं ॥ १०६ ॥ बलावात्थालकाघंठारवानुशाणपुष्पिका
मृद्धीकागोस्तनीद्राक्षास्वाद्धीमधुरसेतिच ॥ १०७ ॥ सर्वानुभूतिः सरलात्रिपुटात्रिहतात्रिहत् ॥ त्रिभंडीरोचनीश्यामापालिंद्योनुसंबेणि-
का ॥ १०८ ॥ कालामसूरविदलाऽर्धचंद्राकालमेविका ॥ मधुकंकीतकंयहिमधुकंमधुचक्षिका ॥ १०९ ॥ विदारीक्षीरशक्रैस्सगंधाक्रोष्टीतुया-
सिता ॥ अन्याक्षीरविदारीस्थान्महाश्वेतर्क्षगंधिका ॥ ११० ॥ लांगलीशारदीतोयपिप्यलीशकुलादनी ॥ खराश्वाकारवीदीप्योमधूगोला-
चमस्तकः ॥ १११ ॥ गोपीशामाशारिवास्यादनंतोत्पलशारिवा ॥ द्योग्यमृद्धिः सिद्धिलक्ष्म्यौहृद्वेरथ्याहृयाइमो ॥ ११२ ॥ कदलीवारणा-
बुसारंभाभोचांशकमंफला ॥ काष्ठीलामुद्गयणीतुकाकमुद्गासहेत्यपि ॥ ११३ ॥ वार्ताकीहिंगुलीसिंहाभंटाकीदुष्प्रधर्षिणी ॥ नागुलीसु-

रसारास्ता सुगंधा गंधना कली ॥ १४ ॥ नकुलेशा मुजंगा क्षी छत्रा की सुवहा चसा ॥ विदारि गंधां ५ शुमती साल पणी स्थिरा भ्रवा ॥ १५ ॥ तुंडिके
 शी समुद्रां ता कार्पासी बंदरे तिच ॥ भारद्वाजी तु सावन्या शृंगी तु कृषभो वृषः ॥ १६ ॥ गां गेरु की नाग बला झषा ह्रस्व ग वेधका ॥ धामार्ग वी-
 घोषकः स्यान्महा जाली सपीतकः ॥ १७ ॥ जो लची पटोलिका जाली ना देयी भूमि जंबुका ॥ स्याल्ला गलि स्वमिशिरवा का कांगी का कना-
 सिका ॥ १८ ॥ गोधा पदी तु सुवहा मुसली ताल मूलिका ॥ अजशृंगी विषाणी स्याद्गो जिह्वा दाविके समे ॥ १९ ॥ तांबूल वल्ली तांबूली ना
 गवत्सप्यथ द्विजा ॥ हरेणूरेणु का कौंती कपिला भस्म गंधिनी ॥ २० ॥ एला बालुक मैलेयं सुगंधि हरिवालुकं ॥ बालुकं चाथ पालक्यां सु-
 कुंदः कुंदं कुंदरू ॥ २१ ॥ बालं ही बर बर्हिषो दीन्यं केशां बुनामच ॥ कालानुसार्य वृद्धारम पुष्प शीत शिवानितु ॥ २२ ॥ शैलेयं ताल पणी तु दै-
 त्या गंध कुटी मुरा ॥ गंधिनी गज भक्ष्या तु सुवहा सरभीरसा ॥ २३ ॥ महेरुणा कुंदुरु की सल्ल कील्हा दिनी तिच ॥ अधिज्वाला सुमिक्षितु
 धातकी धातु पुष्पिका ॥ २४ ॥ सखी काचंद्र बालै लानि कुटिर्बहुला ५ थसा ॥ सूक्ष्मोपकुंचिका तु त्या कोरंगी त्रिपुरा त्रुटिः ॥ २५ ॥ व्याधिकु
 हंपारि प्राच्यं वायं पाकल मुत्पलं शंखिनी चौर पुष्पी स्यात्केशिन्यथ वितुन्नकः ॥ २६ ॥ झटा मला ५ झटा ताली शिवानामल की तिच ॥
 प्रयों डरी कं पों डर्य मय तुन्नः कुबेरकः ॥ २७ ॥ कुणिः कच्छः कांतल कोनं दिहस्यो ५ थराक्षसी ॥ चंडा धन हरी स्तेम दुष्पत्र गणा हासकः
 ॥ २८ ॥ व्याडा युधं व्याघ्र नखं करजं चक्र कारकं ॥ सपिरा विद्रुमल ताकपो तां धिर्नदी नली ॥ २९ ॥ थमन्यं जनकेशी च हनु हंडू विस्त्रासि-

नी ॥ शुक्तिः शंसवः खुरः कोलदलं नखमथाढकी ॥ १३० ॥ काक्षी मृत्तानुवरिका मृत्तालकसराष्ट्रजे ॥ कुटन्नतंदाशपुरंचानेयंपरि
 पेलवं ॥ ३१ ॥ पूवगोपुरगोनर्दकैवर्ती मुस्तकानीच ॥ ग्रंथीपर्णेशुकं बर्हपुष्पं स्यौण्यकुंकुरे ॥ ३२ ॥ मरुन्माला तु पिशुनास्स कादेवील
 तालघुः ॥ समुद्रांतावधूः कोटिवर्षालं कोयिकेत्यपि ॥ ३३ ॥ तपस्विनीजलमांसीजदिलालोमशामिशी ॥ त्वक्पत्रमुत्कटं भृंगत्वचंचोचं
 रांगकं ॥ ३४ ॥ कर्चूरकोद्राविडकः काल्यकोवेधसुरव्यकः ॥ ओषध्योजातिमात्रेस्पु रजातौ सर्वमोषधं ॥ ३५ ॥ शाकारव्यपत्रपुष्पादितं
 दुलीचोऽल्पमारिषः ॥ विशल्याग्निशिखानंताफलिनी शक्रपुष्पिका ॥ ३६ ॥ स्यादहसगंधाछगलांश्चावेगी हृद्ददारकः ॥ जुंगो ब्राह्मी तु
 मत्स्याक्षी वयस्यासोमवल्लरी ॥ ३७ ॥ पटुपर्णी हि मेवती स्वर्णक्षीरी हि माचती ॥ हयपुच्छी तु कांबोजी सावयणी मिहासहा ॥ ३८ ॥ तुंडिकेशी
 रक्तफला बिबिकापी लुपपर्ण्यपि ॥ बर्बराकबरी तुंगी रवरपुष्पाऽजगंधिका ॥ ३९ ॥ एलापर्णी तु सुवहारा स्नायुक्तरसाचसा ॥ चांगेरी तु
 किकादंतशावं बद्धा मूलोणिका ॥ ४० ॥ सहस्रवेधी चुक्रोऽसूवेतसः शतवेध्यपि ॥ नमस्कारी गंडकारी समंगारवद्विरेत्यपि ॥ ४१ ॥ जीचं
 ती जीचनी जीवाजीवनी यामधुस्रवा ॥ कूर्चशीर्षी मधुरकः भृंगहस्यांगजीवकाः ॥ ४२ ॥ किराततिको भूनिंबोऽनार्धतिकोऽथ ससला ॥ पि
 मलाशातला मूरिकेनाचर्मकवेत्यपि ॥ ४३ ॥ वायसोली स्वादुरसावयस्याऽथ मकूलकः ॥ निकुंभोदंतिका मत्यकृष्ण्युदुंबरपपर्ण्यपि ॥ ४४ ॥ अ
 जमोदा तु गंधाब्रह्मदर्भायवानिका ॥ मूले पुष्करकाश्मीरपद्मपत्राणि पौष्करे ॥ ४५ ॥ अव्यथाऽतिचरापद्माचारटीपद्मचारिणी ॥ कांक्षित्यः

कर्कशाश्वंदोरकांगोरोचनीत्यपि ॥ ४६ ॥ प्रपुन्नाडुस्वेडगजोदद्रुमश्रकमर्दकः ॥ पचादउरणारव्यश्चपलांडुस्तस्तकंदकः ॥ ४७ ॥ लतार्कदद्रुमौ
 तत्रहरितेऽथमहोषधं ॥ लघुनंगुजनारिष्ठमहाकंदरसोनकाः ॥ ४८ ॥ पुनर्नवानुशोथमीवितुन्नंस्तनिषण्णकं ॥ स्याद्वातकः शीतलोऽपराजि
 ताशयपथ्यपि ॥ ४९ ॥ पारावतांघ्रिः कटशीपय्याज्योतिष्मतीलता ॥ वार्षिकंत्रायमाणास्या आयेतीबलभद्रिका ॥ ५० ॥ विष्वक्सेनप्रिया-
 गृष्टिर्वीराहीबदरेत्यपि ॥ मार्कवोभृंगराजः स्यात्काकयाचीतुवायसी ॥ ५१ ॥ शतपुष्पासितच्छत्राऽतिच्छत्रामधुरामिसिः ॥ अवाकपुष्पी-
 कारवीचसरणालुप्रसारिणी ॥ ५२ ॥ तस्यांकटंभराराजबलाभद्रबलेत्यपि ॥ जनीजतूकारजनीजतुकृच्चक्रवर्तिनी ॥ ५३ ॥ संस्पृशीऽय
 शटीगंधमूलीषड्ग्रंथिकेत्यपि ॥ कर्तूशोऽपिपंलाशोऽथकारवेष्टः कटिल्लकः ॥ ५४ ॥ सखवीचाथकुलकंपटोलस्तिक्तकः पटुः ॥ कूष्माण्ड
 कस्तककीरुसर्वकः कर्कटीस्त्रियौ ॥ ५५ ॥ इक्ष्वाकुः कटुतुंबीस्यानुव्यलानुरुमेसमे ॥ चित्रागवाक्षीगोडुंबाविशालाखिंद्वारुणी ॥ ५६ ॥ अशीमिः
 सूरणः कंदोगंडीरस्तसमष्टिला ॥ कलंब्युयोदिकारुत्रीतुमूलकंहिलमोचिका ॥ ५७ ॥ वास्तुकंशाकभेदाः स्थुर्दूर्वातुशतपर्णिका ॥ सहस्रवीर्यामार्ग
 व्योरुहानंताऽथसासिता ॥ ५८ ॥ गोलोमीशतवीर्याचगंडालीराकुलात्मका ॥ गुरुविदोमेघनामासुस्तामुस्तकमस्त्रिया ॥ ५९ ॥ स्याद्द्रुमसुक्तो
 सुंद्राचूडालाचक्रलोच्चटा ॥ वंशीत्वक्सारकर्मारत्वचिसारतृणध्वजाः ॥ ६० ॥ शतपर्वायवफलोवैष्णुमस्करतेजनाः ॥ वैणवाकीचकास्तेस्युर्थस्व
 नेत्यनिलोद्भवाः ॥ ६१ ॥ ग्रंथिर्नापर्वपरुषीसुंद्रस्तेजनकः शरः ॥ नडस्तधमनःपोटगलोऽथोकाशमस्त्रिया ॥ ६२ ॥ इक्षुगंधापोटगलाः सुंमिभू-

भित्तु बल्वजाः ॥ रसाल इक्षुस्तद्देवाः पुंड्रकांतरकादयः ॥ ६३ ॥ स्याद्विरणं वीरतरं मूलेऽस्योशीरमस्त्रियां ॥ अमयं नलदं सेव्यममृणालं जला-
 शयं ॥ ६४ ॥ लायज्जकं लघुलघुमवदाहेषकापये ॥ नडादयस्तृणंगमुच्छ्रामाकप्रसुरवा अपि ॥ ६५ ॥ अस्त्रीकुशंकुथोदभिः पवित्रमयक-
 तृणं ॥ पौरसौगंधिकंध्यामदेवजग्यकरोहिषं ॥ ६६ ॥ छत्रातिच्छत्रपालघ्नोमालातृणकभूस्तृणे ॥ शयंबालतृणं घासोयवसंतृणमर्जु-
 नं ॥ ६७ ॥ तृणानां संहतिस्तृणानुत्थातुनडसंहतिः ॥ तृणराजाह्वयस्तालो नारिकेलस्तलांगली ॥ ६८ ॥ घोंटातुपूंगाः क्रमुको गुवाकः खपु-
 रोऽस्य तु ॥ फलमुद्देगमेते च हिंताल सहितारन्नयः ॥ ६९ ॥ खर्जूरः केतकी तालीरबर्जुरी च तृणद्रुमाः ॥ ॥ इति च नौवधिर्वर्गः ॥ ॥ सिंहो-
 मृगेंद्रः पंचास्यो हयैक्षः केसरी हरिः ॥ “कंठीरवो मृगारिपुर्मृगदृष्टिर्मृगाशनः ॥ पुंड्ररीकः पंचनखचित्रकायमृगद्विषः ॥ १ ॥” शार्दूल इति
 नौव्याघ्रेतरक्षस्तमृगादनः ॥ १ ॥ वराहः सूकरो दृष्टिः कौलः पौत्रीकिरिः किटिः ॥ दंष्ट्रीघोणीस्तब्धारोमाक्रोडोभूदार इत्यपि ॥ २ ॥ कपि-
 पूवंगपूवगशाखासृगवलीसुरवाः ॥ मर्कटोवानरः कीशोवनौका अथ भल्लुके ॥ ३ ॥ क्रक्षाच्छभल्लुभल्लुकागंडकेरवद्रवद्रिनी ॥ लुलायोमहिषोवा-
 हद्विषत्कासरसैरिभाः ॥ ४ ॥ स्त्रियां शिवांभूरिमायगोमायू मृगधूर्तकाः ॥ मृंगालवंचुकक्रोष्टुंफेरुफेरवजंबूकाः ॥ ५ ॥ ओतुर्विडालो मार्जारी-
 वृषदंशकआरघुभुक् ॥ त्रयीगोधेरगोधारगोधेयागोधिकाक्षजे ॥ ६ ॥ श्वावित्तुशाल्यस्तल्लोमिशाललीशाललंशालं ॥ वातप्रशीर्वातमृगः को-
 कस्तीहासृगोवृकः ॥ ७ ॥ मृगेकुरंगवातायुहरिणाजिनयोनयः ॥ ऐणोयमेण्याश्मर्माद्यमेणसेण्यामुमेत्रिषु ॥ ८ ॥ कदलीकंदलीचीनश्चमूकमि-

यामुव

यकारपि॥ समूखश्चेतिहरिणा अमी अजिनयो नयः॥९॥ कृष्णसाररुक्म्यंकुरकुशं वररोहिषाः॥ गोकर्णपृषतेण शर्यरोहिताश्चमरोमृगाः॥१०॥
 गंधर्वशरभोरामः सुमरो गवयः शशः॥ इत्यादयो मृगेंद्राद्या गवाद्याः परुजातयः॥११॥ "अधोगतातुरवनकोदकः पुं ध्वज उंदुरः॥" उंदुरु-
 षकोऽप्या रघुर्गिरिका बालभूषिका॥ सरटः कृकलासः स्यान्नुसली गृहगोधिका॥१२॥ लुतास्त्री तंतुवाद्योर्णनाममर्कटकाः समाः॥ नौलेशु
 स्तकृभिः कर्णजलोकाः शतपद्यमे॥१३॥ हृश्चिकः शूककीटः स्यादलिद्रुणौ सहश्चिके॥ पारावतः कलरवः कपोतोऽथ शशादनः॥१४॥ प-
 त्री श्येन उलूकस्तवाय साराति ये चकौ॥ "दिवांधः कौशिको धूको दिवाभीतो निशादनः॥" व्याघ्राटः स्याद्भूरहाजः रवंजरी टस्तु रवंजनः
 १५॥ लोहं पृष्ठस्तकंकः स्यादथ चाषः किकिदिभिः॥ कलिंगभृंगधूस्याटा अथ स्याच्छतपत्रकः॥१६॥ दार्वाघाटोऽथ सारंगस्तोककश्चा-
 तकः समाः॥ कृकवा कुस्ता अचूडः कुकुटश्चरणायुधः॥१७॥ चटकः कलविंकः स्यात्तस्थस्त्री चटकातयोः॥ पुमपत्ये चाटके रस्थ पत्य चट
 कैवसा॥१८॥ कर्करेतुः करेतुः स्यात्कृकणक्रकरो समौ॥ वनप्रियः परभृताः कोकिलः पिकड्वपि॥१९॥ काकेतुकरटारिषु बलिपुष्टसकृत्
 जाः॥ ध्वांक्षात्मघोषपरभृदलिभुग्वायसा अपि॥२०॥ "स एव च चिरं जीवी चेकदृष्टिश्चमौ कुलिः॥" द्रोणका कस्तका कोलो दात्यूहः का-
 लकंठकः॥ आनापि चिल्लो दाक्षा यमृध्रौ कीरशुकौ समौ॥२१॥ कुडूः क्रौंचोऽथ बकः कहूः पुष्कराहस्तसारसः॥ कोकश्चक्रश्चक्रवाकोरथां-
 गाह्यनामकः॥२२॥ कादंबः कलहंसः स्यादुत्त्रोशकुररो समौ॥ हंसास्तश्चेतगरुतश्चक्रांगामानसौ कसा॥२३॥ राजहंसास्तु ते चंचुचरौ

कां.

१८

लोहितैः सिताः ॥ मलिर्नेर्मौलिकास्नास्नेधार्तराष्ट्राः सितेतरेः ॥ २४ ॥ शरारिराटिराडिश्च बलका विसरुंठिका ॥ हंसस्य योषिद्वरटासारसस्य तु ल-
 द्मगा ॥ २५ ॥ जतुकाऽजिनपत्रास्थात्परोष्णीतैलपाधिका ॥ वर्वणा मक्षिकानीलासरघामधुमक्षिका ॥ २६ ॥ पतंगिका पुष्पिकास्थां द्दशस्तवनम-
 क्षिका ॥ दंशी तज्जातिरल्पास्था द्रंधोली वरटा द्वयोः ॥ २७ ॥ मृंगारी इलीरुकाचीरी झिल्लिका च समा द्दमाः ॥ समौ पतंगशलभौरवयो नो ज्योतिरिंग-
 याः ॥ २८ ॥ मधुव्रतो मधुकरो मधुलिप्यमधुपालिनः ॥ द्विरेफ पुष्पलिङ्ग मृगघट्ट पदप्रमरालयः ॥ २९ ॥ मयूरो बर्हिणो बर्हिनीलकंठो भुजंगभुक् ॥ शिखा-
 बलः शिखी केकी मेघनादा नुलास्थपि ॥ ३० ॥ केको वाणी मयूरस्य समौ चंद्रक मेघकौ ॥ शिखा चूडा शिखंडस्तपि च्छबर्हेन पुंसके ॥ ३१ ॥ स्वगे विहंग-
 विहगा विहंगम विहायसा ॥ शकुंति पक्षिशकुनि शकुंत शकुन द्विजाः ॥ ३२ ॥ पतत्रि पत्रियतग पतत्पत्ररथांडजाः ॥ नगौ केवाजि विकिरयि विकि-
 रपतत्त्रयः ॥ ३३ ॥ नीडोद्गवागरुत्संतः पित्संतो नभसंगमाः ॥ तेषां विशेषाहारी तोमहुः कारंडवः पूवः ॥ ३४ ॥ तिन्निरिः कुकुभोलावोजी वंजी वश्च-
 कोरकः ॥ कोयष्टिक हटिभको वर्तको वर्तिकादयः ॥ ३५ ॥ गरुत्पक्षच्छदाः पत्रपतत्रंचतनूरुह ॥ स्त्री पक्षतिः पक्षसूलंचंचुस्त्री टिस्त्री च यो ॥ ३६ ॥ म-
 डी नोडूनी नसंडी नान्येताः रवगगातक्रियाः ॥ पक्षिको शोडिहीनेऽडंकुलायो नीडमस्त्रियां ॥ ३७ ॥ पोतः पाकोऽर्भको डिभः मृशुकः शावकः शिशुः ॥
 स्त्री पुंसौ मिथुनं हं हं युग्मं तु युगलं युगं ॥ ३८ ॥ समूहो निवहव्यूह संदोह विसरव्रजाः ॥ स्तामो घनिकरं वातवारसंघातसंचयाः ॥ ३९ ॥ समवा-
 यः समुदयः समवायश्च योगाः ॥ स्त्रियां तु संहतिर्हं दं निरुं बं कदंबकं ॥ ४० ॥ वंदभेदाः समैर्वर्गः संघसाथी तु जंतुभिः ॥ सजातीयैः पुंल्लय

तिरश्चां पुनः पुंसकं ॥ ४१ ॥ यशूनां समजोऽन्येषां समाजोऽयसधर्मिणां ॥ स्यान्निकायः पुंजराशीतूत्तरः कूटमस्त्रियां ॥ ४२ ॥ कायोतशोकमा
चूरतैर्निरादीनितद्रणो ॥ गृहासक्ताः पक्षिमृगाश्चेकास्ते गृह्यकाश्चते ॥ ४३ ॥ ॥ इति संहारिवर्गः ॥ ॥ मनुष्यामानुषा मर्त्यामनुजासानवा
नराः ॥ स्यूः पुंमांसः पंचजनाः पुरुषाः पूरुषानरः ॥ १ ॥ स्त्रीयोयिदबलायोषानारीसीमंतिनीबधूः ॥ प्रतीपदर्शिनीवामावनितामहिलातथा ॥ २ ॥
विशेषास्त्वंगनाभिरुः कामिनीवामलोचना ॥ यमद्वामाभिनीकांताललनाचनितंविनी ॥ ३ ॥ संदरीरमणीरामाकोपनासैवमाभिनी ॥ वरारो-
हासकाशिशुत्तमावरवर्णिनी ॥ ४ ॥ कृताभिषेकाबहिषीभोगिन्योऽन्याचपस्त्रियः ॥ पत्नीपाणिगृहीतीचद्वितीयासहधर्मिणी ॥ ५ ॥ आ-
याजायाऽथपुंभूमिदाराः स्यात्तुहुंविनी ॥ पुरंधीसखरिवातुसतीसाध्वीपतिव्रता ॥ ६ ॥ कृतसापत्निकाऽध्युदाधिविन्नायस्वयंवरा ॥ पतिंवराचव-
र्याथकुलस्त्रीकुलपालिका ॥ ७ ॥ कन्याकुमारीगौरीतुनयिकाऽनागतार्तवा ॥ स्यान्मध्यमादृष्टरजास्तरुणीयुवतिः समे ॥ ८ ॥ समाः स्नुषाज-
नीवध्वश्चिरिदीतुरक्वासिनी ॥ ९ ॥ इच्छावतीकामुकास्मादृषस्यंतीतुक्कमुकी ॥ १० ॥ कांतार्थिनीतुयायातिसंकेतंसाभिसारिका ॥ पुं-
श्चलीधर्षिणीबंधक्यसतीकुलदेवरी ॥ ११ ॥ सैरिणीपाशुलाचस्यादृशिष्वीशिशुनाविना ॥ अविरानिष्यतिसूताविश्वस्ताविधवेसमे ॥
१२ ॥ आलिः सरवीचयस्याऽथपतिवत्नीसमर्चका ॥ वृद्धापलिक्रीप्राजीतुमजाप्राजातुधीमती ॥ १३ ॥ शूद्राशूद्रस्यभार्यास्याच्छूद्राति-
ज्जातिरेवच ॥ आभारीतुमहाशूद्राजातिपुंयोगयोः समा ॥ १४ ॥ अर्थाणीस्वयमर्यास्यात्सात्रियास्तत्रियाण्यपि ॥ उपाध्यायायुपाध्या

रीत्यादाचार्यापिचस्वतः ॥ १४ ॥ आचार्यानीतुपुंयोगेस्यादद्याक्षत्रिधातथा ॥ उपाध्यायान्यपाध्यायीपोरास्त्रीपुंसलक्षणा ॥ १५ ॥ री-
 रपत्नीवीरभार्यावीरमातातुवीरसूः ॥ जातापत्याप्रजाताचप्रसूताचप्रसूतिका ॥ १६ ॥ स्त्रीनमिकाकोटवीस्याद्वृतासंचारिकेसमेका
 त्यायन्यर्द्धवृद्धायाकाषायवसनाऽधवा ॥ १७ ॥ सैरंघ्रीपरवेशमस्यास्ववशाशिल्यकारिका ॥ असिक्कीस्यादह्वयाप्रेष्यांतापुरचारिणी १८
 वारस्त्रीगणिकावेश्यासूपाजीवाऽथसाजनैः ॥ सत्कृतावारसुरव्यास्यातुकुटुनीशंमलीसमो ॥ १९ ॥ विमिश्रिकातीक्ष्णिकादेवज्ञाऽथरज-
 स्वला ॥ स्त्रीधर्मिण्यविरात्रेयीमलिनीपुष्यवत्यपि ॥ २० ॥ क्रतुमत्यप्युदक्यापिस्याद्भजःपुष्यमार्गव ॥ अहलुर्दीहृदवतीनिष्कलाविगता-
 त्रिधा ॥ २१ ॥ आपन्नसत्वास्याहुर्विण्यंतर्वत्नीचगर्भिणी ॥ गणिकादेस्तुगाणिक्यंगार्भिणंयौवतंगणे ॥ २२ ॥ पुनर्भूदिधिषूस्तुदाहस्त-
 स्यादिधिषुःपतिः ॥ सतुहिजोऽप्रेदिधिषूःसैवयस्यकुटुंबिनी ॥ २३ ॥ कानीनःकन्यकाजातःसुतोऽथसुभगासुतः ॥ सौभागिनेयःस्या-
 त्पारस्त्रेण्यसुपरस्त्रियाः २४ ॥ पैतृषसेयःस्यात्पैतृषस्त्रीयश्चपितृषसुः ॥ सुतोमातृषसुश्चैवंवैमात्रेयोविमातृजः ॥ २५ ॥ अथबांधकिनेयः
 स्याद्धंधुलश्चासतीसुतः ॥ कौलटेरःकौलटेयोभिस्सकीतुसतीचदि ॥ २६ ॥ तदाकौलदिनेयोऽस्याःकौलटेयोऽपिचात्मजः ॥ आत्मजस्त-
 नयःसूनुःसुतःपुत्रास्त्रियांतृमी ॥ २७ ॥ आहुर्दुहितरंसर्वेऽपत्यंतोकंतयोःसमे ॥ स्वजातेत्वोरसोरस्यौतातस्तजनकःपिता ॥ २८ ॥ जनपि-
 त्रीप्रक्षर्माताजननीमगिनीस्वसा ॥ ननांदातुस्वसापत्यर्नणजपौत्रीसुतात्मजा ॥ २९ ॥ भार्यास्तृप्तातृवर्गस्ययातरःस्युःपरस्परं ॥ प्रजाय-

तीमातृजायामातुलीमातुली ॥ ३० ॥ पतिपत्न्योः प्रसूः श्वश्रुः श्वश्रुरस्तपितातथोः ॥ पितुर्भातापितृव्यः स्यान्मातुर्भातातुमातुलः
 ॥ ३१ ॥ शालाः स्युर्भातरः पत्न्याः स्वाभिनोदेहदेवरौ ॥ स्वस्त्रीयोभाग्निनेयः स्याजामातादुहितुः पतिः ॥ ३२ ॥ पितामहः पितृपितातस्य
 ताप्रपितामहः ॥ मातुर्मातामाहाद्येवेसपिंडास्तसनाभयः ॥ ३३ ॥ समानोदर्यसोदर्यसगर्भ्यसहजाः समाः ॥ सगोत्रबांधवजातिबंधुस्व
 स्वजनाः समाः ॥ ३४ ॥ ज्ञातेयंबंधुतातेषां क्रमाद्भावसमूहयोः ॥ धवः प्रियः पतिर्भर्ताजारस्तपपतिः समौ ॥ ३५ ॥ अमृतेजारजः कुंडोमृते
 भर्तृरिगोलकः ॥ भ्रात्रियोभ्रातृजोभ्रातृभगिन्यौभ्रातरादुभौ ॥ ३६ ॥ मातापितरौपितरौमातरपितरौप्रसूजनयितारौ ॥ श्वश्रुश्चशुरौश्वशुरौ-
 पुत्रौपुत्रश्चदुहिताच ॥ ३७ ॥ दंपतीजंपतीजायापतीभार्यापतीचतौ ॥ गर्भाशयोजरायुः स्यादुल्वंचकललोऽस्त्रियां ॥ ३८ ॥ सूतिमासोवै
 जननौगर्भोभ्रूणइमौसमौ ॥ तृतीयाप्रकृतिः बंहः क्लीबः पंडो नपुंसके ॥ ३९ ॥ शिशुत्वं शैशवं बाल्यं तारुण्यं यौवनं समे ॥ स्यात्स्थाविरंतुहृद्-
 त्वंहृद्संघेऽपि वार्धकं ॥ ४० ॥ पलितं जरसाशौक्यं केशादौ विस्त्रसाजरा ॥ स्यादुत्तानशयोडिंभास्तनयाचस्तनंधयी ॥ ४१ ॥ बालस्तस्यान्मा-
 णवकोवयस्थस्तरुणोद्युवा ॥ प्रवयाः स्यविरोहद्वोजीनोजीर्णोजरन्मपि ॥ ४२ ॥ वर्ध्यायान्दशमीज्यायान्यूर्वजस्त्वग्रियोऽग्रजः ॥ जघन्यजेस्युः
 कनिष्ठयवीयोऽवरजानुजाः ॥ ४३ ॥ अमांसो दुर्बलश्छातो बलवान्मांसलोऽसलः ॥ तुंदिलस्तुंदिभस्तुंदीहृहलकुक्षिः पिचंडिलः ॥ ४४ ॥ अचटीलोऽव-
 नाटश्चाऽवघ्नटोनतनासिके ॥ केशवः केशिकः केशीबलिनोबलिभवः समौ ॥ ४५ ॥ विकलांगस्तपोगंडः खर्वोहृस्वश्चवामनः ॥ स्वरंगाः स्यात्स्वर-

णसोविग्रस्तगतनामिकः ॥ ४६ ॥ खुरणाः स्यात्खुरणसः प्रजुः प्रगतजानुकः ॥ उर्ध्वशुर्ध्वजानुः स्यात्संजुः संहतजानुकः ॥ ४७ ॥ स्यादेडेबधि
 रः कुब्जेगडुलः कुकरेकुपिः ॥ एभिरल्पतनोश्रोणः पंगौ मुंडस्तमुंडिते ॥ ४८ ॥ बलिरः केकरः खोडेरवंजस्त्रिषुजरावराः ॥ जडुलः कालकः पिपु-
 स्तिलकस्तिलकालकः ॥ ४९ ॥ अनामयं स्यादारोग्यं चिकित्सारुकप्रतिक्रिया ॥ भेषजोपधं भेषज्यान्यगदोजाशुरित्यपि ॥ ५० ॥ स्त्रीरुमुजाचोपता
 परोगच्याधिगदाभयाः ॥ क्षयः शोषश्चयस्मान्प्रतिश्यायस्तपीनसः ॥ ५१ ॥ स्त्रीरुस्तुक्तं ह्रुवः पुमिकासस्तुक्तवयुः पुमान् ॥ शोफस्तुव
 ययुः शोथः पादस्फोटोविषादिका ॥ ५२ ॥ किलाससिन्धेकच्छ्वांतुपासपासेविचर्चिका ॥ कंडूः रज्जुश्चकंडूयाविस्फोटः पितृकस्त्रियां ॥ ५३ ॥
 वणोस्त्रियामीर्ममरुः क्लीबेनाडीत्रयाः पुमान् ॥ कोठोमंडलकंकुक्षिन्नेतुर्नामिकार्शसी ॥ ५४ ॥ आनाहस्तनिबंधः स्याद्गूहणीरुक्प्रवाहि-
 का ॥ प्रच्छर्दिकावमिश्चस्त्रीपुमांस्तुक्तवयुः समाः ॥ ५५ ॥ व्याधिभेदाविद्रधिः स्त्रीज्वरमेहभगांदराः ॥ "श्लोपदंपादवल्मीकंकेशमस्ति
 दूलसकः ॥" अश्मरी मूत्रकृच्छ्रं स्यात्पूर्वशुक्रावधेस्त्रिषु ॥ ५६ ॥ रोगहार्यगदंकारोमिषगैव्योचिकित्सके ॥ वातोनिरामयः कल्पउल्ला-
 धोनिर्गतोगदात् ॥ ५७ ॥ ग्लानग्लान् आश्रयावीविक्रतोव्याधितोऽपटुः ॥ आतुरोऽप्यमितोऽभ्यांतः समोपासनकच्छुरो ॥ ५८ ॥ ददुः
 पोददुरोगी स्यादशरीरोग्युतोऽर्शसः ॥ वातकीवातरोगी स्यात्सातिसारोऽतिसारकी ॥ ५९ ॥ स्युः किन्नासेचुल्लचिल्लपित्ताः किन्नेऽ
 क्षिणाचोप्यमी ॥ उच्चान्तउच्चादवतिश्लेषलः श्लेषणः कफी ॥ ६० ॥ न्युब्जोभुग्नेरुजाहृद्नाभौतुंदिलतुंदिमौ ॥ किलासीसिन्धुलो

५५
 गाम

DF

धोऽहकृच्छ्राले मूर्त्ति मूर्च्छितो ॥ ६१ ॥ शुक्रं तेजोरेतसीचवीजवर्षेन्द्रियाणि च ॥ मायुः पित्तं कफः श्लेष्मा स्त्रियां तु त्वगसूयधरा ॥ ६२ ॥
विशितं तरसं मांसं पल्लवं कव्यमासिबं ॥ उत्तमं शुष्कं मांसं स्यात्तद्वत्पूरं त्रिलिंगकं ॥ ६३ ॥ रुधिरं स्रक्लोहितास्वरक्तक्षतजशोणितं ॥ तुका
ग्रमांसं हृदयं हृन्मेदस्तु वपांससा ॥ ६४ ॥ पश्चाद्दीर्घाशिरामन्यानाडी तु धसनिःशिरा ॥ तिलकं कोममस्तिष्कं गोदं किटुं मलोऽस्त्रियां ॥ ६५ ॥
अंघ्रिपुरीतं तृणुल्मस्तपूहा पुंस्यथ वस्त्रसा ॥ स्त्रियां कालखंडयकृता तु समेदमे ॥ ६६ ॥ सृणिका स्वदिनीला लालादृषिका नेत्रयो
लं ॥ "नासा मलं तु सिघाणपिजुषं कर्णयोर्मूलं ॥" मूत्रं प्रस्त्राव उच्चाराय स्फुरोऽशमलं शकृत् ॥ ६७ ॥ पुरीषं गूथवर्चस्कर्मस्त्री विष्ठाश
शोऽस्त्रियो ॥ स्यात्कर्पूरः कपालोऽस्त्री कीकसंकुल्यमस्थि च ॥ ६८ ॥ स्याच्छिरास्थिकं कालः पृष्ठास्थितुकशोरुका ॥ शिरोस्थानिकरे दि
स्त्रोपांश्चोस्थानि तु पशुका ॥ ६९ ॥ अंगं प्रतीकोऽवयवोऽययनोऽयकलेवरं ॥ गात्रं वपुः सहनं शरीरं वर्ष्मविग्रहः ॥ ७० ॥ कायो देहः का
वपुंसो ॥ स्त्रियां मूर्तिस्तनुस्तनूः ॥ पादाग्रं प्रपदं पादः पदं मिश्रवरणोऽस्त्रियां ॥ ७१ ॥ तद्वंशोद्युरिके गुल्फो पुमान्याधिस्तयोरधः ॥ जंघात
सृताजानूरुपर्वीषीवदस्त्रियां ॥ ७२ ॥ सक्पि क्रीबे पुमानूरुस्तत्संधिः पुंसि वंक्षणः ॥ गुदं त्वपानं पायुना वस्तिर्नाभेरधो हयोः ॥ ७३ ॥ क
शोणिफलकंकटिः श्रोणिः ककुत्सती ॥ पश्चात्पित्तं वः स्त्री कट्याः क्रीबे तु जघनं पुरः ॥ ७४ ॥ कुपको तु नितंबस्थो द्वयहीने कुकुंदरे ॥ स्त्रियां
चोकारिभ्यो यावुपस्थो वक्ष्यमाणयोः ॥ ७५ ॥ भगं योनिर्हयोः शिशोर्मंद्रोमेहनशोफसी ॥ मुष्कोऽडको शोहवणः पृष्ठवंशाधरे त्रिकं ॥ ७६ ॥ पि

डकुक्षीजठरोदरं तु दंत नो कुक्षौ ॥ चूचुकुचुचाग्रं स्थाननाक्रोडं मुजांतरं ॥ ७७ ॥ उरोवत्संचयस्यश्चष्टुचरसंतनोः ॥ स्कंधो मुजशि
रौऽसौऽस्त्रीसंधीतस्येवजन्तुणी ॥ ७८ ॥ बाहुमूलेऽमेकक्षौ पार्श्वमस्त्रीतयोरधः ॥ मध्यमंचावलग्रचमध्योऽस्त्रीद्वोपरोदयोः ॥ ७९ ॥
मुजबाहुप्रवेष्टोदोऽस्यात्कफौ णिस्तुकूर्परः ॥ अस्योपरिप्रगंडः स्यात्प्रकोष्ठस्तस्यचाग्रधः ॥ ८० ॥ मणिबंधादाकनिष्ठं करस्य करमोव
हि ॥ पंचशारवः शयः पाणिस्तर्जनी स्यात्प्रदेशिनी ॥ ८१ ॥ अंगुल्यः करशारवाः स्युः पुंस्यंगुष्ठः प्रदेशिनी ॥ मध्यमाऽनामिकाचापिकनि
ष्ठाचेतिताः क्रमात् ॥ ८२ ॥ पुनर्मवः कररुद्धोनखोऽस्त्रीनखरोऽस्त्रियां ॥ प्रादेशातालगोकर्णास्तर्जन्यादिसूतेतते ॥ ८३ ॥ अंगुष्ठे
सकनिष्ठे स्याद्वितस्तिर्द्वादशांगुलः पाणौ च पेटमतलमहस्ताविस्तृतांगुलौ ॥ ८४ ॥ द्वौ सहतौ संहतलः प्रतलो वामदक्षिणौ ॥ पाणिर्निकु
ब्जः प्रसृतिस्तौ युतावजलिः पुमान् ॥ ८५ ॥ प्रकोष्ठे विस्तृतकरे हस्तौ मुष्ट्या तु बद्धया ॥ सरलिः स्यादरलिस्तनिकगिष्ठेन मुष्टिना
८६ व्यामोबाह्वेः सकरयोस्ततयोस्तिर्थगंतरं ॥ ऊर्ध्वे विस्तृतदोष्याणि नृनानेपौरुषं त्रिषु ॥ ८७ ॥ कंठोगलोऽग्रग्रीवाचां शिरोधिः कं
धरेत्यपि ॥ कंबुग्रीवात्रिरेखासाऽवदुर्घाटाह्लाकाटिका ॥ ८८ ॥ वक्रास्येव दनंतुंडमाननं लपनं मुखं ॥ क्लीबे घ्राणं गंधवहाघोणा
नासा च नासिका ॥ ८९ ॥ ओष्ठाधरौ तुरदनच्छदौ दशनवाससी ॥ अधस्ताच्चिबुकंगंडौ कपोलौ तत्पराहनु ॥ ९० ॥ रदनादशनानां
तारदास्तालुतुकाकुदं ॥ रसज्ञारसनाजिह्वा प्रांता ओष्ठस्यसृक्किणी ॥ ९१ ॥ ललाटमलिकंगोधि रूर्ध्वे दृग्यां क्रयौ स्त्रियौ ॥ कूर्चसं

स्त्रीषु वीर्यध्यांतरकाक्षः कनीनिका ॥ ९२ ॥ लोचनं नयनं नेत्रमीक्षणं च सुरसिणी ॥ दृग्दृष्टी चासुनेत्रांबुरोदनं चास्त्रयश्च ॥ ९३ ॥
 अपांगो नेत्रयोरंतो कटाक्षो ऽपांगदर्शने ॥ कर्णशब्दग्रहो श्रोत्रं श्रुतिः स्त्रीश्च वणश्च ॥ ९४ ॥ उन्नयांगं शिरः शीर्षं मूर्ध्ना नामस्त-
 क्षः शिरयंडकः ॥ ९५ ॥ कवरी केशवेशो ऽथ धम्मिल्लः संयताः कचाः ॥ शिरवाचूडा केशपाशी घृतिनस्तु सटाजटा ॥ ९६ ॥ वैणिः प्रवेणी
 शीर्षपथशिरस्यो विशदेकचे ॥ पाशः पक्षश्च हस्तश्च कलापार्थः कचात्परे ॥ ९७ ॥ तनू रुहं रोमलोम तह्मद्वोरसश्च पुं सुरवे ॥ आकल्पवे
 षो नेपथ्यं प्रतिकर्म प्रसाधनं ॥ ९८ ॥ दशैते त्रिष्वलं कर्त्ता ऽलं कर्णशुभ्रमंडितः ॥ प्रसाधितो ऽलंकृतश्च भूषितश्च परिष्कृतः ॥ १०० ॥ वि-
 त्तादृक् प्राजिष्णुरो विष्णु भूषणं स्यादलं क्रिया ॥ अलंकारस्त्वाभरणं परिष्कारो विभूषणं ॥ १०१ ॥ मण्डं चाथ मुकुटं किरितं पुन्न
 पुंसकं ॥ चूडामणिः शिरोरत्नं तरलोहारमध्यगः ॥ २ ॥ गालपाशपापारितथ्या पत्रपाश्याललारिका ॥ कर्णिका तालपत्रं स्यात्कुंड-
 लं कर्णवेष्टनं ॥ ३ ॥ ग्रैवेयकं कंठभूषणं लंबनं स्यात्तुलं निका ॥ स्वर्णैः मालंबिका ऽथोरः सूत्रिका मौक्तिकैः कृता ॥ ४ ॥ हासो मुख-
 वली देवच्छंद्रो ऽसौ शतयष्टिका ॥ हारभेदा यष्टि भेदा मुच्छगुच्छार्द्धगौस्तनाः ॥ ५ ॥ अर्द्धहारो माणवक एका वल्यकय-
 ष्टिका ॥ सैवनक्षत्रमाला स्यात्सप्तविंशतिमौक्तिकैः ॥ १०६ ॥ आवापकः पारिहार्यः कटको वलयो ऽस्त्रियां ॥ केयूरमंगदंतु

कां०
२

२

२२

लये अंगुलीयकसूर्यिका ॥१७॥ साक्षरां ५ गुलमुद्रास्था लकणं करभूषणं ॥ रत्नीकद्वयो मेखलाकांचीससकीरशाना तथा ॥१८॥ क्री-
 वेसारसनंचा यपुस्कल्यां म्हरवलं त्रिषु ॥ पादांगुलाकोटिमेंजिरो ५ नूपुरो ५ स्त्रियां ॥१९॥ हंसकः पादकटकः किंकिणीस्तु दूर्घां रफा-
 ॥ लकफलकुमिरोमाणि वस्त्रयो निर्देशत्रिषु ॥११०॥ वाल्कक्षौमादिफलंतु कार्पासंबादरंचतत् ॥ कौशेयंकुमिकौशेयं राकवं मृग-
 रोमजं ॥१११॥ अनाहतं निश्चवाणितं त्रकंचनवांबरं ॥ तस्यादुग्दमनीयं चक्षौतयोर्वस्त्रयो युग्मं ॥११२॥ पत्रोर्णधौतकोशेयं बहु-
 मूल्यं महाधनं ॥ क्षौमेदुकूलं स्याद्देतुनिवीतं प्रावृतं त्रिषु ॥११३॥ स्त्रियां बहुत्वे वस्त्रस्य दशाः स्युर्वस्त्रयोर्द्वयोः ॥ दैर्घ्यमाधाय-
 आरोहः परिणाहो विशालता ॥११४॥ पटच्चरं जीर्णवस्त्रं समौ नक्तककर्पटौ ॥ वस्त्रमाच्छादनं वा सश्चैलं वसनमंशुतं ॥११५॥
 सत्तलकः पटोरुन्ना स्याद्दराशिः स्थूलशाटकः ॥ निचोलः प्रच्छदपटः समौरल्लुककंबलो ॥११६॥ अंतरीयोपसव्या नपरिधानान्यधौ
 ५ शकं ॥ द्वौ प्रावारोत्तरा संगौ समौ हस्तिका तथा ॥११७॥ संव्यानमुत्तरीयंच चोलः कूर्पासको ५ स्त्रियां ॥ नीशारः स्यात्प्रावरणो हि-
 मानिलनिवारण ॥११८॥ अर्धोरुकं वरस्त्रीणां स्याच्चंडातकमस्त्रियां ॥ स्यात्त्रिष्याप्रदीपनंतत्प्राप्रोत्प्राप्रपदं हि चत् ॥११९॥ अ-
 स्त्रिवितानमुद्धोचोदूष्या त्वं वस्त्रवेशमनि ॥ प्रतिसीराजवनिकास्थानिरस्कृ रिणीचसा ॥१२०॥ परिकर्मंगसंस्कारः स्यान्मार्हिर्मार्ज-
 नाभृजा ॥ उद्धर्तनोत्सादने द्वे समे आप्लाव आप्लाव ॥१२१॥ स्नानंचर्चा तु चार्चिक्यं स्यात्सको ५ थप्रबोधनं ॥ अनुबोधः पत्र

लेखा पत्रांगुलिरियेसमे ३२ लसालपत्रतिलकचित्रकाणिविशेषकं ॥ द्वितीयंचतुरीयंचनास्त्रयामथकुंकुमं ॥ २३ ॥ काश्मीरजन्माशिशिरव
 वरंबाल्हीकपीतने ॥ रक्तसंकोचपिशुनंधीरलोहितचंदनं ॥ २४ ॥ लाक्षाराधाजतुकुवेयाबोडलकोद्रुमामथः ॥ लवंगं देवकुसुमं श्रीसंज्ञमथ
 जायकं ॥ २५ ॥ कालीयकंचकालानुसार्येचायसमार्थकं ॥ वंशिकागुरुराजाहलोहंकुमिजजौंगकं ॥ कालागुर्वगुरुः स्यात्तुमंगल्यामल्लिगं
 धियत् ॥ यक्षधूपः सर्जरसोरालसर्वरसावपि ॥ २७ ॥ बहुरूपोऽप्यथहृकधूपकत्रिमधूपको ॥ तुरुष्कः पिंडकः सिलहोयावनोऽप्यथपाच
 सः ॥ २८ ॥ श्रीवासोदकधूपोऽपिश्रीवेषसरलद्रवौ ॥ मृगनाभिमृगमदः कस्तूरीचायकोलकं ॥ २९ ॥ कंकोलकंकोशफलमथकपूरम-
 स्त्रियां ॥ घनसारश्चंद्रसंज्ञः सिताभ्रोहिमवालुका ॥ ३० ॥ गंधसारोमलयजोमद्रश्रीश्रंदनोऽस्त्रियां ॥ तैलपर्णिकगोशीर्षिहरिचंदनम-
 स्त्रियां ॥ ३१ ॥ तिलपर्णीतिपुत्रांगरंजनरक्तचंदनम् कुचंदनंचायजातीकोशजातीफलेसमे ॥ कपूरागरुकस्तूरीकंकौलैर्धक्षकदमैः ॥ गात्रानु-
 लेपनीचर्तिर्वर्णकंस्थाद्विलेपनं ॥ ३३ ॥ चूर्णनिवासयोगाः स्युर्भाविर्तवासितंत्रिषु ॥ संस्काररोगंधमात्योद्यैर्यस्यान्तदधिवासनं ॥ ३४ ॥
 माल्यंमालास्त्रजौमुद्भिकेशमध्येतुगर्भकः ॥ प्रपन्नहृकंशिखालंबिपुरोन्यस्तललामकं ॥ ३५ ॥ शालंबमृजुलंबिस्यात्कंठोद्वेकक्षिकंतुतत ॥ य-
 तिर्यकुक्षिसमुरसिशिरवास्वापीडशेखरो ॥ ३६ ॥ स्त्रिनास्यात्परिस्थादआभोगः परिपूर्णता ॥ उपधानंतूपबर्हः शय्यायांशयनीचवत् ॥ ३७ ॥ रा-
 यनमंचपर्यंकपल्यंकाः स्वदयासमाः ॥ गेंदुकः कंदुकोदीपः प्रदीपः पीठमासनं ॥ ३८ ॥ समुद्रकः संपुटकः प्रतिग्राहः यतद्बृहत् ॥ प्रसाधनीकं

तिकापिष्टातः परवासकः ॥ दर्पणे मुकुरादर्शो व्यजनं ताल हतकं ॥ ॥ इति मनुष्यवर्गः ॥ ॥ संततिगोत्रिजननकुलान्यभिजनान्
 यौ ॥ वंशोन्ववायः संतानोवर्णाः स्युर्ब्राह्मणादयः ॥ १ ॥ विप्रक्षत्रियविदूश्चूद्राश्चातुर्वर्ण्यमिति स्मृतं ॥ राजबीजीराजवंश्यो बीज्यस्तकुल
 संभवः ॥ २ ॥ महाकुलकुलीनार्यसंस्थसज्जनसाधवः ॥ ब्रह्मचारी गृहीवानप्रस्थो भिक्षुश्चतुष्टये ॥ ३ ॥ आश्रमोऽस्त्री द्विजात्यग्रजन्मसू
 त्रेववाडवाः ॥ विप्रश्च ब्राह्मणोऽसौ षट्कर्मयागादिभिर्द्वितः ॥ ४ ॥ विद्वान्विपश्चिद्दोषज्ञः सन्सूधीः कोविदो बुधः ॥ धीरो मनीषी ज्ञा
 तः संख्यावान्पंडितः कविः ॥ ५ ॥ धीमान्सूरि कृती कृष्टिर्लब्धवर्णे विचक्षणः ॥ दूरदर्शी दीर्घदर्शी श्रोत्रियश्छांदसोऽसौ ॥ ॥ मीमांसको जै
 मिनीयो वेदांती ब्रह्मवादिनि ॥ वैशेषिकेः स्यादौलूक्यः सौगतः शून्यवादिनि ॥ १ ॥ नैयायिकस्त्वक्षपादः स्यात्स्याह्नदिक आर्हकः ॥ चार्वा
 कलोकायनिको सत्कार्ये सांख्यकायिलौ ॥ उपाध्ययोऽध्यापकोर्ध्यायी ध्यस्यान्निषेकादि कुरुः ॥ चंद्रव्याख्या कदाचार्य आदेष्टा त्वध्वरेव
 ती ॥ ७ ॥ यज्ञाचयजमानश्च ससोमवति दीक्षितः ॥ इज्याशीलो यज्ञजुको यज्ञातुविधिनेष्टवान् ॥ ८ ॥ सर्गीष्यतीत्यास्थयतिः सोमपीथी
 तु सोमपाः ॥ सर्ववेदाः सयनेष्टो यागः सर्वस्वदक्षिणः ॥ ९ ॥ अचूचानः प्रवचने सांगेधीनी गुरोस्तयः ॥ लब्धानुज्ञः समाहृतः कृत्वात्य
 भिषवेकते ॥ १० ॥ छात्रांतेवासिनो शिष्ये रौक्षाः प्राथमकल्पिकाः ॥ एकब्रह्मब्रतचारामियः सब्रह्मचारिणः ॥ ११ ॥ सतीर्थ्यास्त्वेकगुर
 वश्चितवानग्निमग्निचित् ॥ पारंपर्येऽपि देशे स्याते गित्यमिति हाव्यं ॥ १२ ॥ उपजाज्ञानमाद्यं स्याज्ज्ञातारं भउपक्रमः ॥ यज्ञः सत्वे

॥ १२ ॥

SGDF

अ-
२४

धरोयागः सप्ततंतुर्मखः क्रतुः ॥ १३ ॥ पाठो होमश्चातिथीनां सपर्यातर्पणंबलिः एते पंचमहायज्ञा ब्रह्मयज्ञादिनामकाः ॥ १४ ॥ सम-
ज्यापरिषद्गोष्ठीसभासमिति संसदः ॥ आस्थानीकूबमास्थानं रुत्रीनपुंसकयोः सदः ॥ १५ ॥ प्राग्वंशः प्राकृहविर्गेहात्सदस्याविधि-
दक्षिणिः ॥ सभासदः सभास्ताराः सभ्याः सामाजिकाश्च ते ॥ १६ ॥ अध्वर्यूद्रातृहोतौ यजुः सामर्ग्विदः क्रमात् ॥ आग्नीध्राद्याधनेर्वा-
र्यां क्रतुत्विजो याजकाश्च ते ॥ १७ ॥ वेदिः परिष्कृता भूमिः समेस्थंडिलचत्वरे ॥ चषालोष्पकटकः कुंबासृगहनावृतिः ॥ १८ ॥ द्यूपाग्रं-
तर्मनिर्मध्यदारुणित्वरणिर्द्वयोः ॥ दक्षिणाग्निर्गार्हपत्या हवनीयौ त्रयोऽग्नयः ॥ १९ ॥ अग्नित्रयमिदं त्रेताप्रणीतः संस्कृतोऽनलः
समूहः परिचाय्योपचाय्यावमौ प्रयोगिणः ॥ २० ॥ योगार्हपत्यादानीयदक्षिणाग्निः प्रणीयते ॥ तस्मिन्नानाय्योऽद्यामायी स्वा-
हाचहुतमुक्थिप्रया ॥ २१ ॥ ऋक् सामिधेनीयाच्याचयास्यादग्निसमिधने ॥ गायत्री प्रमुखं छंदो हव्यपाके चरुः पुमान् ॥ २२ ॥ आग्नि-
क्षासाश्रुतोष्णोयाक्षीरे स्याद्दधियोगतः ॥ धवित्रं व्यजनंतद्यद्रचितं मृगचर्मणा ॥ २३ ॥ मृषदाज्यंसदध्याज्ये परमान्नतुपायसं ह-
व्यकव्ये देवपित्र्ये अन्नेपात्रं स्रवादिकं ॥ २४ ॥ ध्रुवोपमृज्जहूनीतुस्त्वोभेदाः स्तुचः स्त्रियः ॥ उपाकृतः पशहरसौ यौऽग्निमंत्र्य-
क्रतौ हतः ॥ २५ ॥ परंपराकंशमनंप्रोक्षणंचवधार्यकं ॥ वाच्यलिंगाः प्रमीतोपसंपन्नप्रोक्षिता हते ॥ २६ ॥ सान्नाय्यं हविरमौतुहु-
नंत्रिषु वषट्कृतं ॥ दीक्षांतोऽवमृथो यज्ञो तत्कर्माहं तु यज्ञियं ॥ २७ ॥ त्रिषथ क्रतुकर्मैषं पूर्त्तरवातादिकर्मयत् ॥ अमृतं विष्णोः

यज्ञशेषमोजनशेषयोः ॥ २८ ॥ त्यागोविहापितंदानमुत्सर्जने विसर्जने ॥ विघ्राणनं वितरणं स्पर्शनं प्रतिपादनं ॥ २९ ॥ प्रादेशनं
 निर्वपणमपवर्जनमंहतिः ॥ मृतार्थे तदहे दानं त्रिषु स्यादोर्ध्वदेहिकं ॥ ३० ॥ पितृदानं निवापः स्याच्छ्रद्धंतत्कर्मणा रूत्रतः ॥ अन्वा-
 हार्थमासिकेऽशोऽष्टमोऽहः कुतपोऽस्त्रियां ॥ ३१ ॥ पर्येषणा परीक्षिश्वाऽन्वेषणा च गवेषणा ॥ सनिस्त्वध्वेषणाद्याज्याऽमिश-
 स्त्रिया च नाऽर्थना ॥ ३२ ॥ षट्पुत्रिष्वर्घ्यमर्घार्थे पाद्यं पादाय वारिणि ॥ क्रमादातिथ्यातिथेयेऽतिथ्यर्थेऽत्र साधुनि ॥ ३३ ॥ स्युरावे-
 शिक आगंतुरतिथिर्नागृहागते ॥ प्राधूर्णिकः प्राधूणकश्चाभ्युत्थानंतु गौरवं ॥ ३४ ॥ पूजानमस्याऽपचितिः सपर्याचार्हणाः स-
 माः ॥ वरिवस्यातु शश्रूषापरिचर्याप्युपासना ॥ ३५ ॥ ब्रज्याऽराऽस्यापर्यटनं चर्यात्वीर्यापथ्ये स्थितिः ॥ उपस्पर्शस्त्वाचमनमथमौ-
 नमभाषणं ॥ ३६ ॥ "प्राचेतसश्चादिकविः स्यान्मैत्रावरुणिश्च सः ॥ वाल्मीकश्चाथगाधेयो विश्वामित्रश्च कौशिकाः ॥ १ ॥ व्यासो ह्येषा-
 यनः पाराशर्यः सत्यवतीकृतः ॥ आनुपूर्वीं स्त्रियां वाऽऽहत्परिपाटी अनुक्रमः ॥ पर्यायश्चातिपातस्तु स्यात्पर्ययउपात्ययः
 ३७ ॥ नियमो व्रतमरुची तृचोपवासादिपुण्यकं ॥ औपवस्तंतूपवासो विवेकः सद्यगात्मता ॥ ३८ ॥ स्याद्भूत्यवर्चसंहत्ताध्ययनधिर्यो-
 जलिः ॥ पाठे ब्रह्मांजलिः पाठे विप्रो ब्रह्मविंदवः ॥ ३९ ॥ ध्यानयोगासने ब्रह्मासनं कल्पे विधिक्रमौ ॥ सुरव्यः स्यात्प्रथमः कल्पोऽनुकल्प-
 स्तुततोऽधमः ॥ ४० ॥ संस्कारपूर्वग्रहणं स्यादुपाकरणं श्रुतेः ॥ समेतुपा दग्रहणमभिवादनमित्युक्ते ॥ ४१ ॥ भिक्षुः परिब्राह्मणं कर्मदीपाग्ना-

अथानु

SCDF

र्यपिमस्करी ॥ तपस्वीतापसः पारिकांक्षीवाचंयमो मुनिः ॥ ४२ ॥ तपः क्लेशसहोदांतौ वर्णिनो ब्रह्मचारिणः ॥ ऋषयः सत्यवचसः
 स्नातकस्वायुतो व्रती ॥ ४३ ॥ ये निर्जितेन्द्रियग्रामाधतिनो यतयश्च ते ॥ यः स्थंडिले व्रतवशाच्छेते स्थंडिलशाय्यसौ ॥ ४४ ॥ स्थंडि
 लश्चाथ विरजस्तमसः स्युर्द्वयातिगाः ॥ पवित्रः प्रयतः पूतः पारखंडाः सर्वलिंगिनः ॥ ४५ ॥ पालाशोदंड आषाढो व्रते रां भक्तवैणवः ॥
 अस्त्रीकमंडलुः कुंडी व्रतिनां ज्ञासनं वर्षी ॥ ४६ ॥ अजिनं चर्मकृत्तिः स्त्रीभैक्षां भिक्षा कदंबकं ॥ स्वाध्यायः स्याज्जपः सत्याऽभिषवः सव
 चनंचसा ॥ ४७ ॥ सर्वे न सामपध्वंसि जप्यं त्रिष्यद्यमर्षणं ॥ दर्शश्च पौर्णमासश्च यागौ पक्षांतयोः पृथक् ॥ ४८ ॥ शरीरसाधनापेक्षं नित्यं य-
 त्कर्मतद्यमः ॥ नियमस्तु सयत्कर्मनित्यमागंतुसाधनं ॥ ४९ ॥ "क्षौरंतु भद्राकरणं मुंडनं वपनं त्रिषु ॥" उपवीतं ब्रह्मसूत्रं प्रोक्षते दक्षिणे करे ॥
 प्राचीना वीतमन्यस्मिन्निवीतं कंठलंबितं ॥ ५० ॥ अंगुल्यग्रे तीर्थं देवं स्वल्यांगुल्योर्मूलकाय ॥ मध्येऽंगुष्ठांगुल्योः पित्र्यं मूलं त्वंगुष्ठयय ब्रा-
 ह्मं ॥ ५१ ॥ स्याद्ब्रह्मभूयं ब्रह्मत्वं ब्रह्मसायुज्यमित्यपि ॥ देवभूयादिकंतद्ब्रह्म ध्रुवांतपनादिकं ॥ ५२ ॥ संन्यासवत्यनशने पुमान्प्रा-
 योऽथ वीरहा ॥ नष्टाग्निः कुहनालोभाग्निश्चेत्यापथकल्पना ॥ ५३ ॥ ब्राह्म्यः संस्कारहीनः स्यादस्वाध्यायो निराकृतिः ॥ धर्मध्वजो लि-
 गहतिरवकीर्णीक्षतव्रतः ॥ ५४ ॥ स संयस्मिन्नस्तमेति स संयस्मिन्नुदेति च ॥ अंशमानभिनिर्मुक्ताभ्युदितौ च यथाक्रमं ॥ ५५ ॥ प-
 रिवेत्ताऽनुजोऽनूदे ज्येष्ठे दारपरिग्रहान् ॥ परिवित्तिस्तु ज्ञाया विवाहोपयमौ समौ ॥ ५६ ॥ तथा परिणयो द्वाहोपयमाऽवाणिपीडनं

व्यवायो ग्राम्यधर्मो मैथुनं निधुवनं रत्नं ॥ ५७ ॥ त्रिवर्गो धर्मकामार्थैश्चतुर्वर्गः स यो हसकैः ॥ सबलैस्तैश्चतुर्भद्रं जन्याः स्त्रियावरस्य
ये ॥ ५८ ॥ ॥ इति ब्रह्मवर्गः ॥ ॥ मूर्धाभिषिक्तो राजन्यो बाहुजः स त्रियो विराट् ॥ राजाराट् पार्थिवस्त्रिभूषणः स नृपः ॥ १ ॥
राजा तु प्रणताशेषसामंतः स्यादधीश्वरः ॥ चक्रवर्त्तिसार्वभौमो नृपोऽन्यो मंडलेश्वरः ॥ २ ॥ येनेष्टं राजसूयेन मंडलस्येश्वरः स
शास्त्रियश्चाज्ञया राज्ञः स सम्राट् यराजकं ॥ ३ ॥ राजन्यकंच नृपतिस्तत्रियाणां गणेशक्रमात् ॥ मंत्रीधी सचिवोऽमोत्योऽन्यकर्मसचिवा
स्ततः ॥ ४ ॥ महासाम्राट् प्रधानानि पुरोधास्तु पुरोहितः ॥ द्रष्टृरिव्यवहाराणां प्राड्विवाकाक्षदर्शकौ ॥ ५ ॥ प्रतीहारो द्वारपालश्च द्वा
स्थितदर्शकाः ॥ रक्षिवर्गस्त्वनीकस्थोऽथाध्यक्षाधिकृतौ समौ ॥ ६ ॥ स्थायुकोऽधिकृतो ग्रामे गोपो ग्रामेषु भूरिषु ॥ भौरिकः कनका
ध्याक्षोरूपाध्यक्षस्तनैषिकः ॥ ७ ॥ अंतःपुरे त्वधिकृतः स्यादंतर्पेशिकोजनः ॥ सौविदल्लाः कंचुद्विनः स्थापत्याः सौविदाश्च ते ॥ ८ ॥ षट्कोवर्ष
वरस्तंल्यो सेवकार्यनुजीविनः ॥ विषयानंतरा राजा शत्रुर्मित्रमतः परं ॥ ९ ॥ उदासीनः परतरः पार्थिवा हस्तपृष्ठतः ॥ रिपौ चे
रिसपत्नारिद्विषद्वेषणदुर्लदः ॥ द्विद्विपक्षाहिता मित्रदस्युशात्रवशात्रवः ॥ अभिघातिपरारातिप्रत्यर्थिपरिपंथिनः ॥ १० ॥ वयस्यः
स्त्रिरधः सवया अथ मित्रं सरवासत्तत् ॥ सरव्यं सासपदीनं स्यादनुरोधोऽनुवर्त्तनं ॥ ११ ॥ यथाहवर्षाः प्रणिधिरवसर्पश्चरः स्यशः ॥
चारश्च गुदपुरुषश्चासप्रत्ययितौ समौ ॥ १२ ॥ सांवत्सरोज्योतिषिको देवजगणाकावपि ॥ स्यमैर्हर्तिकमौ हर्तज्ञानिकावौति कावपि

१४॥ तांत्रिको ज्ञातसिद्धांतः सत्रीगृहपतिः समौ ॥ लिपिकरोऽक्षरचरणोऽक्षरचंचुश्चलेखके ॥ १५॥ लिखिताक्षरसंस्थानेलिपि-
 लिंबिरुभेस्त्रिद्यौ ॥ स्यात्संदेशहरोदूतोदूत्यंतद्भावकर्मणी ॥ १६॥ अध्वनीनोऽध्वगोऽध्वन्यः पांथः पथिक इत्यपि ॥ स्वाम्यमात्य
 सुहृत्कोशराष्ट्रदुर्गबलानिच ॥ १७॥ राज्यांगानि प्रकृतयः पौराणां श्रेणायोऽपीच ॥ संधिनीविग्रहोद्यानमासनैर्द्वैधमाश्रयः १८॥ बद्धाः
 शक्तयस्तिस्त्रः प्रभावोत्साहमंत्रजाः ॥ क्षयः स्थानंच वृद्धिश्च त्रिवर्गीनीतिवेदिनां ॥ १९॥ सप्रतापः प्रभावश्च यत्नेजः कोशदंडज ॥
 सामदानेभेददंडावित्युपापचतुष्टयं ॥ २०॥ साहसंतुदमोदंडः सामसात्वमयो समौ ॥ भेदोपजापावुपधाधर्मीर्द्यैर्यत्परीक्षणं ॥ २१॥
 पंचत्रिष्वष्टसो णो यस्तृतीयाद्यगोचरः ॥ विविक्तविजनच्छन्ननिःशलाकास्तथारहः ॥ २२॥ रहश्चोपांशुचालिं गेरहस्थं तद्गवेत्रि
 षु ॥ समौ विस्त्रंभविश्वासो भ्रैषो भ्रंशो यथोचितात् ॥ २३॥ अश्वेयन्यायकल्पास्तदेशरूपं समंजसं ॥ युक्तमौ पथिकं लभ्यं भजया
 नाभिनीतवत् ॥ २४॥ न्याय्यंच त्रिषुषट्संप्रधारणा तु समर्थनं ॥ अववादस्तु निर्देशो निर्देशः शासनंच सः ॥ २५॥ शिष्टिश्चाज्ञा
 चसंस्था तु सार्थादाधारणा स्थितिः ॥ अगोऽपराधोयंतुश्च समेतूद्धानबंधने ॥ २६॥ द्विपाद्यो द्विगुणो दंडो भागधेयः करोबलिः
 ॥ घट्टादिदेयं शुल्कोऽस्त्रीप्राप्तंतु प्रदेशनं ॥ २७॥ उपायनमुपग्राह्यमुपहारस्तथोपदा ॥ यौतकादितुयदेयं सदायोहरणं चतु
 २८॥ तत्कालस्तदात्वं स्यादुत्तरः काल आयतिः ॥ सां दृष्टिकं फलं सद्य उदकः फलमुत्तरं ॥ २९॥ अदृष्टं बन्धितो यादिदृष्टं परचक्र

ज॥ महीशुजा महिभयं स्वपक्षप्रभवेभयं ॥ ३० ॥ प्रक्रियालधिकारः स्याच्चा मरंतु प्रकीर्णकं ॥ नृपासनं यत्तद्द्रासनं सिंहासनं तु तत् ॥
 ३१ ॥ हैमं छत्रं त्रातपत्रं राजस्तु च पलक्ष्म तत् ॥ मद्रकुंभः पूर्णकुंभो भृंगारः कनकालुका ॥ ३२ ॥ निवेशः शिबिरं षं देसज्जनं तूप
 रक्षणं ॥ हस्त्यश्वरथपादांते सेनांगं स्याच्चतुष्टयं ॥ ३३ ॥ दंती दंता बलो हस्ती हिरदोऽनेकपो द्विपः ॥ मतंगजोगजो नागः कुं-
 जरो वारणः करी ॥ ३४ ॥ इमः स्तंबेरमः पक्षी चूच्यनायस्तु घूच्ययः ॥ मदोत्करो मदकलः कलभः करिशावकः ॥ ३५ ॥ प्रमिन्नोग-
 र्जितो मत्तः समा बुद्धांतनिर्मदौ ॥ हस्तिकंगजता वंदे करिणी धेनुका वशा ॥ ३६ ॥ गंडः कटो मद्रो दानं वमयुः करशीकरः ॥ कुंभौ
 तु पिंडौ शिरसस्तयो मध्ये बिंदुः पुमान् ॥ ३७ ॥ अवग्रहो ललाटं स्याद्विषिका त्वक्षिकूटकं ॥ अपांगदेशो निर्याणं कर्णमूलं तु चूलिका
 ३८ ॥ अधः कुंभस्य बाहिल्यं प्रतिमानमधोऽस्यात् ॥ आसनं स्कंधदेशः स्यात्सकंबिंदुजालकं ॥ ३९ ॥ पार्श्वभागः पक्षभागो दंतभा-
 गस्तथोऽग्रतः ॥ है पूर्वपश्चाज्जंघादिदेशौ गात्रावरेक्रमात् ॥ ४० ॥ तौ भ्रंवेणुकमालानं बंधस्तंभेऽथ श्वरं च ले आदुको निगडोऽरुत्री स्या
 दं कुशोऽरुत्री सृणिः सिंघा ॥ ४१ ॥ दृष्याकस्यावरत्रा स्यात्कल्पना सज्जना समे ॥ प्रवेण्या स्तरणं वर्णः परिस्तोमः कुथो द्वयो ॥ ४२ ॥ वीतं त्व
 सारहस्त्यश्वद्वारी तु गजपथनी ॥ घोसके वीतितुरंगतुरंगमाः ॥ ४३ ॥ वाजिवाहार्वगंधर्वहयसैधवससयः ॥ आजानेया कुली
 नाः स्युर्विनीनाः साधुवाहिनः ॥ ४४ ॥ वनायुजाः पारसीकाः कांबोजा बाल्हिका हयाः ॥ ययुरश्वोऽश्वमेधी योजवनस्तुजवाधिकः ४५

घृष्टः स्थैरीशितः कर्कोस्थो वोदारथस्ययः ॥ बालः किशोरोवाप्त्यावडवावाडवंगणे ॥ ४६ ॥ त्रिपाश्वीनयदश्वेनदिनेचैकेनगम्यते ॥ कश्यपु
 मध्यमश्चानाहेषाहेषाचनिस्वनः ॥ ४७ ॥ निगालस्तृगलोद्देशो हृंदेलश्वीयमाश्ववत् ॥ आस्कंदितं धोरितकरेचितं बलिप्तं पुतं ॥ ४८ ॥ गत
 योसूः पंचधाराघोणातुप्रोचयस्त्रियां ॥ कविकातुरवलीनोऽस्त्रीशफंद्रीबेखुरः पुमान् ॥ ४९ ॥ पुच्छोऽस्त्रीलूमलांगूलेबालहस्तश्चवा-
 लधिः ॥ त्रिभूपावृत्तलुठितोपरावृत्तेमुहूर्तुवि ॥ ५० ॥ चानेचक्रिणियुद्धार्थेरातागः स्थंदनोरथा ॥ असौपुथ्यरथश्चक्रयानंनसमराथ
 यत् ॥ ५१ ॥ कर्णारिथः प्रवहणंडयनंचसमंत्रयं ॥ कूबेऽनः शकतोऽस्त्रीस्याद्गंत्रीकंबलिवात्यकं ॥ ५२ ॥ शिविकायाप्ययानंस्वाहा-
 लाभेखादिकास्त्रियां ॥ उभौतुहैपवैयाघ्रोद्दीपिचर्मावृतेरथे ॥ ५३ ॥ पांडुकंबलसंवीतः स्थंदनः पांडुकंबली ॥ रथेकांबलवारुजाद्याः
 कंबलादिभिरावृते ॥ ५४ ॥ त्रिभुजिपादयोरध्वारथकस्थारथप्रजे ॥ धूःस्त्रीकूबेद्यानमुखंस्याद्रथांगमपस्करः ॥ ५५ ॥ चक्रंरथांगंत-
 स्यांतेनेभिः स्त्रीस्यात्प्रधिः पुमान् ॥ पिंडिकानाभिरक्षाग्रकीलकेतुद्वयोरणिः ॥ ५६ ॥ रथगुप्तिर्वैद्योनाकुवरस्तुयुगंधरः ॥ अनुकर्षो-
 दार्चयः स्थंभासंगोनायुगाद्युगः ॥ ५७ ॥ सर्वस्याद्वाहनंयानंयुग्यंपत्रंचधोरणं ॥ परंपरावाहनंयत्तद्वैनीतकमस्त्रियां ॥ ५८ ॥ आधोरणा
 हस्तिपकाहस्यासैहानिषादिनः ॥ नियंताप्राजितायंतासूत्रः क्षत्ताचसारथिः ॥ ५९ ॥ सव्येष्ठदक्षिणस्थौचसंज्ञारथकुटुंबिमः ॥ रथिनः
 स्थंदनारोहाअश्वारोहास्तुसादिनः ॥ ६० ॥ भटायोथाश्वयोद्धारः सेनारक्षास्तुसैनिकाः ॥ सेनायांसमवेताथ्येसैन्यास्तेसैनिकाश्चते ॥ ६१

बलिनीयेसहस्रेणसाहस्रास्तेसहस्रिणः॥ परिधिस्थःपरिचरःसेनानीर्वाहिनीपतिः॥६२॥ कंचुकीवारबाणोऽस्थीयगुप्तभी
सकंचुकः॥ वध्नंतितत्सारसनमधिकंगोऽथशीर्षकं॥६३॥ शीर्षण्यंचशिरस्तेऽथतनुत्रंवर्षदशनं॥ उरच्छट्टःकंकटकोऽगा
कवचोऽस्त्रियां॥६४॥ आसुरक्तःप्रतिसुक्ताश्चापिनद्धश्चापिनद्धवत्॥ सन्नद्धोवर्मितःसज्जोदंशितोच्चूडकंकटः॥६५॥ त्रिशाम
क्लाद्घोवर्मभृतांकावचिकंगणे॥ पदातिपत्तिपदगपादातिकपदाजयः॥६६॥ पद्मश्चपदिक्श्चाऽथपादांतंपत्तिसंहतिः॥ गस्त
जीवेकांडमुष्ठासुधीयाद्युधिकाःसमाः॥६७॥ कृतहस्तःसुप्रयोगविशिरवःकृतपुरंववत्॥ अपराद्धष्टकोऽसोलस्याद्यश्चुनाया
यकः॥६८॥ ध्वनीध्वनुष्मान्धातुकोनिषेग्यस्त्रीधनुर्धरः॥ स्यात्कांडवांस्तकांडीरःशाक्तीकःशक्तिहेतिकः॥६९॥ याहीकपार
धिकौयष्टिपार्श्वहेतिकौ॥ नैस्त्रिंशिकोऽसिहेतिःस्यात्सम्रोप्रासिककौंतिकौ॥७०॥ चमीफलकपाणिःस्यात्पताकीवेजयंति
कः॥ अनुपूर्वःसहायश्चाऽनुचरोऽभिचरःसमाः॥७१॥ पुरोगाग्रेशरप्रघाग्रतःसरपुरःसराः॥ पुरोगमःपुरोगामीसंदगामीनु
यरः॥७२॥ जंघालोऽतिजवस्तुल्योजंघाकरिकजांपिकौ॥ तरस्वीत्वरितोवेगीप्रजबीजवनोजवः॥७३॥ जय्योयःशस्यतेजे
योजेतव्यमात्रके॥ जैत्रस्तजेतायोगच्छत्यलंबिद्विषतःप्रतिः॥७४॥ सोऽथ्यमित्र्योऽथ्यमित्रियोऽप्यथ्यमित्रिणाइत्यपि॥ ऊर्जस्व
स्यादूर्जस्वीयऊर्जातिशब्द्याचितः॥७५॥ स्यादुरस्यानुरसिलोरथिनोरधिकोरथी॥ कामंगाभ्यनुकामीनोत्थत्यंतीनस्त

र्णः ॥ ७६ ॥ शूरो वारश्च विक्रान्तो जेता जिष्णुश्च जित्वरः ॥ सायुगीनोरणो साधुः शस्त्राजीवा दयस्त्रिषु ॥ ७७ ॥ ध्वजिनीवाहिनी सेनाप-
 तनाऽनीकिनीचभूः ॥ वस्तुस्थिनी बलं सैन्यं चक्रं चानीकमस्त्रियां ॥ ७८ ॥ व्यूहस्तु बलविन्यासो भेदादंडादयो बुधिः ॥ प्रत्यासारो व्यूहपा-
 र्णोः सैन्यस्य प्रतिग्रहः ॥ ७९ ॥ एके भेकरथाश्च श्वापत्तिः पंचपदातिका ॥ पत्थंगौ स्त्रिगुणैः सर्वैः क्रमादारव्यायथोत्तरं ॥ ८० ॥ सेनासुरचं
 गुल्मगणौ वाहिनीयुतनाचभूः ॥ अनीकिनी दशानी किन्यक्षौ हिण्यथ संपदि ॥ ८१ ॥ संपत्तिः श्रीश्च लक्ष्मीश्च विपत्त्यां विपदापदौ ॥ आयु-
 धंतुप्रहरणं शस्त्रमस्त्रमथास्त्रियौ ॥ ८२ ॥ धनुश्चापौ धन्वशरासनकोदंडकार्मुकं ॥ इषासोऽव्ययकर्णस्य कालपृष्ठं शरासनं ॥ ८३ ॥ क-
 पिध्वजस्य गांडीवगाडिवौ पुन्नपुनसको ॥ कोटिरस्यादनीगोधेतले ज्याघातवारणौ ॥ ८४ ॥ लस्तकस्तु धनुर्मध्यं मौर्वीज्याशिं जिनीगुणः
 ॥ स्यात्प्रत्यालीढमालीढमित्यादिस्थानपंचकं ॥ ८५ ॥ लक्षं लक्षं शरव्यं च शराभ्यास उपासनं ॥ एषत्कबाणविशिरवा अजित्स्वगरवगा-
 शुगाः ॥ ८६ ॥ कलंबमार्गणशराः पत्रीरोप इषुर्द्वयोः ॥ प्रह्वेडनास्तु नाराचाः पक्षोपाजस्त्रिषुत्तरे ॥ ८७ ॥ निरस्तः प्रहिते वाणे विषाक्ते दि-
 ग्धालिसकौ ॥ तूणोपासंगतूणीरनिषंगा इषुधिर्द्वयोः ॥ ८८ ॥ तूण्यां खड्गे तु निस्त्रिंशच्चंद्रहासारिर्निरुद्यः ॥ कौसेयकोमंडलाग्रः करवालः
 कृपाणवत् ॥ ८९ ॥ तारुः खड्गादिमुष्टौ स्यान्मेखलातन्निबंधनं ॥ फलकोऽस्त्री फलचर्मसंग्रहोऽकुष्ठेरस्य यः ॥ ९० ॥ दुषणो मुद्गरयनौ स्या-
 दीलीकरवालिका ॥ भिंदिपालः सगुल्लोपरिघः परिघातिनः ॥ ९१ ॥ द्वयोः कुठारः स्वधितिः परश्च स्वपरस्वधः ॥ स्याच्छस्त्री चासिपुत्री च क्षुरि-

काचासिधेनुका ॥ ९२ ॥ वापुंसिशल्यंशंकुर्नसर्वलातोमरोऽस्त्रियां ॥ प्रासस्तकुंतःकोणस्तस्त्रियःपाल्यत्रिकोटयः ॥ ९३ ॥ सर्वाभि-
 साराः सर्वोद्यः सर्वसन्नहनार्थकः ॥ लोहाभिसारोऽस्त्रभृतांराजांनीराजनाविधिः ॥ ९४ ॥ यत्सेनयाभिगमनमरोतदभिषेणनं ॥ यात्राव्र-
 ज्याऽभिनिर्घाणं प्रस्थानंगमनंगमः ॥ ९५ ॥ स्यादासारः प्रसरणं प्रचक्रं चलितार्थकं ॥ अहिताव्यत्यभीतस्वरणेयानमभिक्रमः ॥ ९६ ॥ वै-
 तालिकाबोधकराश्चाक्रिकाघांतिकार्थकाः ॥ स्युर्मगधास्तुमगधाबंदिनः स्तुतिपाठकाः ॥ ९७ ॥ संशसकास्तुसमयात्संग्रामादभिवर्ति-
 नः ॥ रेणुर्हयोः स्त्रियांधूलिः पांसुर्नानद्वयोरजः ॥ ९८ ॥ चूर्णक्षोदः समुत्थिंजपिंजलोभृशमाकुले ॥ पताकावैजयंती स्यात्केतनंध्वजमस्त्रियां
 ९९ ॥ सावीराशंसनंधुद्धूमिर्घातिभयप्रदा ॥ अहंपूर्वमहंपूर्वमहंपूर्वमित्यहंपूर्विकास्त्रियां ॥ १०० ॥ आहोपुरुषिकादर्पाद्यास्यात्संभावनात्मनि
 ॥ अहमहंमिकानुसास्यात्परस्परं योभवत्यहंकारः ॥ १ ॥ द्रविणंतरः सहोबलशौर्याणिस्थामशुष्मंच ॥ शक्तिः पराक्रमः प्राणोविक्रमस्त-
 तिशक्तिता ॥ २ ॥ वीरपानंतुयत्पानंहृत्तेभाविनिवारणे ॥ युद्धमायोधनंजन्यं प्रधनं प्रविदारणं ॥ ३ ॥ मृधमास्कंदनंसंख्यंसमीकंसा-
 पराधिकं ॥ अस्त्रियांसमरानीकरणाः कलहनिग्रहौ ॥ ४ ॥ संप्रहाराभिसंपातकलिसंस्फोटसंयुगाः ॥ अभ्यामर्दसमाघातासंघा-
 भ्यागमाहवाः ॥ ५ ॥ ससुदायः स्त्रियः संयत्समित्याजिसमिद्युधः ॥ नियुद्धं बाहुयुद्धेऽथतुमुलंरणसंकुले ॥ ६ ॥ स्वेडातुसिंहनादः स्या-
 त्करिणां घटनाघरा ॥ क्रंदनं योधसंरावो हंहितं करिगर्जितं ॥ ७ ॥ विस्फारोद्यनुषः स्नानः पटहाडंबरोसमौ ॥ प्रसभंतुबलात्कारो हल ॥ ८ ॥

नक्षत्रिक

SGDF

२५१ श्री वा २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२

स्वलिप्तं छलं ॥८॥ अन्यं क्रीबमुत्थात उपसर्गः समंत्रयं ॥ मूर्च्छा तु कश्चलं मोहोऽप्यवमर्दस्तु पीडनं ॥९॥ अश्ववस्कंदनत्वासादनं
विजयीजयः ॥ वैरशक्तिः प्रतिकारो वैरनिर्यातनचसा ॥१०॥ प्रद्रावो द्रावसं द्रावसं दावा विद्रवो द्रवः ॥ अपक्रमोऽपयानं चरणो भगः परा-
जयः ॥११॥ पराजितपराभूतौ त्रिषु नष्टिरोहितौ ॥ प्रमापणं निवर्हणं निवारणं विशारणं ॥१२॥ प्रवासनं पशसनं निषूदनं हिंसनं निर्वा-
सनं संबलपनं निर्ग्रथनमपासनम् ॥१३॥ निस्तर्हणं निहननं क्षणनं परिवर्जनं ॥ निर्वपणं विशसनं मारणं प्रतिघातनं ॥१४॥ उद्धासनप्र-
मथनक्रथनोज्जासनानि च ॥ आलंभपिंजविशरघातोन्माथवधा अपि ॥१५॥ स्यात्संचताकालधर्मो दिष्टांतः प्रलयोऽत्ययः ॥ अंतो नाशो
दूषो मूर्त्कर्मरणं निधनो स्त्रियां ॥१६॥ परास्तप्राप्तपंचत्वपरेतप्रेतसंस्थिताः ॥ मृतप्रमीतौ त्रिष्वेते चिताचित्याचितिः स्त्रियां ॥१७॥
कबंधोऽस्त्री कीडा युक्तमपमूर्धकलेवरं ॥ श्मशानं स्यात्पितृवनं कुणपः शवमास्त्रियां ॥१८॥ प्रग्रहोपग्रहो वंद्याकारास्था द्वंध-
नालये ॥ पुंसि भूस्वसवः प्राणाश्चैवं जीवोऽस्तधारणं ॥१९॥ आयुर्जीवितकालो नाजीवा तु जीवनौषधं ॥ इति क्षत्रियवर्गः ॥
ऊरव्या उरुजा अर्थावेश्या भूमिस्पृशो विशः ॥ आजीवो जीविका वार्ता हतिर्वर्तनजीवने ॥२०॥ स्त्रियां कृषिः पाशुपाल्यं वाणिज्यं चेति
वृत्तयः ॥ सेवाश्च हतिरचृतं कृषिरुच्छिशिलं वृत्तं ॥२१॥ देयाचितायाचितयो र्यथा संख्यं मृतामृते ॥ सत्याचृतं वाणिज्यावः स्यादुपपद्यं
चनं ॥२२॥ उद्धारोऽर्थप्रयोगस्तकुसीदं हृदि जीविका ॥ याज्वया संयाचितकं निमया दावमित्यकं ॥२३॥ उत्तमर्णधमर्णौ द्वौ प्रयोक्तव्या

कां-
२

हकोक्रमात् ॥ कुसीदिकोवार्द्धिकोदृत्त्याजीवश्चार्थुषिः ॥ ५ ॥ क्षेत्राजीवः कर्षकश्चकृषिकश्चकृषीवलः ॥ क्षेत्रं त्रैहेयशालेयं
 श्रीहि शाल्युद्गोचितं ॥ ६ ॥ यव्यं यवक्यं यवहिक्यं यवादि मवनं हियत् ॥ तिल्यं तैलीनवन्माषो मायुभंगादिरूपता ॥ ७ ॥ मौहीन-
 कौद्रवीणादिशेषधान्यौद्गक्षमं ॥ "शाकक्षेत्रादिकेशाकशाकतं शाकशाकिनं ॥" बीजाकृतं तू स कृषीसीत्यंकुषं च हल्यधत्
 ८ ॥ त्रिगुणाकृतं तृतीयाकृतं त्रिहल्यं त्रिसीत्यमपितस्मिन् ॥ द्विगुणाकृते तु सर्वपूर्वशवाकृतमपीहं ॥ ९ ॥ द्रोणादकादिवापादौ
 द्रोणिकादिबिकादयः ॥ रवारीवापस्तुरवारीकउत्तमर्णादयस्त्रिषु ॥ १० ॥ पुन्नपुंसकयोर्वप्रः केदारः क्षेत्रमस्य तु ॥ केदारकं स्या
 कैदार्यं क्षेत्रं कैदारिकंगणो ॥ ११ ॥ लौहानिलेष्टवः पुंसिकोटिशोलोष्टभेदनः ॥ प्राजनंतोदनंतोत्रं रघनित्रमवदारणे ॥ १२ ॥ दात्रं ल-
 वित्रमाबंधोयोत्रं योत्क्रमथोफलं ॥ निरीशंकुटकं फालः कृषकोलांगलं हलं ॥ १३ ॥ गौदारणं च सीरोऽथ शम्यारत्रीयुगकीलकः ॥ ई-
 षालांगलदंडः स्यात्सीतालांगलयद्धतिः ॥ १४ ॥ पुंसिमेधिः खलेदारुन्यस्तं यत्पशुबंधने ॥ आशुव्रीहिः पाटलः स्याच्छ्रितशूकयवो
 समौ ॥ १५ ॥ नौकमस्तत्र हरिते कलायस्तु सतीनकः ॥ हरेणुरेणुकोचास्मिन्कोरदूषस्तकोद्रवः ॥ १६ ॥ संगल्यकोमसूरोऽथ मकु-
 ष्कमयुषको ॥ वनमुद्गैसर्षपेतुद्रौ तंतुभकदंबको ॥ १७ ॥ सिद्धार्यस्तेषधवलोगोधूमः समनः समौ ॥ स्याद्यावकस्तकल्माषश्चणको
 हरिमंथकः ॥ १८ ॥ दौतिलेनिलयेजश्चतिलयिंजश्चनिष्फले ॥ सवः क्षताभिजननेसजिकाकृष्णिकाऽऽसूरी ॥ १९ ॥ स्त्रियो कंगुवि-

अमुत

हि

DF

चंगूहे अतसी स्यादुमाक्षमा ॥ मातुलानी तु भंगायां व्रीहिभेदस्तणुः पुमान् ॥ २० ॥ किंशारुः सस्यशूकं स्यात्कणिशं सस्यमंजरी ॥ धान्यं व्री-
 हिः स्तंबकरिः स्तंबो गुच्छस्तृणादिनः ॥ २१ ॥ नाडीनालं च कांडोऽस्य पलालोऽस्य पलालोऽस्त्री सनिष्कलः ॥ कडंगरो वुसं कूबे धान्यत्वधि-
 तुषः पुमान् ॥ २२ ॥ शूकोऽस्त्री श्लक्ष्णतीक्ष्णा ग्रेशमी शिंवा त्रिषूत्तरे ॥ ऋद्धमावसितं धान्यं पूतं तु बहुलीकृतं ॥ २३ ॥ माषादयः-
 शमी धान्ये शूक धान्ये यवादयः ॥ शालयः कलमाद्याश्च षष्ठिकाद्याश्च पुंस्यमी ॥ २४ ॥ तृणधान्यानि नीचाराः स्त्री गिवेधुगप-
 धुका ॥ अयोग्रमुसलोऽस्त्री स्यादुदूरखलं मुलूरखलं ॥ २५ ॥ प्रस्फोटनं शूर्पमस्त्री चालनी तितुः पुमान् ॥ स्यूतप्रसेवो कंडोलपिटो-
 कटकिलिजको ॥ २६ ॥ समानौरसवत्या तु पाकस्थानमहानसे ॥ पौरोगवस्तदध्यक्षः सूपकारास्तबल्लवाः ॥ २७ ॥ आरालिका आंधसि-
 काः सूदा औदनिका गुणाः ॥ आपूपिकः कांदविको भक्ष्यकार इमे त्रिषु ॥ २८ ॥ अश्मंतमुद्गानमधिश्चयणी चुहिरंतिका ॥ अंगारधा-
 निकांगारशकट्यपि हसंत्यपि ॥ २९ ॥ हसन्यथयनस्त्री स्यादंगारोऽलातमुल्मुकं ॥ कूबे बरीषं भ्राष्ट्रो नाकं दुर्वस्वेदनी स्त्रियां ॥ ३०
 अलंजरः स्यान्मणिकः कर्कर्यालुगलंतिका ॥ पितरः स्थालाखाकुंडं कलशस्तत्रिषु द्वयोः ॥ ३१ ॥ घटः कुटनिपावस्त्री शरावो वर्द्धमान-
 कः ॥ ऋजीषं पिष्टपचनं कंसोऽस्त्री पानभाजनं ॥ ३२ ॥ दुतूः कृत्तेः स्नेहपात्रं सैवाल्याकुतुषः पुमान् ॥ सर्वमावपनं मांडपात्रा-
 त्रं च भाजनं ॥ ३३ ॥ दर्विः कविः खजाकाच स्यात्तर्दिरुहस्तकः ॥ अस्त्री शाकं हरितकं शिथुरस्य तु नाडिका ॥ ३४ ॥ कलंबश्च कडंब-

श्रवेषवार उपस्करः ॥ तितित्ति डीकंच चुक्रंच वृक्षा मूमयवेल्लजं ॥ ३५ ॥ मरीचं कोलकं कृष्णमूषणं धर्मपत्तनं ॥ जीरको जरणोऽजाजी कणा
 कृष्णो तु जीरके ॥ ३६ ॥ रुषवी कारवी पृथ्वी पृथुः कालोपकुंचिका ॥ आर्द्रकं शृंगवेरं स्यादयं छत्रावितुन्नकं ॥ ३७ ॥ कुस्तुं वरुचधान्या फस-
 थशुंठी महीषधं ॥ रूत्री न पुंसकथोर्विश्वं नागरं विश्वभेषजं ॥ ३८ ॥ आरनालकसौ वीरकुल्माषाभिषुतानिच ॥ अवन्ति सोमधान्या मूकुं-
 जलानिचकांजिके ॥ ३९ ॥ सहस्रवेधिजतुकं बाल्हिकं हिं गुरामठं ॥ तत्सत्री कारवी पृथ्वी बाधिका कबरी पृथुः ॥ ४० ॥ निशारव्याकांचनी
 पीता हरिद्रा चरवर्णिनी ॥ सामुद्रं च तुलवणमक्षी चं वशिरंचतत् ॥ ४१ ॥ सैंधवोऽरूत्री शीतशिवं माणिमंथं च सिंधुजे ॥ रोमकं वसुकं पा-
 क्यं बिडुचकृतकेह्यं ॥ ४२ ॥ सौवर्चलेऽक्षरुचके तिलकं तत्र मेचके ॥ मत्स्यं डीपाणि तं रवंडु विकारः शर्करा सिता ॥ ४३ ॥ कूर्चिकाक्षी
 रविहृतिः स्याद्रसाला तु मार्जिता ॥ स्यात्ते मनंतु निष्ठानं त्रिलिंगा वासिता वयेः ॥ ४४ ॥ शूलाकृतं भट्टिचं स्याच्छूल्यसुरव्यंतुपैठरं ॥ प्रणीत
 सुपसंपन्नं प्रयस्तं स्यात्सकसंस्कृतं ॥ ४५ ॥ स्यात्पिच्छिलं तु विजिलं संसृष्टं शोधितं समे ॥ चिक्कणं मसृणं स्निग्धं तुल्ये भाषित वासिते
 ४६ ॥ आपक्कंपौलिरभ्युषो लाजाः पुंभूस्त्रिचाक्षताः ॥ पृथुकः स्याच्चिपिटको धानाभ्रपृथवे स्त्रियः ॥ ४७ ॥ पूषोऽपूषः पिष्टकः स्यात्
 करं भोदधिसक्तवः ॥ भिः सा रूत्री भक्तमंथोन्नमोदनोऽरूत्री सदीदिविः ॥ ४८ ॥ भिः सटादधिका सर्वरसाग्रे मंडयस्त्रियां ॥ मासरा-
 चामनिस्त्रावामंडे भक्तसमुद्भवे ॥ ४९ ॥ यवा गुरुणि काश्राणा विलेपी तरला च सा ॥ अक्षणाभ्यं जने तैलं हंसरस्ततिलोदने ॥

व्योत्रिषु गवांसर्वे गोविदु गोमयमस्त्रियां ॥ ५० ॥ तनुशुक्लं करीषोऽस्त्री दग्धं स्त्री रं पयः सयं ॥ पयस्य माज्यं दध्याद्विद्वत्संदधियनेतरत् ॥
 ५१ ॥ घृतमाज्यं हविः सर्पिर्नवनीतं नवोद्धृतं ॥ तनुहैयं गवी नंथत् ह्योगा दाहोद्भवं घृतं ॥ ५२ ॥ दंडाहातं कालशेयमरिष्टमपि गोरसः ॥ त
 क्रंत्युदश्विन्मथितं पादांश्चर्द्धिबुनिर्जलं ॥ ५३ ॥ मंडंदधिभवं मस्तपीयूषोऽभिनवं पयः ॥ आशनाद्याबुभुक्षाक्कट्टा सस्तकवलः पुमा
 न् ॥ ५४ ॥ सपीतिः स्त्री तुल्यपानं सग्धिः स्त्री सह भोजनं ॥ उदन्यातुपिपासा तृट् तर्षेजग्धिस्तभोजनं ॥ ५५ ॥ जेमनं लेह आहारो-
 निधासोन्याद इत्यपि ॥ सौहित्यं तर्पणं तृप्तिः फेला मुक्तसमुद्दिष्टं ॥ ५६ ॥ कामं प्रकामं यर्यासं नि कामेष्टं यथेष्टितं ॥ गोपे गोपाल गोसं
 रज्य गोधुगाभीरबल्लवाः ॥ ५७ ॥ गोमहिष्यादिकं पादबंधनं द्वौ गवीश्वरे ॥ गोमान् गोमी गोकुलं तु गोधनं स्याद्गवां व्रजे ॥ ५८ ॥ त्रिष्वशितं
 गवीनं तद्वा बोध त्राशिताः पुरा ॥ उक्षाभद्रो बलीवर्दः ऋषभो वृषभो वृषः ॥ ५९ ॥ अनड्डान्सौरभेयो गौरुक्ष्णां संहतिरौक्षकं ॥ गव्या गो
 त्रागवां वत्सधेन्वो वर्त्सकधेनुके ॥ ६० ॥ वृषो महान्महोक्षः स्याद्दृष्टोक्षस्तज्जरद्वयः ॥ उत्पन्न उक्षाजातोक्षः सद्योजातस्तर्णकः ६१
 शकृत्करिस्तवत्सः स्याद्दग्धवत्सतरोसमौ ॥ आर्षभ्यः बंडतायोग्यः बंडो गोपतिरित्चरः ॥ ६२ ॥ स्कंधदेशे त्वस्थवहः सास्नातु गल-
 बलः ॥ स्यान्नस्ति तस्तनस्योतः प्रषवाद् युगपार्श्वगः ॥ ६३ ॥ युगादीनां तु वोदारो युग्यमासंग्यशाकटाः ॥ खनति तेन तद्दो दाऽस्ये-
 हालिकसैरिकौ ॥ ६४ ॥ धूर्वहे धूर्यधौरेयधुरीणाः सधुरंधराः ॥ उभावेकधुरीणौ कधुरावेकधुरावहे ॥ ६५ ॥ सतु सर्वधुरीणः स्याद्यो-

वेसर्वधुरावहः ॥ माहेयी सौरभेयी गौरुस्त्रामाता चमृणिणी ॥ ६६ ॥ अर्जुन्यप्यारोहिणी स्यादुत्तमागोषुनेचिकी ॥ वर्णादिभेदात्सं
 ज्ञाः स्युः शबली धवलादयः ॥ ६७ ॥ द्विहायनी द्वि वर्षागौरेकाब्द्यात्वेकहायनी ॥ चतुरब्दाचतुर्हायपथे च त्र्यब्दात्रिहायणी ॥ ६८ ॥
 वशावंध्यावतोकानुस्त्रवद्गर्भाऽथसंधिनी ॥ आक्रांता वृषभेणायवेहद्गर्भापघातिनी ॥ ६९ ॥ काल्योयपसर्थाप्रजनेप्रबोही बालगर्भि
 णी ॥ स्यादचंडीतु सुकरा बहुसूतिः परेषुका ॥ ७० ॥ चिरप्रसूता वक्ष्यणी धेनुः स्यान्नवसूतिका ॥ सप्रता सरवसंदोत्या पीनोद्गी
 पीवरस्तनी ॥ ७१ ॥ द्रोणक्षीरा द्रोणदुग्धा धेनुव्याबंधके स्थिता ॥ समांसपीना साधैव प्रतिवर्षं प्रसूयते ॥ ७२ ॥ उद्यस्तु कूबमापी
 नंसमो शिवक कीलको ॥ नपुंसी दामसं दानं पशुरज्जुस्त दामनी ॥ ७३ ॥ विशारवमंथमंथानमंथानोमंथदंडके ॥ कुठरोदंडविष्केमोमं
 थनी गार्गरी समे ॥ ७४ ॥ उष्ट्रेक्रमेलकमयमहांगाः करभः शिशवः ॥ करभाः स्युः शृंगवल्कादारवैः पादबंधनैः ॥ ७५ ॥ अजाछागी
 श्रमच्छागवस्तच्छगलका अजे ॥ मेद्वोरत्रोरणोर्णायु मेषवृष्णयगदुके ॥ ७६ ॥ उष्ट्रोरत्राजहंदे स्यादौष्ट्रकोरत्रकाजकं ॥ चक्रीगंत
 स्तुबालेयारासभागर्दभाः खराः ॥ ७७ ॥ वैदेहकः सार्धवाहोनेगमोवाणिजोवणिक ॥ पण्यजीवोत्थापणिकः क्रयविक्रयी कश्चम
 ॥ विक्रेता स्याद्विक्रयिकाः क्रयिक क्रयिको समो ॥ वाणिज्यं तु वणिज्या स्यान्मूल्यं वस्त्रोऽथ वक्रयः ॥ ७९ ॥ नीवीपरिपणो सुसुप्र
 लाभोऽधिकं फलं ॥ परिदानं परीवर्त्तने मेयनिमयावधि ॥ ८० ॥ पुमानुषनिपिन्यासः प्रतिदानं तदर्पणं ॥ क्रये प्रसारितं क्रय

मते

SGDF

चंकेतव्यमात्रके ॥ ८१ ॥ विक्रयं पणितव्यं च पण्यं क्रय्यादयस्त्रिषु ॥ कृत्वे सत्यापनं सत्यं कारः सत्याकृतिः स्त्रियां ॥ ८२ ॥ विपणो विक्र-
 यः संख्याः संख्येयेत्यादशत्रिषु ॥ विशत्याद्याः सदैकत्वे सर्वाः संख्येय संख्ययोः ॥ ८३ ॥ संख्यार्थे द्विबहुत्वे स्तस्मात्सुचानवतेः स्त्रि-
 यः ॥ पंक्तेः शतसहस्रादिक्रमाद्दशगुणोत्तरं ॥ ८४ ॥ यौतवंद्रुवयं पाच्यमिति मानार्थकं त्रयं ॥ मानं तुलां ऽगुलिप्रस्थेर्गुजाः पंचाद्यमा-
 पकः ॥ ८५ ॥ तेषोऽशासः कर्षो ऽरुत्रीफलं कर्षचतुष्टयं ॥ सुवर्णविस्तो हेमो ऽक्षे कुरुविस्तस्तु तस्य ले ॥ ८६ ॥ तुलास्त्रियां पलशतं भारः
 स्याद्द्विंशतिस्तुलाः ॥ आचितो दशभाराः स्युः शाकरो भार आचितः ॥ ८७ ॥ कार्षापणः कार्षिकः स्यात्कार्षिकेताम्रिकेयणः ॥ अस्त्रियामा-
 कृद्गोरोरवारीवाहो नि कुंचकः ॥ ८८ ॥ कुंडवः प्रस्थ इत्याद्याः परिमाणार्थकाः पृथक् ॥ पादस्तुरीयो भागः स्यादंशभागो तु वंदके ॥ ८९ ॥
 द्रव्यं चित्तं स्थापतयं रिक्थं मुक्थं धनं वस्तु ॥ हिरण्यं द्रविणं कस्तमर्थरौ विभवा अपि ॥ ९० ॥ स्यात्कोशश्च हिरण्यं च हेम रूथ्ये कृताकृते ।
 ताभ्यां च दन्यत्तं कुथं रूथ्यं तद्व्यमाहृतं ॥ ९१ ॥ गारुत्पतं सरकतमश्मगर्भो हरिश्मणिः ॥ शोणरत्नं लोहितकः पद्मरागो ऽयमौ-
 क्तिकं ॥ ९२ ॥ मुक्ता ऽथ विद्रुमः पुंसि प्रवालं पुन्न पुंसकं ॥ रत्नं मणिर्द्वयो रश्मजातौ मुक्तादिके ऽपि च ॥ ९३ ॥ स्वर्णं सुवर्णं कनकं
 हिरण्यं हेमहाटकं ॥ तपनीयं शातकुंभं गां गेयं भर्षकं बुरं ॥ ९४ ॥ चासीकरं जातं रूपं महारजतकांचने ॥ रुक्मं कार्त्तस्वरं जांबुनद-
 मष्टापदो ऽस्त्रियां ॥ ९५ ॥ अलंकारसुवर्णं चच्छुं गी कनकमित्यदः ॥ दुर्वर्णं रजतं रूथं खर्जूरं श्वेतमित्यपि ॥ ९६ ॥ शीतिः स्त्रिया-

मारकूरोनस्त्रियामथताम्रकं ॥ सुत्वंमूछमुखं हृष्टवरिष्टोदुंबराणि च ॥ ९७ ॥ लोहोऽस्त्रीशस्त्रं तीक्ष्णं पिंडं कालाय सायसी ॥ अश्म
 सारोऽथ मंडूरं सिंहाणमपि तन्मले ॥ ९८ ॥ सर्वे च तैजसं लोहं विकारस्त्वयसः कुशी ॥ क्षारः काचोऽथ च पलोरसः सूतश्च पारदे ॥ ९९ ॥
 गवलं माहिषं शृंगमश्रुकं गिरिजामले ॥ स्त्रोतोंजनं तु सौवीरं कापोतां जनया पुने ॥ १०० ॥ तुत्यांजनं शिखिग्रीवं वितुन्नकमधूरके
 ॥ कर्परीदार्विकाकायोद्रवं तुत्यं रसांजनं ॥ १०१ ॥ रसगर्भं ताक्ष्यं शैलं गद्याश्मनितुगंधिकः ॥ सौगंधिकश्च कृष्णकुलाल्यौ तु कु
 लस्थिका ॥ २ ॥ शीतिपुष्पं पुष्पकेतुपुष्पकं कुसुमांजनं ॥ पिंजरं पीतनं तालमालं च हरितालके ॥ ३ ॥ गैरेयमथ्यं गिरिजमश्रुजं च
 शिलाजतु ॥ बोलगंधरं सप्राणपिंडगोपरसाः समाः ॥ ४ ॥ डिंडीरोऽधिकफः फेनः सिंदूरं नागसंभवं ॥ नागरसीसकयोरेष्टवमा
 णिभ्रपु पिञ्चटं ॥ ५ ॥ रंगवंगे अथ पिचुस्तूलोऽथ कमलोत्तरं ॥ स्यात्कुसुमं वन्दिशिरवं महारजनमित्यपि ॥ ६ ॥ मेषकंबलऊर्णाद्युः
 शशोर्णशशलोमनि ॥ मधुक्षौद्रं माक्षिकादिमधूच्छिहंतु सिक्थकं ॥ ७ ॥ मनःशिला मनोगुप्ता मनोव्दाना गजिह्विका ॥ नैपाली कुन
 टी गोलाय वक्षारो यवाग्रजः ॥ ८ ॥ पाक्योऽथ सर्जिका क्षारः कापोताः सखवर्चकः ॥ सौवर्चलं स्याद्द्रुचकं त्वक्क्षीरीवं शरोचना ॥ ९ ॥
 शिशुजं श्वेतमरिचं मोरटं मूलमैक्षवं ॥ ग्रंथिकं पिप्पली मूलं चटिका शिरइत्यपि ॥ १० ॥ गोलोमी भूतकेशो नापत्रांगं रक्तचंदनं ॥ वि
 कटुश्चूषणं व्योषं त्रिफला तु फलत्रिकं ॥ ११ ॥ ॥ इति वैष्यवर्गः ॥ ॥ शूद्राश्चावरवर्णाश्च हृषलाश्च जयन्यजाः ॥ आचक्षते

हरये

SCDF

संकीर्णांशं बह्वकरणादयः ॥ १ ॥ शूद्राविशोक्तकरणोंऽबध्नौ वेश्याद्विजन्मनोः ॥ शूद्राक्षत्रियचोरुयो मागधः क्षत्रियाविशोः ॥ २ ॥
 माहिषोऽर्थाक्षत्रिययोः सत्ताऽर्थाशूद्रयोः स्तुतः ॥ ब्राह्मण्यां क्षत्रियात्सूतस्तस्यां वैदेहकोविशः ॥ ३ ॥ रथकारस्तु माहिष्यात्कर-
 ण्याद्यस्य संभवः ॥ स्याच्चंडालस्तु जनितो ब्राह्मण्यां वृषलेन च ॥ ४ ॥ कारुः शिल्पी संहतैस्तैर्द्वयोः श्राणिः सजातिभिः ॥ कुलकः
 स्यात्कुलश्रेणीमालाकारस्तु मालिकः ॥ ५ ॥ कुंभकारः कुलालः स्यात्पलंगं दुस्तलेपकः ॥ तंतुवायः कुविंदः स्यात्तुन्नवायस्तु सौचि-
 कः ॥ ६ ॥ रंगाजीवश्चित्रकरः शस्त्रमार्जोऽसिधावकः ॥ पादुकुचर्मकारः स्याद्द्वोकारो लोहकारकः ॥ ७ ॥ नाडिंधमः स्वर्णकारः
 कलादोरुक्मकारकः स्याच्छांखिकः कांबविकः शौल्विकस्तु भ्रुकुटुकः ॥ ८ ॥ तक्षातुवर्द्धकिस्त्वष्टारथकारस्तु काष्ठतट्ट ॥ ग्रामार्थी
 नोग्रामतक्षः कोटतक्षोऽनधीनकः ॥ ९ ॥ क्षरीमुंडीदिवाकीर्त्तिनापितांतावसायिनः ॥ निर्णेजकः स्याद्रजकः शौंडिको मंडहार-
 कः ॥ १० ॥ जांबालः स्यादजाजीवो देवाजीवस्तु देवलः ॥ स्यान्मायाशांबरीमायाकारस्तु प्रतिहारकः ॥ ११ ॥ शौलालिनस्तु शौलूषा-
 जायाजीवाः कृशाश्विनः ॥ भरताइत्यपिनटाचारणास्तु कुशीलवाः ॥ १२ ॥ मार्दंगिकामोरजिकाः पाणिवादास्तु पाणिवाः ॥ वेणु-
 ध्माः स्युर्वेणविकावीणावादास्तु वेणुकाः ॥ १३ ॥ जीवांतकः शाकुनिको ह्योवागुरिकजालिकौ ॥ वैतंसिकः कोटिकश्च मांसिकश्च सयन्य ॥
 १४ ॥ भृतको घृतिभुक् कर्मकरो वैतनिकोऽपि स ॥ वार्तावहो वैवधिको भारवाहस्तु भारिकः ॥ १५ ॥ विवर्णः यामरो नीचः भालतश्च भाल-

जनः॥ निहीनोऽपसदोजात्मः स्फुल्लकश्चेतरश्चसः॥१६॥ मृत्येदासेरदासेचदासगोप्यकचेटकाः॥ नियोज्यकिंकरप्रैव्यभुजिष्य
परिचारकाः॥१७॥ पराचितपरिस्कंदपरजातपरैधिताः॥ मंदस्तुंदपरिमृजआलस्याः शीतकोऽलसोऽनुष्णाः॥१८॥ दक्षेतुचतुर
पेशलपटवः सूत्यानउष्णाश्च॥ चंडालपुवमातंगदिवाकीर्तिजनंगमाः॥१९॥ निषादश्चपचावंतेवासिचांडालपुक्कसाः॥ भेदाः
किरातशबरपुलिंदाभेच्छजातयः॥२०॥ व्याधोमृगवधाजीवोमृगयुर्लुब्धकोऽपिसः॥ कौलेयकः सारमेयः कुकुरोमृगदंशकः२१
शहनकोमषकः श्वास्यादलर्कस्तुसयोगितः॥ श्वाविश्वकद्रुमृगयाकुशलः सरमाशनी॥२२॥ विटचरः सूकरोग्राम्योवर्करस्तरुणः
पशुः॥ आच्छोदनंमृगव्यंस्यादारवेतोमृगयास्त्रियां॥२३॥ दक्षिणारुर्लुब्धयोगादक्षिणेर्माकुरंगेकः॥ चौरैकागारिकस्तेनदस्युः
तस्करमोषकाः॥२४॥ प्रतिरोधिपरास्कंदिपाटच्चरमलिमूचाः॥ चौरिकास्तैन्यचौर्येचस्तेयंलोप्त्रंतुतद्वने॥२५॥ वीतंसस्तूपकरणं
बंधनंमृगपक्षिणां॥ उन्माथः कूटयंत्रस्याद्वागुरामृगबंधनी॥२६॥ शुल्बंवराटकंस्त्रीतुरज्जुस्त्रिषुवटीगुणः॥ उद्घाटनंघटीयंत्रं
सलिलोद्वाहनंप्रहेः॥२७॥ पुसिवेमावायदंडः सूत्राणिनारितंतवः॥ वाणिर्व्यूतिःस्त्रियौतुल्येपुस्तंलेप्यादिकर्मणि॥२८॥ पांचालिका
पुत्रिकास्याद्दस्त्रदंतादिभिः कृता॥ जतुत्रपुविकारेतुजातुषंत्रापुषंत्रिषु॥२९॥ पिटकः पेटकः पेटासंजूषाऽथविहंगिका॥ भारयणि
स्तदालंविशिव्यंकाचोऽथपादुका॥३०॥ पादूरुपांनत्त्रीसेवानुपदीनापदायता॥ नग्नीचग्नीवरत्रास्यादश्वादेस्ताडनीकशा

SGDF

अ-
३४

चांडालिकातुकांडोलवीणाचंडालवल्लकी ॥ नाराची स्यादेषणिकाशाणस्तनिकषः कषः ॥ ३२ ॥ ब्रश्चनः पत्रपरशुरीषिकातूलिकास
मे ॥ तैजसावर्तनीमूषामरुचाचर्मप्रसेधिका ॥ ३३ ॥ आस्फोटनीवेधनिकाकृपाणीकर्तरीसमे ॥ वृक्षादनीवृक्षमेदीतंकः पाषाणदा
णः ॥ ३४ ॥ क्रकचोऽरुत्रीकरपत्रभाराचर्मप्रसेधिका ॥ सूर्मिस्थूणाऽयः प्रतिमाशिल्पंकर्मकलादिकं ॥ ३५ ॥ प्रतिमानं प्रतिबिंबं प्रति
माप्रतियातनाप्रतिच्छाया ॥ प्रतिहृतिरर्चापुंसिप्रतिनिधिरूपमोपमानं स्यात् ॥ ३६ ॥ वाच्यलिगाः समस्तकृत्यः सदृक्षः सदृशः स
दृक् ॥ साधारणः समानश्चस्युरुत्तरपदेत्वमी ॥ ३७ ॥ निभसंकाशनीकाशप्रतीकाशोपमादयः ॥ कर्मण्यातुविधाश्रुत्याश्रुतयोभर्मेवेत
नं ॥ ३८ ॥ भरणं भरणं मूल्यं निर्वेशः पण इत्यपि ॥ सुराहलिप्रियाहालापरिस्तुद्धरुणात्मजा ॥ ३९ ॥ गंधोत्तमाप्रसन्नेराकादंबर्यः परिस्तु
ता ॥ मदिराकश्यमद्येचाप्यवदंशस्तमक्षणं ॥ ४० ॥ शुंडापानं मदस्थानं मधुवारा मधुक्रमाः ॥ मध्वासवो मधवको मधुमाधीक मधु-
द्योः ॥ ४१ ॥ मैरेयमासवः सीधुर्मैदकोजगलः समौ ॥ संधानं स्यादभिषवः किण्वं पुंसितुनमहः ॥ ४२ ॥ कारोत्तरः सुरामंड आपानं पानगो
ष्ठिका ॥ चषकोऽरुत्रीपानपात्रं सरकोऽयनुतर्षणं ॥ ४३ ॥ धूर्तोऽक्षदेवीकितवोऽक्षधूर्तो द्यूतकृत्समाः ॥ स्थुर्लभकाः प्रतिशुभः सभिका-
द्यूतकारकाः ॥ ४४ ॥ द्यूतोऽस्त्रियामक्षवतीकैतवं पण इत्यपि ॥ पणोऽक्षेषुगुहोऽक्षस्तु देवानां आशकाश्चते ॥ ४५ ॥ परिणायस्तुशरीणां समंतान् नयेनेति
यां ॥ अष्टापदं शारिफलं प्राणिद्यूतं समाहृत्यः ॥ ४६ ॥ उक्ताधूरिप्रयोगत्वादेकं स्त्रियेऽत्रयोगिकाः ॥ तादृग्योदन्यतोवनावृत्त्यालिंगांतरेऽपिते ॥ ४७ ॥ इति शतद्रव्ये-
रित्यमरसिंहकृतौ नागलिंगानुशासने ॥ द्वितीयः कौटिल्यभ्यादिः सांगण्यसमर्थितः ॥ १ ॥ ॥ इति श्रीमज्जगदीश्वरार्पणमस्तु ॥ श्रीशुभंभवतु ॥ ॥ ॥

अथ अमरकोशोत्तृतीयकांडः प्रारंभः॥

अ०
३५

श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ विशेष्यविद्यैः संकीर्णैर्नानार्थैरव्ययैरपि ॥ लिंगादिसंग्रहैवर्गीः सामान्येवर्गसंग्रहाः ॥ १ ॥ स्त्रीराराद्येयो
द्विशेष्यं दृशैः प्रस्तुतं पदैः ॥ गुणद्रव्यक्रियाशब्दास्तथास्युक्तस्य भेदकाः ॥ २ ॥ सकृत्कृती पुण्यवान्धन्यो महच्छुस्तु महाशयः ॥ हृद-
यालुः सत्त्वदयो महोत्साहो महोद्यमः ॥ ३ ॥ प्रवीणे निपुणाभिज्ञविज्ञनिष्णातशिक्षिताः ॥ वैज्ञानिकः कृतसुरवः कृती कुशल इत्यपि ॥ ४ ॥ प्र-
ज्यः प्रतिस्थः सांशयिकः संशयापन्नमानसः ॥ दक्षिणीयो दक्षिणा हस्तत्र दक्षिण्य इत्यपि ॥ ५ ॥ स्फूर्वदान्यस्थूललक्ष्यदानशौंडा बहु-
प्रदे ॥ जैवातृकः स्यादाद्युष्मानंतर्वाणिस्तशस्त्रवित् ॥ ६ ॥ परीक्षकः कारणिको वरदस्तसमर्द्धकः ॥ हर्षमाणो विकुर्वाणः प्रमनात्कृ-
मानसः ॥ ७ ॥ दुर्मनाविमना अंतर्मनाः स्यादुत्कृत्त उन्मनाः ॥ दक्षिणे सरलोदारौ सकललोदात् भोक्तारि ॥ ८ ॥ तत्परे प्रसिता सक्ता विहार्यौ
दृक्कृत्त उत्कृत्तः ॥ प्रतीते प्रथितरव्यातवित्तविज्ञातविश्रुताः ॥ ९ ॥ गुणैः प्रतीते तु कृतलक्षणा हतलक्षणौ ॥ इभ्य आद्यो धनी स्वामी त्वीश-
रः पतिरीशिता ॥ १० ॥ अधिभूनाधिकोनेता प्रभुः परिवृत्तोऽधिपः ॥ अधिकर्धिः समृद्धः स्यात्कुटुंबव्याप्तस्तयः ॥ ११ ॥ स्यादभ्यागारिकस्त-
स्थिन्नुपाधिश्च पुमानयं ॥ वरांगरूपोपेतोयः सिंहसंहननो हिंसः ॥ १२ ॥ निर्वायः कार्यकर्त्तायः संपन्नः सत्त्वसंपदा ॥ अवाचिसूकोऽधम-
नोजवसः पितृसन्निभः ॥ १३ ॥ सत्कृत्यालं कृतां कन्यायो ददाति सकृकुदः ॥ लक्ष्मीवल्लक्ष्मणा श्रीलः श्रीमान्स्त्रिग्वस्तवत्सलः ॥ १४ ॥
स्यादृयालुः कारुणिकः कृपालुः सूरतः समाः ॥ स्वतंत्रोऽपाहतः स्वैरीस्वच्छंदो निरवग्रहः ॥ १५ ॥ परतंत्रः पराधीनः परवान्नायवान्

को.
३

३५

पि॥ अधीनोनिमआयतोऽस्वच्छंदोगृह्यकोऽप्यसौ ॥ १६॥ खलपूः स्याद्भुङ्करो दीर्घसूत्रश्चिरक्रियः ॥ जाल्मोसमीक्ष्यकारी स्यात्कुण्डो
 मंदः क्रियासयः ॥ १७॥ कर्मक्षमोऽलं कर्षीणः क्रियावान्कर्मसूद्यतः ॥ सकार्यः कर्मशीलोद्यः कर्मशूरस्तु कर्मठः ॥ १८॥ भरणयभुक्कर्मक-
 रः कर्मकारस्तु तत्क्रियः ॥ अपस्नातोऽपृतस्नातआमिषाशीतुरशौकुलः ॥ १९॥ बुभुक्षितः स्यात्कृधितो जिघत्सुरशनाधितः ॥ परान्नः पर-
 पिंडादोभक्षकोद्यस्मरोऽक्षरः ॥ २०॥ आद्यूनः स्यादौदरिकोविजिगीषाविवर्जिते ॥ उभौत्वात्मभरिः कुक्षिभरिः स्तोदरपूरके ॥ २१॥ सर्वा-
 न्नीनस्तु सर्वान्नभोजीगृध्रस्तु गर्धनः ॥ लुब्धोऽभिलाषुकस्तृष्णाकसमौ लोलुपलोलुभौ ॥ २२॥ सोन्मादस्तून्मदिष्णुः स्याद्विनीतः स-
 मुद्धतः ॥ मत्तेशौंडोत्कटक्षीबाः कामुकेकमितानुकः ॥ २३॥ कम्प्रः कामयिताऽभीकः कम्पनः कामनोऽभिकः ॥ विधेयोविनयग्राहीवचने-
 स्थितआश्रयः ॥ २४॥ वरयः प्रणयोनिभृतविनीतप्रश्रिताः समाः ॥ धृष्टधृष्टाग्विद्यातश्चप्रगल्भाः प्रतिमान्विते ॥ २५॥ स्यादधृष्टेतुशा-
 लीनोविलक्षोविस्मयान्विते ॥ अधीरेकातरस्त्रस्तेभीरुभीरुक्भीलुकाः २६॥ आशंसुराशंसितरिगृह्यालुर्ग्रहीतरि ॥ श्रद्धालुः श्रद्धया-
 युक्तेपतयालुस्तपातुके ॥ २७॥ लज्जाशीलेऽपत्रपिष्णुर्वेदासुरभिवादके ॥ शरारुर्घातुकोहिंस्रः स्याद्विर्दिष्णुस्तवर्द्धनः ॥ २८॥ उत्प-
 तिष्णुस्तूत्पतिताऽलंकरिष्णुस्तमंडनः ॥ भूष्णुर्भविष्णुर्भवितावर्तिष्णुर्वर्त्तनः समौ ॥ २९॥ निराकरिष्णुः क्षिप्तुः स्यात्सांद्रस्तिग्ध-
 स्तुमेदरः ॥ स्नातातुविरोदोविंदुर्विकासीतुविकस्वरः ॥ ३०॥ विसृत्तरोविसृमरः प्रसारिचविसारिणि ॥ सहिष्णुः सहनः क्षंतानि

अ.
३६

सुःसमिताक्षमी ॥ ३१ ॥ क्रोधनोऽमर्षणः कोपीचंडस्त्वत्यंतकोपनः ॥ जागरूको जागरिता घूर्णितः प्रचलायितः ॥ ३२ ॥ स्वप्रकशाया
लुर्निदालुर्निद्राणशयितो समौ ॥ पराङ्मुखः परावीनः स्यादवाङ्मयधोमुखः ॥ ३३ ॥ देवानचतिदेवद्विषद्विषगंचति ॥
यः सहांचतिसध्वइससर्तिङ् यस्तिरोचति ॥ ३४ ॥ वदोवदावदोवक्तावागीशोवाक्यातः समौ ॥ वाचोयुक्तिपटुर्वाग्मीवावदूकोऽ
तिवक्तरि ॥ ३५ ॥ स्याज्जल्पाकस्तुवाचालोवाचारोबहुगर्ह्यवाक् ॥ दुर्मुखे मुखराबद्धमुखौशक्नुः प्रियंवदे ॥ ३६ ॥ लोहलः स्यादस्फु-
टवागर्ह्यवादीतुकद्ददः ॥ समौकुवादकुचरो स्यादसौम्यस्वरोऽस्वरः ॥ ३७ ॥ रवणः शब्दनोनादीवादीनां दीकरः समौ ॥ जडो-
ऽज्जण्डमूकस्तुवक्तुं श्रोतुमशिक्षिते ॥ ३८ ॥ तूष्णींशीलस्तुतूष्णींकोनग्रोऽवासादिगंबरे ॥ निष्कासितोऽवकृष्टः स्यादपध्वस्तस्तुधि-
हृतः ॥ ३९ ॥ आत्तगर्वोऽभिभूतः स्याद्दापितः समौ ॥ प्रत्यादिष्टो निरस्तः स्यात्प्रत्याख्यातो निराकृतः ॥ ४० ॥ निरुतः स्याद्विप्रकृतो वि-
प्रलब्धस्तु वंचितः ॥ मनोहतः प्रतिहतः प्रतिबद्धो हतश्च सः ॥ ४१ ॥ अधिक्षिप्तः प्रतिक्षिप्तो बद्धेकीलितसंघतो ॥ आपन्न आपत्त्या-
सः स्यात्कांदिशीको भयद्रुतः ॥ ४२ ॥ आसारितः सारितोऽभिशास्ते संकसुकोऽस्थिरे ॥ व्यसनार्त्तोपरत्तो द्वौ विहस्तव्याकुलो समौ-
४३ ॥ विक्रयो विह्वलः स्यात्तु विवशोऽरिष्टदुष्टधीः ॥ कवयः कशाहंसन्नद्धेत्वा ततायी वधोद्यते ॥ ४४ ॥ द्वेष्येत्वक्षिगतो वध्यः शीर्ष-
च्छेद्य इमौ समौ ॥ विष्यो विषेणयो वध्यो मुसल्यो मुसलेन यः ॥ ४५ ॥ शिञ्चिदानोऽकृष्णकर्माचपलश्चिकुरः समौ ॥ दोषैकदहपुरो

कां.
२

भागीनिकृतस्त्वृजुः शठः ॥ ४६ ॥ कर्णेजपः सूचकः स्यात्सिंशुनो दुर्जनः खलः ॥ नृशंसो घातुकः क्रूरः पापो धूर्तस्तु वंचकः ॥
४७ ॥ अज्ञेयमूढयथा जातमूर्खवैधयनालिशाः ॥ कदर्ये कृपणस्तु द्रकिं पचानमितं पचाः ॥ ४८ ॥ निःस्वस्तु दुर्विधो दीनो दरिद्रो दुर्ग-
तोऽपिसः ॥ वनीयको याचनको मार्गणो याचकार्थिनौ ॥ ४९ ॥ अहंकारवानहंयुः शत्रुं युस्तु शत्रुमाचिताः ॥ दिव्योपपादुका देवानृगं
वाद्याजरायुजाः ॥ ५० ॥ स्वेदजाः रुमिदंशाद्याः पक्षिसर्पादयोऽडजाः ॥ ॥ इति प्राणिवर्गः ॥ ॥ उद्भिदस्तुरुगुल्माद्या उद्भिदु-
द्भिज्जमुद्भिदं ॥ ५१ ॥ सौंदरं रुचिरं चारुमुषमं साधुशोभनं ॥ कांतं मनोरमं रुच्यं मनोज्ञं मंजु मंजुलं ॥ ५२ ॥ तदा सेचनकं तृप्ते-
नोस्त्यंतो यस्य दर्शनात् ॥ अभीष्टेऽभीप्सितं हृद्यं दयितं बलुभंप्रियं ॥ ५३ ॥ निरुष्टप्रतिरुष्टावरेफयाप्यावमाधमाः ॥ कुपूयकु-
त्सिता च द्यरवेदगर्ह्योणकाः समाः ॥ ५४ ॥ मलीमसंतुमलिनं कच्चरं मलदूषितं ॥ पूतं पवित्रं मेध्यं च बीभ्रंतु विमलार्थकं ॥ ५५ ॥
निर्णिक्तं शोधितं मृष्टं निःशोध्यमनवस्करं ॥ असारं फल्गुशून्यं तु वशिकं तुच्छरिक्तकै ॥ ५६ ॥ क्लीबे प्रधानं प्रमुखप्रवे-
कानुत्तमोत्तमाः ॥ मुख्यवर्यवरेण्याश्च प्रवर्होऽनवरार्धवत् ॥ ५७ ॥ परार्ध्याग्रप्राग्रहरप्राग्याग्याग्रीयमग्रियं ॥ श्रेयान् श्रेष्ठः पुष्क-
लः स्यात्सत्तमश्चातिशोभने ॥ ५८ ॥ स्युस्तरपदेव्याग्रपुंगवर्षभकुंजराः ॥ सिंहशार्दूलनागाद्याः पुंसि श्रेष्ठार्थगोचराः ॥ ५९ ॥ अप्राप्य
द्वयहीने द्वे अप्रयोपसर्जने ॥ वशंकटं मथुहृहृदिशालं मथुलं महत् ॥ ६० ॥ बद्धोरुविपुलं पीनपीमौ तु स्थूलपीवरे ॥ स्नोका लघुपुला

सूक्ष्मं शुद्धं दम्भं कृतं तनु ॥ ६१ ॥ स्त्रियां मात्रा तृतिः पुंसिलवले शकणाणवः ॥ अत्यल्पेऽल्पिष्ठमल्पीयः कनीयोऽणीय इत्यपि ॥ ६२ ॥ प्रभू-
 तं प्रचुरं प्राज्यमदम्भं बहुलं बहु ॥ पुरुषः पुरुषूयि हंस्फारं भूयश्चरिच ॥ ६३ ॥ परः शताद्यास्ते येषां परा संख्या शतादिकात् ॥ गण-
 नीये तु गणेयं संख्याते गणितमथ समं सर्वं ॥ ६४ ॥ विश्वमशेषं कृत्स्नं समस्तं निखिला खिलाभिनिः शेषं ॥ समग्रं सकलं पूर्णं मरवं उस्या-
 दनूनकं ॥ ६५ ॥ घनं निरंतरं सांद्रं पेलवं विरलं तनु ॥ समीपे निकटा सन्न सन्निकृष्ट सनीडवत् ॥ ६६ ॥ सदेशाभ्याशसविधसमर्थो दरावेश-
 वत् ॥ उपकंठांतिकाभ्यर्णाभ्यग्राअप्यभितोऽव्ययं ॥ ६७ ॥ संसक्ते लव्यवहितमपदान्तरमित्यपि ॥ नेदिष्ठमंतिकतमं स्याद्दूरं विप्रकृष्टकं
 ६८ ॥ दधीयश्चदविष्टं च सद्दूरं दीर्घमाद्यतं ॥ वर्तुलं निस्तलं हृत्तं बंधुरं तून्नतानतं ॥ ६९ ॥ उच्चं प्रांश्चन्नतो दयोच्छ्रितास्तुंगेऽयनामने ॥ च-
 ड्नीचरवर्षहस्ताः स्थुरवायेव तनानतं ॥ ७० ॥ आरालं हजिनं जिह्वाभूमिं मत्कुंचितं नतनं ॥ आविद्धं कुटिलं भुग्वेलितं वक्रमित्यपि ॥ ७१ ॥
 क्रजावजिह्वा प्रगुणौ व्यस्ते स प्रगुणा कुलौ ॥ शाश्वतस्तुधुवो नित्यसदा तनसनातनाः ॥ ७२ ॥ स्थास्तुः स्थिरतरः स्थेयानेकरूपतया तु य-
 ॥ कालव्यापी सकृदस्थः स्थावरो जंगमेतरः ॥ ७३ ॥ चरिष्णु जंगमचरं तत्राभिगंचराचरं ॥ चलनं कंपनं कंपंचलं लोलं चलाचलं ॥ ७४ ॥ चं-
 चलंतरलं चैव पारिपूवपरिपूवे ॥ अतिरिक्ता समधिको दृढसंधिस्तु संहृतः ॥ ७५ ॥ कर्कशं कठिनं क्रूरं कठोरं निष्ठुरं दृढं ॥ जठरं मुर्तिमन्मूर्त्तं प्र-
 हृष्टं प्रौढमेधितं ॥ ७६ ॥ पुराणं प्रतनप्रत्नपुरातनचिरंतनाः ॥ प्रत्यग्रोऽभिनवो नव्यो नवीनो नूतनो नवः ॥ ७७ ॥ नूतनश्च सुकुमारं नुकोपले मू-

दुलंसृदु ॥ अन्वगन्वत्समनुगेऽनुपदंकीवमव्ययं ॥ ७८ ॥ प्रत्यक्षं स्यादौद्रियकमप्रत्यक्षमतीन्द्रियं ॥ एकतानोऽनन्यवृत्तिरेकाग्रैकाग्रनावपि ॥
 ७९ ॥ अथेकसर्वाएकाग्र्योऽथेकाग्रनगतोऽपिसः ॥ पुंस्यादिः पूर्वपौरस्त्यप्रथमाद्या अथास्त्रियां ॥ ८० ॥ अंतोजघन्यंचरमसंख्यया
 आत्यपश्चिमाः ॥ मोघं निरर्थकं स्पष्टं स्फुटं प्रव्यक्तमुत्बलं ॥ ८१ ॥ साधारणं तु सामान्यमेकाकीलेकएककः ॥ भिन्नार्थका अन्यतर एक
 स्त्वोऽन्यतरावपि ॥ ८२ ॥ उच्चावचं नैकभेदमुच्चंडमविलंबितं ॥ अरुंतुदस्तुमर्मसंगबाधंतुनिरर्गलं ॥ ८३ ॥ प्रसव्यं प्रतिकूलं स्यादप
 सव्यमपष्ठुच ॥ वामं शरीरं सव्यं स्यादपसव्यंतुदक्षिणं ॥ ८४ ॥ संकटं नातुसंबाधः कलिलं गहनं समे ॥ संकीर्णं संकुलाकीर्णं मुंडितं
 परिवापितं ॥ ८५ ॥ ग्रंथितं संदितं दृढं विस्मृतं विस्मृतं ततं ॥ अंतर्गतं विस्मृतं स्यात्स्यासप्रणिहिते समे ॥ ८६ ॥ वेष्टितं प्रेक्षितं धूतचलिताकं
 पिताधुते ॥ चुचनुन्नास्तनिष्ठूताविद्धक्षिसेरिताः समाः ॥ ८७ ॥ परिक्षिप्तं तु निहतं मूषितं मूषितार्थकं ॥ प्रहृष्टप्रसृतेन्यस्तनिसृष्टे गु-
 णिताहते ॥ ८८ ॥ निदिग्धो पचिते गूढगुप्ते गुठितरूषिते ॥ द्रुतावदीर्णे उद्गूणो घते काचित्तिष्विष्यते ॥ ८९ ॥ घ्राणघ्राते दिग्धलिप्त-
 समुदक्तोद्धते समे ॥ वेष्टितं स्वादुलयितं सवीतं रुद्धमाहतं ॥ ९० ॥ रुग्णं भुग्नेऽथनिशितक्षुतशानानिते जिते ॥ स्याद्विनाशोन्मुखं प-
 कं न्हीणन्हीतौ तुलज्जिते ॥ ९१ ॥ वृत्ते तु वृत्तव्या वृत्तौ संयोजित उपाहितः ॥ प्राप्यंगम्यं समासाद्यं स्यन्नरीणं स्तुतं स्तुतं ॥ ९२ ॥ संगूढः
 स्यात्संकलितोऽवगीतः ख्यातगर्हणः ॥ विविधः स्याद्बहुविधो नानारूपः पृथग्विधः ॥ ९३ ॥ अवरीणो धिक्कृतश्चाप्यवधस्तोऽवच्छ-

णितः ॥ अनायास कृतं फाण्डस्व नितं धनितं समे ॥ ९४ ॥ बद्धे संदानितं मूतमूदितं संदितं सितं ॥ निष्पेक्षकथितं पाकेक्षीराज्यहविषां
 शृतं ॥ ९५ ॥ निर्वाणो मुनिव न्यादो निर्वातस्तु गतेऽनिले ॥ पक्कं परिणते गुने हन्ने मीढं तु मूत्रिते ॥ ९६ ॥ पुष्टे तु पुषितं सो देहांत सु-
 द्धांत सुदृते ॥ दांतस्तु दमिते शांतः शमिते प्रार्थितेऽर्दितः ॥ ९७ ॥ जसस्तु जपिते छन्नश्छादिते पूजितेऽर्चितः ॥ पूर्णस्तु पूरिते कि-
 ष्टः क्लिशितेऽवसिते सितः ॥ ९८ ॥ पुष्टपूष्टोषिता दग्धेतष्टल्लोतनूकृते ॥ वेधितच्छिद्रितो विद्धे विन्नविन्नो विचारिते ॥ ९९ ॥ निष्प्रभे वि-
 गतारो कौविलीने विद्रुतद्रुतो ॥ सिद्धे निर्वृत्तनिष्प्रभो दारिते भिन्नभेदितो ॥ १०० ॥ ऊतं स्थूतमुतं चेति त्रितयं तं तु संतते ॥ स्याद्दुहितेन म-
 सितमपचायितार्चितपाचितं ॥ १०१ ॥ वरिवसिते वरिवस्थितमुपासितं चोपचरितं च ॥ संतापितसंतप्तौ धूपितधूपायितौ च दूतश्च
 १०२ ॥ हृष्टेमत्तस्तृप्तः प्रलूनः प्रमुदितः प्रीतः ॥ छिन्नं छातं लूनं कृत्तं दातं दितं छितं हृक्कां ॥ १०३ ॥ स्वस्तं ध्वस्तं म्रष्टं स्कन्नं पन्नं च्युतं गलितं,
 लब्धं प्राप्तं विन्नभाषितमासादितं च मूतं च ॥ ४ ॥ अन्नं धितं गवेधितमन्विष्टं मार्गितं मृगितं ॥ आर्द्रं सार्द्रं क्लिन्नं तिमितं स्तिमितं समुन्नमु-
 त्तं च ॥ ५ ॥ त्रातं त्राणं रक्षितमत्रितं गोपायितं चैगुप्तं च ॥ अवगणितमवमतावज्ञातेऽवमानितं च परिभूते ॥ ६ ॥ त्यक्तं हीनं विधुतं समुद्धि-
 तं धूतमुत्सृष्टे ॥ उक्तं भाषितमुदितं जल्पितमारब्धतमभिहितं लपितं ॥ ७ ॥ बुद्धं बुधितं मनितं विदितं प्रतिपन्नमवसितावगते ॥ ऊरीकृतम-
 ररीकृतमंगीकृतमाश्रुतं प्रतिज्ञातं ॥ ८ ॥ संगीर्णं विदितं संश्रुतं समाहितं पशुतोपगतं ॥ ईलितशस्तपणायितपनायितमणुतप्रणितपनि-

क्षानि ॥ ९ ॥ अपिगीर्णवर्णिताभिष्टुतेडितानिस्तुतार्थानि ॥ भक्षितचर्वितलीटप्रत्यवसितगिलितखादितष्मातं ॥ १० ॥ अभ्यवहृतान्नजम्भ
 प्रस्तगूस्ताशितंमुक्ते ॥ क्षेपिष्ठसौदिष्ठप्रेष्ठवरिष्ठस्थविष्ठबहिष्ठाः ॥ ११ ॥ क्षिप्रस्तुद्राभीक्षितपृथुपीवरबहुलप्रकर्षार्थीः ॥ साधिष्ठद्रा
 धिष्ठस्फेष्ठगरिष्ठहसिष्ठहंदिष्ठाः ॥ १२ ॥ बादव्यायतबहुगुरुवामनहंदारकातिशये ॥ ॥ इतिविशेष्यनिघ्नवर्गः ॥ ॥ प्रकृतिप्रत्य-
 यार्थीद्यैः संकीर्णेलिंगमुन्नयेत् ॥ कर्मक्रियातत्सातत्येगम्येस्युरपरस्पराः ॥ १ ॥ साकल्यासंगवचनेपारायणपरायणे ॥ यदृच्छास्वैरि-
 ताहेतुभून्यात्वास्याविलक्षणं ॥ २ ॥ शमयस्तुशमः शांतिर्दतिस्तदमथोदयः ॥ अवदानं कर्मवृत्तं कर्मस्यदानं प्रवारणं ॥ ३ ॥ वशक्रियासं-
 वत्तनं मूलकर्मतुकार्मणं ॥ विधूननं विधुवनंतर्पणं प्रीणनावनं ॥ ४ ॥ पर्याप्तिः स्यात्परिच्राणं हस्तधारणमित्यपि ॥ सेवनं सीवनं स्यूतिर्वि-
 दरः स्फुटं मिदा ॥ ५ ॥ आक्रोशनमभीषंगः संवेदो वेदनानना ॥ संसूर्छनमभिव्यासिर्याज्जामिक्षाऽर्थनाऽर्दना ॥ ६ ॥ वर्द्धनं छेदनेऽय-
 द्देऽनंदनसमाजने ॥ आपच्छन्नमथास्नायः संप्रदायः क्षयेक्षिया ॥ ७ ॥ ग्रहेग्राहोचशः कांतोरक्षस्तन्त्राणोरणः कृणे ॥ व्याधौ वेधेप-
 चापाके हवो हतौ वरो हतौ ॥ ८ ॥ ओषः पूषेण योनायेज्यानिजीर्णोऽमोऽमो ॥ स्फातिर्बृह्दोऽप्रथारव्यातोऽस्पृष्टिः पृक्तोऽस्ववः स्ववे-
 ९ ॥ एधासमृद्धोऽस्फुरणोऽस्फुरणाप्रमितौ प्रमा ॥ प्रसूतिः प्रसवेऽप्योते प्राधारः क्रूसथः क्रूमे ॥ १० ॥ उत्कर्षोऽतिशये संधिः श्लेघे विषय आ-
 प्रयो ॥ क्षिपायां क्षेपणं गीर्णं गिरौ गुरणमुद्यमे ॥ ११ ॥ उन्नाय उन्नयेऽप्रायः श्रयणो जयने जयः ॥ निगादो निगदे मादो मद उद्गेग उद्गे ॥ १२ ॥

विमर्दनं परिमलोऽप्युपपत्तिरनुग्रहः॥ निग्रहस्तद्विरुद्धः स्यादभियोगस्तुभिग्रहः॥ १३॥ मुष्टिबंधस्तुसंज्ञाहोडिंबेडमरविपुवौ॥ बं
 धनंप्रसितिश्चारः स्पर्शः स्प्रष्टोपतसरिः॥ १४॥ निकारोविप्रकारः स्यादाकारस्त्विंगङ्गितं॥ परिणामोविकारोद्देशमेविकृतिविक्रि-
 ये॥ १५॥ अग्रहारस्त्वयचयः समाहारः समुच्चयः॥ प्रत्याहारउपादानंविहारस्तुपरिक्रमः॥ १६॥ अभिहारोऽभिग्रहणंभिहो
 गोऽप्यवकर्षणं॥ अनुहारोऽनुकारः स्यादर्थस्यापगमेव्ययः॥ १७॥ प्रवाहस्तुप्रवृत्तिः स्यात्प्रवहोगमनंबहिः॥ विद्यामोविद्यमोयामो
 यमसंधामसंयमौ॥ १८॥ हिंसाकर्माभिचारः स्याज्जागर्याजागराद्वयोः॥ विघ्नोऽतरायः प्रत्यूहः स्यादुपघ्नोऽतिकाश्रये॥ १९॥ नि
 र्वेशउपभोगः स्यात्परिसर्यः परिक्रिया॥ विधुरंतुप्रविश्लेषेऽभिप्रायश्छंदआशयः॥ २०॥ संक्षेपणंसमसनंपर्यवस्थाविरोधनं॥ प
 रिसर्घापरीक्षारः स्यादास्थात्वासनास्थितिः॥ २१॥ विस्तारोविग्रहोव्यासः सचशब्दस्यविस्तरः॥ संवाहनंमर्दनंस्याद्दिनाशः स्यादद-
 र्शनं॥ २२॥ संस्तवः स्यात्परिचयः प्रसरस्तुविसर्पणं॥ नीवाकस्तुप्रथामः स्यात्सन्निधिः सन्निकर्षणं॥ २३॥ लवोऽभिलावोलवनेभि
 ष्यावःपवनेपवः॥ प्रस्तावः स्यादवसरस्त्रसरःसूत्रवेष्टनं॥ २४॥ प्रजनः स्यादुपसरः प्रश्रयप्रणयौसमौ॥ धीशक्तिर्निष्क्रमोऽस्त्री
 तुसंक्रमोदुर्गसंचरः॥ २५॥ प्रत्युत्क्रमः प्रयोगार्थः प्रक्रमः स्यादुपक्रमः॥ स्यादभ्यादानमुद्यातआरंभः संभवस्तु॥ २६॥ प्रति
 प्रतिबंधः प्रतिबंधोऽवनाद्यस्तुनिपातनं॥ उपलंभस्त्यनुभवः समालंभोविलेपनं॥ २७॥ विप्रलंभोविप्रयोगोविलंभस्त्यनिसंज्ञमि

॥ विश्वावस्तुप्रतिरव्यातिरवेक्षाप्रतिजागरः ॥ २८ ॥ निपाठनिपठौ पाठेतेमस्तेमोसमुंदने ॥ आदीनवास्त्रवौकुशे मेलकेसंगसंगमौ ॥ २९ ॥
 संवीक्षणंविचयनंमार्गणंमृगाणामृगः ॥ परिरंभःपरिष्वंगःसंश्लेषउपगृह्णनं ॥ ३० ॥ निर्वर्णनंतुनिध्यानंदर्शलोकनेक्षणं ॥ प्रत्यारव्यानं
 निरसनंप्रत्यादेशोनिराकृतिः ॥ ३१ ॥ उपशायोविशायश्चपयौचशयनार्थकौ ॥ अर्तनंचक्रुतीयाचहणीयाचघणार्थकाः ॥ ३२ ॥ स्याद्वात्यासौ
 विपर्ययोव्यत्ययश्चविपर्यये ॥ पर्ययोतिक्रमस्तस्मिन्नतिपांतउपात्ययः ॥ ३३ ॥ प्रेषणंयत्समाहूयतत्रस्यात्यतिशासनं ॥ ससं-
 स्तावः क्रतुषुयास्तुतिभूमिर्हिजन्मनां ॥ ३४ ॥ निधायतद्व्यतेयत्रकाशेकाशंसउद्धनः ॥ स्तंबघस्तुस्तंबघनःस्तंबोयेननिहंत्यते ॥ ३५ ॥
 आविधोविध्यतेयेनतत्रविषक्समेनिधाः ॥ उल्कारश्चनिकारश्चद्वौघान्योत्सेपणार्थकौ ॥ ३६ ॥ निगारोद्गारविक्षावोद्ग्राहास्तुगरणादिषु
 ३७ ॥ आरत्यवरतिविरतयउपरामेऽथास्त्रियांतुनिष्ठेवः ॥ निष्पूतिर्निष्ठेवनंनिष्ठीवनमित्यभिज्ञानि ॥ ३८ ॥ जवनेजूतिःसातिस्त्व
 वसानेस्यादथज्वरेजूतिः ॥ उद्जस्तपशुप्रेरणंमकरणिरित्यादयःशापे ॥ ३९ ॥ गोत्रांतेभ्यस्तस्यहंदमिधौपगवकादिकं ॥ आपूषि-
 कंशाकुलिकमेवमाद्यमचेतसां ॥ ४० ॥ माणवानांतुमाणव्यंसहायानांसहायता ॥ हल्याहलानांब्राह्मण्यवाडव्येतुद्विजन्मनां
 ४१ ॥ द्वेषशुक्रानांघृष्टानांपार्श्वघृष्टमनुक्रमात् ॥ खलानांखलिनीरवल्याऽप्यथमानुष्यकंनृणां ॥ ४२ ॥ ग्रामताजनताधूम्यापा-
 श्यागल्यापृथक्पृथक् ॥ अपिसाहस्रकारीषवार्मणाथर्वणादिकं ॥ ४३ ॥ ॥ इतिसंकीर्णवर्गः ॥ ॥ नानार्थाः केऽपि

तादिवर्गेर्बैवात्रकीर्तिताः ॥ मूरिप्रयोगाद्येधेषुपर्यायेधपितेषुते ॥ १ ॥ आकाशोत्रिदिवेनाकोलोकस्तुभुवनेजने ॥ पद्येयशसिचश्लोकः शरे-
 खट्गेचसायकः ॥ २ ॥ जंबुकौक्रोष्टुवरुणौहयुकोचिपितार्मकौ ॥ आलौकौदर्शनद्योतौभैरीपटहमानकौ ॥ ३ ॥ उत्संगचिन्हयोरंकः कलंकौऽकोप-
 वादयोः ॥ तक्षकोनागवर्द्धक्योरर्कः स्फटिकसूर्ययौ ॥ ४ ॥ मारुतेवेधसिब्रधेपुंसिकः कंशिरोऽबनोः ॥ स्यात्पुलाकस्तुच्छधान्येसंक्षेपेभक्त-
 सिक्थके ॥ ५ ॥ उल्लूकेकरिणः पुच्छमूलोपांतेचपेचकः ॥ कमंडलौचकरकः सुगतेचविनायकः ॥ ६ ॥ किष्कुर्हस्तेवितस्तौचशूककीटेचवृ-
 श्विकः ॥ प्रतिकूलेप्रतिकुस्त्रिष्वेकदेशेतुपुंस्ययं ॥ ७ ॥ स्याद्भूतिकंतुभूनिंबेकचूणोभूस्तृणोऽपिच ॥ ज्यास्त्रिकायांचघोषेचकोशातव्य-
 थकट्फले ॥ ८ ॥ सितेचरवदिरेसोमवल्कः स्यादथसिंहके ॥ तिलकल्केचपिण्याकोबाल्हीकंरामठेऽपिच ॥ ९ ॥ महेंद्रगुग्गुलूलूकव्याल-
 ग्राहिषुकौशिकः ॥ रुक्तापशंकास्वातंकः स्वल्पेऽपिसुल्लूकस्त्रिषु ॥ १० ॥ जैवातृकः शशांकेऽपिरवुरेऽप्यश्वस्थवर्तकः ॥ व्याघ्रेऽपि
 पुंडरीकोनायवान्यामपिदीपकः ॥ ११ ॥ शालाहकाः कपिक्रोष्टुश्चानः स्वर्णेऽपिगौरिकं ॥ पीडायेऽपिव्यलीकंस्यादलीकंत्वप्रिये
 ऽनृते ॥ १२ ॥ शीलान्वधावनूकेदेशल्लेशकलवलकले ॥ साक्षेशतैसवर्णानांहेम्युरोभूषणेपले ॥ शीनारेऽपिचनिष्कोऽस्त्रीककूऽस्त्रीशमले
 नसोऽर्धमेऽप्यथपिनाकोऽस्त्रीशूलशंकरधन्वनोः ॥ १४ ॥ धेनुकातुकरेणवांचमेघजालेचकालिका ॥ कारिकायातनाहृत्योः कर्णिकातु
 भूषणे ॥ १५ ॥ करिहस्तेऽगुलोपद्यबीजकोश्यांत्रिषूत्तरे, वंदारकोरूपिसुखावेकेमुख्यान्यकेवलाः १६ ॥ स्याद्वांभिकः कौकुटिकोयश्चादूरीत

क्षणः ॥ लालाटिकः प्रभोर्भालदर्शीकार्याक्षमश्रयः ॥ १७ ॥ "भूभृन्नितंबवल्यचक्रेषुकटकोऽस्त्रियां ॥ सूच्यग्रेक्षद्रशक्तौचरो महर्षे
 चकंटकः ॥ १८ ॥ पाकौपक्तिशिशूमाध्यरत्नेनेतरिनायकः ॥ पर्यंकः स्यात्परिकरे स्याद्वाग्रेऽपिचलुब्धकः ॥ १९ ॥ आर्द्रायायपिलुब्धक इत्यपि
 पाठः ॥ पेटकस्त्रिषुहंदेऽपिगुरौदेशेचदेशिकः ॥ खेटकौग्रामफलकौधीवरेऽपिचजालिकः ॥ २० ॥ पुष्करेणौचकिंजल्कः शुल्कोऽस्त्री
 स्त्रीधनेऽपिच ॥ स्यात्कल्लोलेऽप्युत्कलिकावार्द्धकंभाहंदयोः ॥ २१ ॥ करिण्यांचापिगणिकादारकौबालभेदकौ ॥ अंध्येऽप्यनेडमूकस्या
 तटंकौदर्पश्मदारणौ ॥ २२ ॥" ॥ इतिपंचक्षेपकाः ॥ ॥ इतिकांतवर्गः ॥ ॥ मधूरवस्तिट्करज्वालास्त्वलिबाणौशिलीमखौ ॥ शं-
 खोनिधौललाटास्त्यकंबोनस्त्रींद्रियेऽपिरवं ॥ २३ ॥ घृणिज्वालेअपिशिखे ॥ इतिखांताः ॥ शैलहृक्षौनगावगौ ॥ आशुगौवायुवि
 शिखेशारकविहगाःखगाः ॥ २४ ॥ पतंगौपक्षिसूक्ष्मौचपूगः क्रमुकहंदयोः ॥ पशवौऽपिसृगावेगः प्रवाहजवयोरपि ॥ २५ ॥ परागःकौ
 सुमेरेणौस्नानीयादोरजस्थपि ॥ गजेऽपिनागभातंगावपांगसिलकेऽपिच ॥ २६ ॥ सर्गः स्वभावनिर्मोक्षनिश्चयाध्यायसृष्टिषु ॥ यो
 गः सन्नहनोपायध्यानसंगतियुक्तिषु ॥ २७ ॥ भोगः स्मरवेस्त्र्यादिभृतावहेश्चफणकाययोः जातकेहरिणेषुसिसारंगः शबलेत्रिषु ॥ २८ ॥ क
 यौचपूवगः शापेत्वभिषंगः पराभवे ॥ यानाद्यंगेषुगः पुंसियुगंयुग्मेकतादिषु ॥ २९ ॥ स्वर्गेषुपशुवाग्वज्रदिङ्नेत्रघृणिभूजले ॥ ल-
 क्ष्यदृष्ट्यास्त्रियांपुंसिगौर्लिंगचिन्हशेषसोः ॥ ३० ॥ शृंगं प्राधान्यसान्वोश्चवरांगं सूर्द्धगुह्ययोः ॥ भगंश्रीकाममाहात्म्ययोर्वयवो

कर्कशीर्षु ॥ २६ ॥ इति गांताः ॥ परिधः परिधातेऽस्त्रेऽप्योघो हं देऽभस्मरये ॥ मूल्ये पूजाविधावर्धाऽहो दुःखसनेष्वधं ॥ २७ ॥
 त्रिष्विष्टेऽल्पेलघुः । इति गांताः । कान्ताः शिष्यमृद्देदृगुजः ॥ विपर्यासे विस्तरे च प्रपंचः पावकेशुचिः ॥ २८ ॥ मास्यमात्ये चालुपथे
 पुंसि मेघे सिते त्रिषु ॥ अभिष्वंगे स्पृहायां च गभस्तौ च रुचिस्त्रियां ॥ २९ ॥ इति चांताः ॥ “प्रसन्ने मल्लुकेऽप्यच्छोगुच्छः स्तवकहार
 योः ॥ परिधानां च लेकच्छोजलप्रांते त्रिलिंगकः ॥ १ ॥” इति क्षेपकश्चांतः ॥ केकिताक्ष्या वहिषुजो दंतविप्रांडजा द्विजाः ॥ अजाविष्यु
 हरच्छागागोष्ठाधनिवहा व्रजाः ॥ ३० ॥ धर्मराजो जिनयमौ कुंजो दंतेऽपि न स्त्रियां ॥ वलजेक्षेत्रपूहीरे वलजावल्गुदर्शना ॥ ३१ ॥ सत्तम
 क्ष्मांशोरणेऽप्याजिः प्रजास्यात्संततौ जने ॥ अब्जौ शंखशशांको च स्वके नित्ये निजं त्रिषु ॥ ३२ ॥ इति जांताः ॥ पुंस्थाल्पनिप्रवी-
 णो च क्षेत्रज्ञो वाच्यलिंगकः ॥ सैज्ञास्याच्चेतनानां महस्ताद्यैश्चार्थसूचना ॥ ३३ ॥ इति त्रौताः ॥ काके भगंडौ करदौ बांजगंडकटीक-
 दौ ॥ शिपिविष्टस्तुखलतौ दुश्चर्मणि महेश्वरे ॥ ३४ ॥ देवशिल्पिन्यपि त्रिषु दिग्देवैः ॥ रसे कटुः कट्वकार्ये त्रिषु मत्सरतीक्ष्ण-
 योः ॥ रिष्टं क्षेमाशुभाभावे धरिष्टे तु शूराशूमे ॥ ३५ ॥ मायानिश्चलयंत्रेषु कैतवानृतराशिषु ॥ अयोधने शैलशृंगे सीरागे कूटमस्त्रि-
 यां ॥ ३६ ॥ सूक्ष्मैलायां त्रुटिः स्त्री स्यात्कालेऽल्पे संशयेऽपि सा ॥ आत्युत्कर्षाश्रयः कोट्यो मूले लघुकचे जटा ॥ ३८ ॥ व्युष्टिः फले स मृ-
 दौ च दृष्टिर्ज्ञाने क्षिप्रदर्शने ॥ इष्टिर्यागे च्छयोः सृष्टं निश्चिते बहुनि त्रिषु ॥ ३८ ॥ कष्टे तु कृच्छ्रगहने दक्षामंदागदेषु च ॥ पटुर्दोषाच्च लिंगो च

इति रांताः ॥ नीलकंठः शिवेऽपि च ॥ ३९ ॥ पुंसिकोष्ठेऽतर्जतरंकुसूलोऽतर्गुहंतथा ॥ निष्ठा निष्येत्तिनाशांताः काष्ठोत्कर्षस्थितौ दिशि ॥ ४० ॥
त्रिषु ज्येष्ठोऽतिशस्तेऽपि कनिष्ठोऽतिधुवात्पयोः ॥ इति रांताः ॥ दंडोऽस्त्री लगुडेऽपि स्याद्गुडो गोलेक्ष्मपाकयोः ॥ ४१ ॥ सर्पसांसात्पशू-
व्याडौ गोभूवाचस्त्विडाइलाः ॥ स्वेडावंशशलाकाऽपि नाडीनालेऽपि षट्सणे ॥ ४२ ॥ कांडोऽस्त्री दंडबाणार्धवर्गविसरवारिषु ॥ स्या-
द्गंडमश्वभरणोऽमत्रे मूलवणिग्धने ॥ ४३ ॥ इति रांताः ॥ मृशप्रतिज्ञयोर्वदं प्रगादं मृशकृच्छ्रयोः ॥ शक्तस्थूलौ त्रिषु दूदौ चूदौ विन्य-
स्तसंहतौ ॥ ४४ ॥ इति रांताः ॥ मृणोऽर्भके स्त्रेण गर्भे बाणो बलिस्फुतेशरे ॥ कणोऽतिसूक्ष्मे धान्यांशे संघाते प्रमथे गणः ॥ ४५ ॥ पणो
द्युतादिषूत्सृष्टे मृतौ मूले धनेऽपि च ॥ मौर्व्याद्रव्याश्रिते सत्वशौर्यसंध्यादिके गुणः ॥ ४६ ॥ निव्यापारस्थितौ कालविशेषोत्सवयोः क्षणः ॥ वणो
हिजादौ शकूदौ स्तुतौ वर्णतुवाऽक्षरे ॥ ४७ ॥ अरुणो भास्कारेऽपि स्याद्गुणभेदेऽपि च त्रिषु ॥ स्थाणुः शर्वोऽप्यथ द्रोणः काकेऽप्याजोर-
वेरणः ॥ ४८ ॥ ग्रामणीर्नापिते पुंसि श्रेष्ठे ग्रायाधिपे त्रिषु ॥ ऊर्णामेषादिलोप्ति स्यादावर्ते चांतरा म्रुवौ ॥ ४९ ॥ हरिणी स्यान्मृगी हेम-
प्रतिमा हरिता च या ॥ त्रिषु पांडौ च हरिणः स्थूणास्तंभेऽपि वेश्मनः ॥ ५० ॥ तृष्णोऽसृहापि पासे दूजुगुप्सा करुणो घृणे ॥ वणिक्पथे च विप-
णिः सुराप्रत्यकवारुणी ॥ ५१ ॥ करेणुरिभ्यां स्त्रोने भेद्रविणं तु बलंधनं ॥ शरणं गृहं रक्षित्रोऽश्रीपणं कमलेऽपि च ॥ ५२ ॥ विषाग्निप्रसो-
हेषु तीक्ष्णं क्लीबे खरे त्रिषु ॥ प्रमाणं हेतुमर्थादाशास्त्रे यत्ना प्रमातृषु ॥ ५३ ॥ करणं साधकतमं क्षेत्रगात्रे द्विषेऽपि ॥ प्राणयुत्पदे सं

णमसंवाधचमूगतौ ॥ ५४ ॥ घंटापंथेऽथवांतान्नेसमुद्गिरणमुन्नये ॥ अतस्त्रिषुविषाणंस्यात्यशृङ्गेभदंतयोः ॥ ५५ ॥ प्रवणंक्र-
 मनिस्सोव्यं प्रव्हेनातुचतुष्यये ॥ संकीर्णो निचिताशुद्धो विरिणंभून्धमूषरं ॥ ५६ ॥ "सेतौचवरणोवेणीनदीभेदेकचोच्चये ॥" इ-
 तिणांताः ॥ देवसूर्यौविवस्वंतौसरस्वंतौनदार्णवौ ॥ पक्षिताद्वैरुत्पंतौशकुंतौभासपक्षिणौ ॥ ५७ ॥ अश्व्युत्पातौधूमकेतूजी-
 मूतौमेघपर्वतौ ॥ हस्तौतुपाणिनक्षत्रेभरुतौयवनामरौ ॥ ५८ ॥ घंताहस्तिपकेसूतेभर्ताधातरिपोहरि ॥ यानपात्रेशिशोपोतःप्रेतः
 प्राण्यंतरेमृते ॥ ५९ ॥ ग्रहभेदेध्वजेकेतुःपार्थिवेतनयेकृतः ॥ स्यपतिःकारुभेदेऽपिभूभृद्भूमिधरेनृपे ॥ ६० ॥ मूर्धाभिषिक्तोमूपेऽपिभू-
 तुःस्त्रीकुसुमेऽपिच ॥ विष्णावप्यजिताव्यक्तोसूतस्त्वहरिसारथौ ॥ ६१ ॥ व्यक्तःप्राज्ञेऽपिदृष्टांतवुभौशास्त्रनिदर्शने ॥ सत्तास्या-
 त्सारथौद्वाःस्थेक्षत्रियायांचशूद्रजे ॥ ६२ ॥ वृत्तांतःस्यात्प्रकरणेप्रकारेकात्स्न्यवार्तयोः ॥ आनर्तःसमरेनृत्यस्थाननीहृदिशेषयोः
 ६३ ॥ कृतांतोयमसिद्धांतदैवाकुशलकर्मसु ॥ श्रेष्ठादिरसरक्तादिमहाभूतानितद्गुणाः ॥ ६४ ॥ इन्द्रियाण्यश्मविकृतिःशब्दयोभिश्च
 धातवः ॥ कक्षांतरेऽपिशृङ्गांतौनृपस्यासर्वगोचरे ॥ ६५ ॥ कासूसामर्थ्ययोःशक्तिमूर्तिःकाठिन्यकाययोः ॥ विस्तारबल्योर्व्रततिर्व-
 सनीरात्रिवेश्मनोः ॥ ६६ ॥ क्षयार्चयोरपचितिःसातिर्दानावसानयोः ॥ आर्तिःपीडाधनुषोदयोर्जातिःसामान्यजन्मनोः ॥ ६७ ॥
 प्रचारस्यंदयोरीतिरीतिर्द्विःप्रवासयोः ॥ उदयेऽधिगमेप्राप्तिस्त्रेतात्वमित्रयेद्युगे ॥ ६८ ॥ वीणाभदेऽपिमहतीभूतिर्ममानि-

संपदि॥ नदीनगर्योर्नागानां भोगवत्यथ संगरे ॥ ६९ ॥ संगे सभायां समितिः क्षयवासावपि क्षिती ॥ रवेरर्चिश्च शस्त्रं च वह्निज्वाला च हेतयः
७० ॥ जगती जगति च्छंदो विशेषेऽपि क्षितावपि पंक्तिश्छंदोऽपि दशमं स्यात्समावोऽपि चायतिः ॥ ७१ ॥ पत्तिर्गतौ च मूले तु पक्षतिः पक्षभेदयोः ॥
प्रकृतिर्योनिलिंगे च वैशिक्याद्याश्च वृत्तयः ॥ ७२ ॥ सिकताः स्युर्बालुकापिवेदेष्ववसि च श्रुतिः ॥ वनिता जनिता त्वर्थानुरागायां च योषितिः ॥
७३ ॥ गुप्तिः क्षितिर्व्युदासेऽपि धृतिर्धारणार्थे र्थयोः ॥ बहती सुद्रवार्ता की छंदो भेदे महत्यपि ॥ ७४ ॥ वासिता स्त्री करिण्योश्च वार्ता हत्तौ ज
नश्रुतौ ॥ वार्त्तकल्गुन्यरोगे च त्रिष्वेकच घृतामृते ॥ ७५ ॥ कलधौ तं रूथ्य हेमो निर्मितं हेतुलक्ष्मणौः ॥ श्रुतं शास्त्रावधृतयोर्गुणपर्था मयोः कृतं ७६
अत्याहितं महाभातिः कर्मजीवानपेक्षि च ॥ युक्ते क्षमादावृते भूतं प्राणयती ते समे त्रिषु ॥ ७७ ॥ वृत्तं पद्ये च रित्रे त्रिष्वती ते हृदयिस्तले ॥ म
हद्राज्यं चावगीतं जन्मस्यादूर्हिते त्रिषु ॥ ७८ ॥ श्वेतं रूथ्येऽपि रजतं हेमि रूथ्ये सिते त्रिषु ॥ त्रिष्वतो जगदिगेऽपि रक्तं नील्यादिरागि च ॥ ७९ ॥ अ
वदानः सिते पीते शुद्धे बह्वर्जुनौ सितौ ॥ युक्ते तु संस्कृते मर्षिण्यभिनीतौऽथ संस्कृतं ॥ ८० ॥ कृत्रिमेलक्षणोपेतेऽप्यनंतोऽनवधावपि ॥ रव्याते
लृष्टे प्रतीतो भिजातस्तु कुलजे बुधे ॥ ८१ ॥ विविक्तौ पूतविजनौ मूर्ध्नि तौ मूढसौ च्छुयौ ॥ द्वौ चामूपरुबौ शुक्लौ शिती धवलमेचकौ ॥ ८२ ॥ सत्ये साधौ
विद्यमाने प्रशस्तेऽभ्यर्हिते च सत् ॥ पुरस्कृतः पूजितेऽरात्यभि युक्तेऽग्रतः कृते ॥ ८३ ॥ निवातावाश्च यावातो शस्त्राभेद्यं च वर्मयत् ॥ जातो च द
प्रवृद्धाः स्युरुच्छ्रिता उत्थिता स्वमी ॥ ८४ ॥ वृद्धि मत्तोद्यनो सन्ना आहतौ सादरार्चितौ ॥ इति तांताः ॥ अर्थोऽभिधेयरेव स्तूपयोजनविनि

निषु ॥ ८५ ॥ निपागागमयोस्तीर्थमृषिजुष्टेजलेगुरो ॥ समर्थस्त्रिषुशक्तिस्थेसंबद्धार्थेहितेऽपिच ॥ ८६ ॥ दशमीस्थौक्षीणरागवृद्धौवीथीपद-
 व्यपि ॥ आस्थानीयलघोरास्थाप्रस्थोऽस्त्रीसानुमानयोः ॥ ८७ ॥ "शास्त्रद्रविणयोर्ग्रंथः संस्थाधारेस्थितौमृतौ ॥" इति यांताः ॥ अभि-
 प्रायवशौछंदावद्वौनीमृतवत्सरौ ॥ अपवादौतुनिदासेदायादौसुतबांधवौ ॥ ८८ ॥ पादारश्म्यंघ्रितुर्यंशाश्चंद्राग्न्यर्कास्मोनुदः ॥ निर्वादोज-
 नवादेऽपिशादोजंबालशय्ययोः ॥ ८९ ॥ आरावेरुदितेत्रातर्यार्कंदोदारुणेरणे ॥ स्यात्प्रसादोऽनुरागेऽपिसूदः स्याद्भुजनेऽपिच ॥ ९० ॥ गो-
 ष्ठाध्यक्षेऽपिगोविंदोहर्षेऽध्यामोदवन्मदः ॥ प्राधान्येराजलिंगेचवृषांगेककुदोऽस्त्रियां ॥ ९१ ॥ स्त्रीसंविज्ञानसंभाषाक्रियाकारजिनामसु-
 धर्मेरहस्युपनिषत्स्यादृतौवत्सरेशरत् ॥ ९२ ॥ परंव्यवसितत्राणस्थानलक्ष्मांघ्रिवस्तुषु ॥ गोष्पदंसेवितेमानेप्रतिष्ठाकृत्यमास्पदं ॥ ९३ ॥ त्रि-
 धिष्वमधुरोस्वादूमृदूचातीक्ष्णकोमलौ ॥ मूलात्पापदुर्निर्गत्यामंदास्कर्द्धेतुशारदौ ॥ ९४ ॥ प्रत्यग्राप्रतिभौविद्वत्प्रगल्भौविशारदौ ॥ इति
 यांताः ॥ व्यामोचतश्चन्यप्रोधाउत्सेधः कायउन्नतिः ॥ ९५ ॥ पर्याहारश्चमार्गश्चविवधौवीवधौचतौ ॥ परिधिर्यज्ञियतरोः शारवायामुपसूर्यके-
 ९६ ॥ बंधकंव्यसनंचेतःपीडाधिष्ठानमाधयः ॥ स्युः समर्थननीवाकनियमाश्चसमाधयः ॥ ९७ ॥ दोषोत्पादेऽनुबंधः स्यात्प्रकृत्यादिविनश्वरे ॥
 मुख्यानुयायिनिशिशौप्रकृतस्यानुवर्तने ॥ ९८ ॥ विधुर्विण्णोचंद्रमसिपरिच्छेदेबिलेऽवधिः ॥ विधिर्विधानेदैवेऽपिप्रणिधिः प्रार्थनेचरे ॥ ९९ ॥
 बुधवृद्धौपंडितेऽपिस्कंधः समुदयेऽपिच ॥ देशेनदविशेषेऽब्धौसिंधुर्नासरितिस्त्रियां ॥ १०० ॥ विधाविधौप्रकारेचसाधूरस्येऽपिचत्रिषु ॥ वधू-

ज्यास्तुषास्त्रीचसधालेपोऽमृतंस्तुही ॥ १ ॥ संधाप्रतिजामर्थादाश्रद्धासंप्रत्ययः स्पृहा ॥ मधुमद्येपुष्पः रसेक्षोद्रेऽप्यंधंतमस्य-
पि ॥ २ ॥ अतस्त्रिषुसमुद्भूतौ पंडितंमन्यगर्वितौ ॥ ब्रह्मबंधुरधिसंपेनिर्देशोऽथावलंबितः ॥ ३ ॥ अविदूरोऽप्यवष्टब्धः प्रसिद्धोरव्यातभूषितो
इतिधांताः ॥ सूर्यवन्हीचित्रभानूभानूरश्मिदिवाकरो ॥ ४ ॥ मृतात्मानोधातुदेहोमूर्खनीचोपृथग्जनौ ॥ प्रावाणोशैलपाषाणोपत्रिणौ
शरपक्षिणौ ॥ ५ ॥ तरुशैलेप्रशिस्वरिणौ शिखिनौवह्निबर्हिणौ ॥ प्रतिघत्नावुमौलिप्तोपग्रहावथसादिनौ ॥ ६ ॥ द्वौसारथिहयारोहौवाजिनो
ऽश्वेषुपक्षिणः ॥ कुलेऽप्यभिजनौजन्मभूम्यामप्ययहायनाः ॥ ७ ॥ वर्षार्चिर्ब्रह्महिमेदाश्रयचंद्राश्रयकारिविरोचनाः ॥ क्लेशोऽपिहजिनोविश्वकर्माकर्क
सरशिल्पिनोः ॥ ८ ॥ आत्मायत्नोद्यतिर्बुद्धिः स्वभावोब्रह्मवर्षाच ॥ शक्रोधातुकमन्तेभोवर्षुकाब्दोघनाघनः ॥ ९ ॥ घनोमेघेमूर्तिगुणोत्रिषुमूर्तेनिरंत
रे ॥ अभिमानोऽर्थादिदर्पज्ञानेप्रणयहिंसयोः ॥ १० ॥ इनःसूर्यप्रभौराजामृगांकेक्षत्रियेनृपे ॥ वाणिन्येनर्तकीदूत्योस्त्रवंत्यामपिवाहिनी ॥ ११ ॥
हादिन्यौवज्रतडितौवंदायामपिकामिनी ॥ त्वग्देहयोरपितनुःसूनाऽधोजिह्वापिच ॥ १२ ॥ क्रतुविस्तारयोरस्त्रीवितानंत्रिषुतुच्छके ॥ यंदेऽथके
तनंकृत्येकेतावुपनिमंत्रणो ॥ १३ ॥ वेदस्तत्वंतपोब्रह्मब्रह्माविप्रः प्रजापतिः ॥ उत्साहनेचहिंसायांसूचनेचापिगंधनं ॥ १४ ॥ आतंचनंप्रतीवाप-
जवनाप्ययनार्थकं ॥ व्यंजनंलांछनंश्मश्रुनिष्ठानावयवेष्पि ॥ १५ ॥ स्यात्कोलीनंलोकवादेद्युद्धेपश्वहिपक्षिणा ॥ स्यादुद्यानंनिःसरणोवनोऽप्य
योजने ॥ १६ ॥ अवकाशोस्थितौस्थानंक्वीडादावपिदेवनं ॥ उत्थानंपौरुषेतंत्रेसन्निविष्टोद्गमेऽपिच ॥ १७ ॥ व्युत्थानंप्रतिरोधेचविरोधारणेऽपि

मारणे मृतसंस्कारे गतौ द्रव्येऽर्थदापने ॥ १८ ॥ निर्वर्तनोपकरणानुव्रज्यासुचसाधनं ॥ निर्वर्तनं वैरशुद्धौ दानेन्यासार्पणेऽपि च ॥ १९ ॥ व्यसनं विष-
 दिग्भंशो दोषे कायजकोपजे ॥ पक्ष्माक्षिलोम्भिकिंजल्केतं त्वाद्यंशेऽप्यणीयसि ॥ २० ॥ तिथिभेदे सणे पर्वचर्त्तने च छंदेऽध्वनि ॥ अकार्यगुह्ये कौ-
 पीनं मैथुनं संगतौ रते ॥ २१ ॥ प्रधानं परमात्माधीः प्रज्ञानं बुद्धिचिह्नयोः ॥ प्रसूनं पुष्पफलयोर्निधनं कुलनाशयोः ॥ २२ ॥ क्रंदने रोदनाद्दाने च-
 र्धदेहप्रमाणयोः ॥ गृहदेहत्विदप्रभावाधामान्यथचतुर्थये ॥ २३ ॥ सन्निवेशे च संस्थानं लक्ष्मचिह्नप्रधानयोः ॥ आच्छादने संपिधानमप-
 वारणमित्युभे ॥ २४ ॥ आराधनं साधने स्यादवाप्तौ तोषणेऽपि च ॥ अधिष्ठानं चक्रपुरप्रभावाध्यासनेष्वपि ॥ २५ ॥ रत्नं स्वजातिश्रेष्ठेऽपि वने
 सलिलकानने ॥ तलिनं विरले स्तोके वाच्यलिंगं तथोत्तरे ॥ २६ ॥ समानाः सत्समैकेभ्युः पिशुनौ रवलसूचकौ ॥ हीनन्यूना वूनगत्तौ वै गशूरो तर-
 स्विनौ ॥ २७ ॥ अभिपन्नोऽपराद्धोऽभिग्रस्तव्यापद्गतावपि ॥ इति नांतः ॥ कलापो मूषणे बर्हेतूणीरे संहतावपि ॥ २८ ॥ परिच्छेदे परीवापः पर्य-
 षौ सलिलस्थितौ ॥ गोधुगोष्ठपती गोपौ हरविष्णू तृषाकपी ॥ २९ ॥ बाष्पमूष्माश्रुकशिपुत्वन्नमाच्छादनं द्वयं ॥ तत्पंशय्यादृदारेषु स्रंवेऽ-
 पिवितपोऽस्त्रियां ॥ ३० ॥ प्राप्तरूपस्वरूपाभिरूपा बुधमनोज्ञयोः ॥ भेद्यलिंगा अमी कूर्मावीणाभौ दश्वकच्छपी ॥ ३१ ॥ "कुतपो मृगरोमोत्प-
 पटे चान्होऽष्टमेऽशके ॥" इति पांताः ॥ स्वर्णपुंसिरेफः स्यात्कुत्सिते वाच्यलिंगकः ॥ इति पांताः ॥ अंतराभवसत्वेऽश्वे गंधर्वो दिव्यगा-
 यने ॥ ३२ ॥ कर्बुनावलये शंखे हि जिह्वो सर्पसूचकौ ॥ पूर्वोऽन्यलिंगः प्रागाहपुं बहुत्वेऽपि पूर्वजाय ॥ ३३ ॥ इति बांताः ॥ कुंभौ यदेतौ मृगौ

शौडिमौतुशिशुवालशौ ॥ स्तमौस्तूपाजडीभावौशंभूब्रह्मत्रिलोचनौ ॥ ३४ ॥ कुक्षिषुणार्मकागर्भाविस्त्रंभः प्रणयेऽपिच ॥ स्याद्देर्यौदुदुभिः पुसि
 स्यादसौदुदुभिः स्त्रियां ३५ ॥ स्यान्माहारजनेकुबं कुसुमंकरकेपुमान् ॥ क्षत्रियेऽपिच नाभिर्नास्तरभिर्गोविचस्त्रियां ॥ ३६ ॥ सभाससदिस-
 भ्येचत्रिषध्यक्षेऽपिचलुभः ॥ इति मांताः ॥ किरणप्रव्रहौरशमीकपिभेकौपुवंगमौ ॥ ३७ ॥ इच्छासनोभवीकामौशौर्यौद्योगौचराक्र-
 मौ ॥ धर्माः पुण्ययमन्यायस्वभावाचारसोमपाः ॥ ३८ ॥ उपायपूर्वआरंभउपधाचाप्युपक्रमः ॥ वणिक्पंथः पुरंवेदोनिगयोनागरो
 वणिकः ॥ ३९ ॥ नैगमौहौबलेरामोनीलचारुसितेत्रिषु ॥ शब्दादिपूर्वोहंदेऽपिग्रासः क्रांतौचविक्रमः ॥ ४० ॥ स्तोमः स्तोत्रेऽध्वरे
 हंदेजिह्वस्तुकुटिलेऽलसे ॥ उष्णोऽपिघर्मश्चेष्टालंकारेभ्रांतौचविभ्रमः ॥ ४१ ॥ गुल्मारुकुस्तंबसेनाश्रजाभिः स्वसृकुलस्त्रियोऽसि-
 तिक्षांत्योऽक्षमायुक्तेक्षमंशक्तेहितेत्रिषु ॥ ४२ ॥ त्रिषुश्यामौहरित्कृष्णौश्यासास्याच्छारिवानिशा ॥ ललामंपुच्छपुंड्राश्रभूषाप्रा-
 धान्यकेतुषु ॥ ४३ ॥ सूक्ष्ममध्यात्ममध्याद्येप्रधानेप्रथमेत्रिषु ॥ वामौवल्गुप्रतीपौद्वावधमौन्यूनकुत्सितौ ॥ ४४ ॥ जीर्णचपरिमुक्तंचयानपा-
 ममिरंहयं ॥ इति मांताः ॥ तुरंगगरुडौतादर्यौतिलयापचयौक्षयौ ॥ स्वशुच्यौदेवरश्यालौभ्रातृव्यौभ्रातृजद्विषौ ॥ ४५ ॥ यर्जन्यौरसद-
 ब्देस्यादर्याः स्वामिचैश्यद्यौः ॥ तिथ्यः पुष्येकलियुगेपर्याद्यौऽवसरेक्रमे ॥ ४६ ॥ प्रत्ययोऽधीनशपथज्ञानविश्वासहेतुषु ॥ रंधेशब्देऽथान-
 शयोदीर्घहेषानुतापयोः ॥ ४७ ॥ स्थूलोच्चयस्त्वसाकल्पेनागांनान्मध्यमेगते ॥ समयः शपथाचारकालसिद्धांतसंबिदः ॥ ४८ ॥

नान्यशमदैवविपदित्यनयास्त्रयः॥ अत्ययोऽतिक्रमेच्छेदोषेदं देऽप्यथापदि॥ ४९॥ युद्धायत्योः संपरायः पूज्यस्तु श्वशुरेऽपि च॥ पश्चादवस्था
 पिबलंसमवायश्च सन्नयौ॥ ५०॥ संघाते सन्निवेशे च संस्थायः प्रणयास्त्वजी॥ विस्त्रं मया ज्ञाप्यमाणो विरोधेऽपि समुद्धृतः॥ ५१॥ विषयो य
 स्य योज्ञातस्तत्र शब्दादिकेष्वपि॥ निर्यासेऽपि कंषायोऽस्त्री सभायां च प्रतिश्रयः॥ ५२॥ प्रायो भूम्न्येत गमने मन्व्युदैन्ये क्रतौ क्रुधिः॥ र-
 हस्योपस्थयोर्गुह्यं सत्यं शपथतथ्ययोः॥ ५३॥ वीर्यबले प्रभावे च द्रव्यं मय्ये गुणाश्रये॥ धिष्यं स्याने गृहे मेऽसौ भाग्यं कर्मशतमाशुभं
 कशेरुहे मोगीं गेयं विशल्यादंतिकाऽपि च॥ वषाकपायी श्रीगौर्यो रभिरव्यानामशोभयोः॥ ५४॥ आरंभो निष्कृतिः शिक्षा पूजनं संप्रधारणं
 उपायः कर्म चेष्टा च चिकित्सा च नवक्रियाः॥ ५५॥ छाया सूर्यप्रिया कांतिः प्रतिबिंबमना तपः॥ कट्या प्रकोष्ठे हर्म्यादेः कांच्यामध्ये मबंधने
 कृत्या क्रिया देवतयोस्त्रिषु भेदो धनादिभिः॥ जन्यं स्याज्जननवादेऽपि जघन्योऽत्येऽधमेऽपि च॥ ५६॥ गत्या हीनो च वक्तव्यो कल्यो सज्जभिराम-
 यौ॥ आत्मवाननपेतो र्यादर्थ्यो पुण्यं तु चार्वपि॥ ५७॥ रूपं प्रशस्त रूपेऽपि वदान्यो वल्लुवागपि॥ न्याय्यऽपि मध्यं सोम्यं तु सुंदरे सोमदैवते
 इति यांताः॥ निवहा वसरौ वारौ संस्तरौ प्रस्तराध्वरौ॥ गुरू गीष्पति पित्राद्यौ द्वापरौ युगसंशयौ॥ ५८॥ प्रकारौ भेदसा दृश्ये आकारा विंगि-
 ता कृती॥ किंशा रू सस्य शूकेषु मरूधन्वधराधरौ॥ ५९॥ अम्रयो दुमशैलार्काः स्त्रीस्तनाब्दौ पयोधरौ॥ ध्वांतरिदानवा वज्रा बलिहस्तां
 शवाकराः॥ ६०॥ प्रदरा भंगनारी रुक्बाणा अस्त्राः कचा अपि॥ अजोतशृंगो गौः कालेऽप्यश्मश्रुर्नीचतूबरौ॥ ६१॥ स्वर्णेऽपि राः चरिक्करः पयै

कपरिवारयोः॥मुक्ताशतद्वौचतारःस्याच्छारोवायौसतुत्रिषु॥६५॥कर्बुरेऽथप्रतिज्ञाजिसंविदापत्तसंगरः॥वेदभेदेगुप्तवादेमंत्रोवित्रोरवावपि
६६॥मरुषेषुयूपखंडेऽपिस्वरुर्गुह्येऽप्यवस्करः॥आडंबरस्तूर्यखेगजेन्द्राणांचगर्जिते॥६७॥अभिहारोऽभियोगेचचौर्येसन्नहनेऽपिच॥स्या-
ज्जंगमेपरीवारःखड्गकोशेपरिच्छदे॥६८॥विष्टरोविटपीदर्शमुष्टिःपीठाद्यमासनं॥हारिद्राःस्थेप्रतीहारःप्रतीहार्यध्यनंतरे॥६९॥विपुलेनकुले
विष्णोर्बभ्रुर्नापिंगलेत्रिषु॥सारोबलेस्थिरांशेचन्याय्येक्षीबंवरेत्रिषु॥७०॥दुरोदरोद्यूतकारेपणोद्यूतेदुरोदरं॥महारण्येदुर्गपथेकांतारं
पुन्नपुंसकं॥७१॥मत्सरोऽन्यशतभेदेतद्वत्कृपणयोस्त्रिषु॥देवाहुतेवरःश्रेष्ठेत्रिषुक्षीबंमनाक्षप्रिये॥७२॥वंशांकुरेकरीरोऽस्त्रीतस्मै
देयतेचना॥नाचमूजधनेहस्तसूत्रेप्रतिसरोऽस्त्रियां॥७३॥यमानिलेंद्रचंद्रार्कविष्णुसिंहांशुवाजिषु॥शक्राहिकपिभेकेषुहरिर्नाकपिले
त्रिषु॥७४॥शर्कराकर्पराशौऽपियात्रास्याद्यापनेगतौ॥इराभूवाक्सराऽप्सुस्यात्तंद्रीनिद्राप्रमीलयोः॥७५॥धात्रीस्यादुपमाताऽपिक्षि-
तिरप्यामलक्यपि॥रुद्राव्यंगानटीवेश्यासरधाकंटकारिका॥७६॥त्रिषुकूरेऽधमेऽल्पेऽपिक्षुद्रंमात्रापरिच्छदे॥अत्येचपरिणामेसामा-
त्रंकात्तर्येऽवधारणे॥७७॥आलेख्याश्चर्ययोश्चित्रंकलत्रंश्रोणिभार्ययोः॥योग्यभाजनयोःपात्रंपत्रंवाहनपक्षयोः॥७८॥निदेशग्रंथ-
योःशास्त्रंशास्त्रमायुधलोहयोः॥स्याज्जटांशकयोर्नेत्रंक्षेत्रंपत्नीशरीरयोः॥७९॥मुखवाग्रेक्रोडहलयोःपोत्रंगोत्रंतुनामिच॥सत्रमात्र-
दनेयज्ञेसदादानेवनेऽपिच॥८०॥अजिरंविषयेकायेऽप्यंबरंव्योमिवाससि॥चक्रंराष्ट्रेऽप्यक्षरंतुमोक्षेऽपिक्षीरमक्षच॥८१॥स्वर्गोप

मूरिचंद्रौ द्वौ द्वारमात्रेऽपि गोपुरं ॥ गुरादंगौ गच्छरेऽरे होंतिकमुपकरे ॥ ८२ ॥ पुरोधिकमुपर्यग्राण्यगारेनगरेपुरं ॥ मंदिरं चाथराष्टौऽस्त्रीविष-
 ये स्यादुपद्रवे ॥ ८३ ॥ दरोऽस्त्रियां भयेऽथ भौज्योऽस्त्रीहीरकेपवौ ॥ तत्र प्रधाने सिद्धांते सूत्रवाये परिच्छदे ॥ ८४ ॥ औशीरश्चागरे दंडेऽ-
 थौशीरं शयनासने ॥ पुष्करं करिहस्ताये वाथ मांडुमुखे जले ॥ व्योम्नि खट्वफले पद्ये तीर्थौ षड्विधविशेषयोः ॥ ८५ ॥ अंतरमवकाशावधिपरिधा-
 नांतर्हि भेदतादर्थ्ये ॥ छिद्रात्मीयविनावहिरवसरमाथ्येऽनरात्मनि च ॥ ८६ ॥ मुक्तेऽपि पिठरं राजकशोरुण्यपि नागरं ॥ शार्बरं त्वं धतमसे यातुके-
 भेद्यलिंगकं ॥ ८७ ॥ गौरोऽरुणोऽसिते पीते वणाकारेऽप्यरुणः ॥ जडरः काठनेऽप स्यादधस्तादापचाधरः ॥ ८८ ॥ अनाकूलौऽपि चैकाग्रो व्यग्रो व्यासक्त-
 आकुले ॥ उपर्युदीच्य श्रेष्ठेऽप्युत्तरः स्यादनुनरः ॥ ८९ ॥ एषां विपर्यये श्रेष्ठे दूरानात्प्रोत्तमाः पराः ॥ स्त्वादुप्रियौ तु मधुरौ क्रूरो कठिननिर्दयो ॥ ९० ॥
 उदारो दातृ महतो रितरस्त्वन्यनीचयोः ॥ मंदः स्वच्छंदयोः स्वैरः शत्रुमुदीमश्चुक्रयोः ॥ ९१ ॥ इति रांताः ॥ चूडाकिरीटके राश्वसंयता मौलय-
 स्त्रयः ॥ द्रुमप्रभेदमातंगकांडपुष्पाणि पीलवः ॥ ९२ ॥ कृतान्ताने हंसोः कालश्चतुर्थेऽपि युगे कलिः ॥ स्यात्कुरंगेऽपि कमलः प्रावारेऽपि चक-
 बलः ॥ ९३ ॥ करोपहारयोः पुंसि बलिः प्राण्यंगजे स्त्रियां ॥ स्यौ ल्यसामर्थ्ये सैन्येषु बलं नकाकसीरिणोः ॥ ९४ ॥ वातूलः पुंसि वात्यायामपि वाता-
 सहेत्रिषु ॥ भेद्यलिंगः शठे व्यालः पुंसि श्वापदसर्पयोः ॥ ९५ ॥ मलोऽस्त्रीपापविद्धिद्वान्यस्त्रीरूलं रुगाद्युधां ॥ शंखावपि हयोः किलः पालि-
 रुच्यश्च कपंतिषु ॥ ९६ ॥ कलाशिल्पे कालभेदेऽप्यालीसरव्यावली अपि ॥ अल्यं बुभुक्तौ वेलाकालमयी द्योरपि ॥ ९७ ॥ बहुलाः कृतिकामाघौ

बहुलोऽप्यौशितोत्रिषु॥ लीलाविलासक्रिययोरुपलशर्कसपिच॥९८॥ शोणितेऽभसिकीलालंमूलमाद्येशिकाभयोः जालं समूहआनाय
गवाक्षसारकेष्वपि॥९९॥ शीलंस्वभावेसहृत्तेसस्येहेतुकृतेफलं॥ छर्दिर्नैत्ररुजोः क्लीबंसमूहेपटलंनना॥१००॥ अधःस्वरूपयोर
स्त्रीतलंस्याच्चाभिषेपलं॥ और्वानलेऽपिपातालंचैलंवस्त्रेऽधमेत्रिषु॥१०१॥ कुकूलंशंकुभिः कीर्णेश्वभ्रेनातुतुषानले॥ निर्णी-
तेकेवलमितित्रिलिंगंलेककृत्स्नयोः॥१०२॥ पर्याप्तिसेमपुण्येषुकुशलंशिक्षितेत्रिषु॥ प्रवालमंकुरेऽप्यस्त्रीत्रिषुस्थूलंजडेऽपिच॥१०३॥
करालोदंतुरेतुंगेचारौदक्षेचपेशलः॥ मूर्खेऽर्भकेऽपिबालः स्याल्लोलश्चलसतृष्णायोः॥१०४॥ इतिलांताः॥ दवदावौवनारण्यवन्हीजन्मह
रोभवौ॥ मंत्रीसहायः सचिवौपतिशारिवनराधवाः॥१०५॥ अवयः शैलमेषार्काआज्ञाह्वानाध्वराहवाः॥ भावः सन्नास्वभावाभिप्रायचेष्टा
त्मजचसु॥१०६॥ स्यादुत्पादेफलेपुण्येप्रसवोगर्भमोचने॥ अविश्वासेऽपन्हवेऽपिनिहतावपिनिहवः॥१०७॥ उत्सेकामर्षयोरिच्छाप्रसरेम
हउत्सवः॥ अनुभावः प्रभावेचसतांचमतिनिश्चये॥१०८॥ स्याज्जन्महेतुः प्रभवः स्थानंचाद्योपलब्धये॥ शूद्रायांविप्रतनयेशस्त्रेपारशवोम
तः॥१०९॥ ध्रुवोभमेदेक्लीबंतुनिश्चितेशाश्वतेत्रिषु॥ स्वोजातावात्मनिस्त्वंत्रिधात्मीयेस्वोऽस्त्रियांधने॥११०॥ स्त्रीकटीवस्त्रबंधेऽपिनीची-
परिष्णोऽपिच॥ शिवागौरीफेरवयोर्द्वंद्वंकलहयुग्मयोः॥१११॥ द्रव्यासव्यवसायेषुसत्वमस्त्रीतुजंतुषु॥ क्लीबंनपुंसकंपंटेचाच्यलिंमममि-
क्रमे॥११२॥ इतिवांताः॥ द्वौविशौवैश्यमनुजौद्वौचराभिमरौस्यशौ॥ द्वौराशीपुंजमेषाद्यौद्वौवंशौकुलमस्तुरौ॥११३॥ रहः प्रकाशौघोना-

शोनिर्वेशोभृतिभोगयोः ॥ कृतांतेपुंसिकीनाशः स्रद्धकर्षकयोस्त्रिषु ॥ १४ ॥ पदेलक्ष्येनिमित्तेऽपदेशः स्यात्कुशयप्सच ॥ दशाऽवस्थानेकविधाया
 शांतृणापिचायता ॥ १५ ॥ वशास्त्रीकरिणीचस्यात्तद्वज्ञानेज्ञातरित्रिषु ॥ स्यात्कर्कशः साहसिकः कठोरामसृणावपि ॥ १६ ॥ प्रकाशोऽति
 प्रसिद्धेऽपिशिशवज्ञेचबालिशः ॥ कोशोऽस्त्रीकुङ्कुलेखद्विधानेऽर्थोघदिव्ययोः ॥ १७ ॥ इतिशांताः ॥ स्वरमत्स्यावनिमिषोयुरु
 धावात्ममानवौ ॥ काकमत्स्यात्वगोधांसौकसौतुर्णवीरयोः ॥ १८ ॥ अग्नीषुः प्रग्रहेरश्मौप्रेषः प्रेषणमर्दने ॥ पक्षः सहायेऽप्युष्णीषः शिरोवेष्ट
 किरीटयोः ॥ १९ ॥ शुक्रलेमूषिकेऽप्रेषेऽसकृतेवृषभेवृषः ॥ द्यूतेऽक्षेशारिफलकेऽव्याकर्षोऽथाक्षमिंद्रिये ॥ २० ॥ नाद्युतांगेकर्षचक्रेव्यवहारेकलि
 द्रुमे ॥ कर्षूर्वातीकरीषाग्निः कर्षूः कुल्याभिधायिनी ॥ २१ ॥ पुंभावेतत्क्रियायांचपौरुषंविषमप्सच ॥ उपादानेऽप्यामिषंस्यादपुराधेऽपिकिल्मि
 षं ॥ २२ ॥ स्याद्दृष्टौलोकधात्वंशेवत्सरेवर्षमस्त्रियां ॥ प्रेक्षानृत्येक्षणं प्रज्ञाभिज्ञासेवार्थनाभृतिः ॥ २३ ॥ त्विदृशोभापित्रिषुपरैर्यक्षंकात्स्न्यनि
 कृष्टयोः ॥ प्रत्यक्षेऽधिकृतेऽध्यक्षोऽरूढस्त्वप्रेम्यचिक्वणे ॥ २४ ॥ इतिषांताः ॥ रविश्चेतच्छदोहंसोसूर्यवन्हीविभावसू ॥ वत्सोतर्णकवर्षोदोसा
 रंगाश्चदिवौकसः ॥ २५ ॥ शृंगारादौविषेवीर्येगुणोरागेद्रव्येरसः ॥ पुंस्युत्तंसावतंसौद्वौकर्णपूर्वचशेखरे ॥ २६ ॥ देवभेदेऽनलेरश्मौवसूरत्वे
 धनेवसू ॥ विष्णौचवेधाः स्त्रीत्वाशीर्हिताशंसाहिदंष्ट्रयोः ॥ २७ ॥ लालसेप्रार्थनौत्सुक्येहिंसाचौर्यादिकर्मच ॥ प्रसूरश्चापिभूद्यावौरो
 दस्योरोदसीचतेऽज्वालाभासौनपुंस्यर्चिर्ज्योतिर्भद्योतदृष्टिषु ॥ पापापराधयोरागः खगबाल्यादिनोर्वधः ॥ २८ ॥ तेजःपुरीषयोर्वचोमहत्सूक्तं

जसौः॥ रजोगुणे च स्त्रीपुष्पे राहो ध्याते गुणे तमः॥ ३०॥ छंदः पद्येऽभिलाषे च तपः कृच्छादिकर्म च॥ सहो बलं सहा मार्गे न भः स्वं श्रावणो न भः
३१॥ ओकः स साश्रयश्चौकाः पद्यः क्षीरं पयोऽबुच॥ ओजो दीप्तौ बले स्रोत इन्द्रिये निस्तगारये॥ ३२॥ तेजः प्रभावे दीप्तौ च बले शुक्लेऽप्यतस्त्रिषु वि
द्वान् विदंश्च बीभत्सो हिंसोऽप्यतिशये त्वमी॥ ३३॥ वृद्धप्रशस्य योज्या धान् कनीयांस्तु युवा ल्ययोः॥ वरीयांस्तू रुचरयोः साधीयान्साधुवाढ-
योः॥ ३४॥ इति सांताः॥ दलेऽपि बर्हनिर्बन्धो परागार्कादयो ग्रहाः॥ द्वायी पीडे क्वाथरसे निर्व्यूहो नागदंतके॥ ३५॥ तुला सूत्रेऽश्वादि र-
श्मो ग्रहःऽपि च॥ पत्नी परिजनादानमूलशापाः परिग्रहाः॥ ३६॥ दारेषु च गृहाः श्रोण्या मध्यारोहो वरस्त्रिधाः॥ व्यूहो वृंदेऽप्यहिर्ब्रूयेऽप्य
शीर्षार्कस्तमो ग्रहाः॥ ३७॥ परिच्छदे च पाहेऽर्थे परिबर्हो॥ इति हांताः॥ ३८॥ व्ययाः परे॥ आदीषदर्थेऽभिव्यासो सीमार्थे धातुयोगजे॥ ३९॥
आप्रगृह्यः स्मृतौ वाक्येऽप्यास्तस्या लोपपीडयोः॥ पापकुत्सेषदर्थे कुधिङ् निर्मर्त्सननिंदयोः॥ ४०॥ चान्वाचयसमाहारे तरेतरसमुच्चये
स्वस्त्याशीः क्षेमपुण्यादौ प्रकर्षे लंघनेऽप्यति॥ ४१॥ स्त्रित्पश्चेच्च वितर्के च तु स्याद्देदेऽवधारणो॥ सकृत्सहैकवारे चाप्यारादुरसमीपयोः ४२
प्रतीच्यां चरमे पश्चादुताथर्थविकल्पयोः॥ पुनः सहार्थयोः शश्वत्साक्षात्प्रत्यक्षतुल्ययोः॥ ४३॥ खेदानुकंपासंतोषविस्मयमंत्रणो बत॥ हंत
र्षेऽनुकंपायां वाक्यारंभविषादयोः॥ ४४॥ प्रतिप्रतिनिधौ बीभत्सालक्षणादौ प्रयोगतः॥ इति हेतुप्रकरणप्रकाशादिसमाप्तिषु॥ ४५॥ प्राच्यां
रस्तात्यग्रमेपुरार्थेऽप्रत इत्यपि॥ यावत्तावच्च सा कल्येऽवधौ मानेऽवधारणो॥ ४६॥ संगलानंतरारंभप्रश्नकार्त्स्न्येऽप्यथो अथा॥ वृथा विरर्थका-

विध्योर्नानाऽनेकोभयार्थयोः ॥ ४६ ॥ नुष्टच्छायां विकल्पे च पश्चात्सा दृश्ययोरनु ॥ प्रभावधारणाऽनुज्ञानुनयामंत्रणेननु ॥ ४७ ॥ गर्हीसमुच्चय
प्रश्रंकासंभावनास्वपि ॥ उपमायां विकल्पे वा सामित्ये जुगुप्सिते ॥ ४८ ॥ अमासहसमीपे च कंवारिणि च मूर्द्धनि ॥ इवेत्यमर्थयोरेवं नूनं तर्कैः
निश्चये ॥ ४९ ॥ तूष्णीमर्थे सुखे जोषं किं पृच्छायां जुगुप्सने ॥ नाम प्राकारयसंभाव्यक्रोधोपगमकुत्सने ॥ ५० ॥ अलंभूषणपर्यामिराक्तिवारणावा
चकं ॥ हुं वितर्के परिप्रश्ने समयान्तिकमध्ययोः ॥ ५१ ॥ पुनरप्रयमेमेदेनिर्निश्चयनिषेधयोः ॥ स्यात्संबंधे चिरातीतेनिकटागामिकेपुरा ॥ ५२ ॥ ऊ
रर्ध्वरीचोररीचविस्तारेऽगीकृतौत्रयं ॥ स्वर्गेपरेचलोके स्वर्वातीसंभाव्ययोः किल ॥ ५३ ॥ निषेधवाक्यालंकारजिज्ञासानुनयेखलु ॥ समीपोभय
तः शीघ्रसाकल्याभिमुखेऽमितः ॥ ५४ ॥ नाम प्राकारययोः प्रादुर्मिथोऽन्योन्यं रहस्यपि ॥ तिरोऽतर्ह्येतिर्यगर्थे हाविषादशुगर्तिषु ॥ ५५ ॥ अहहे
त्यद्भुतेरवेदेहिहेताववधारणे ॥ **इति नानार्थवर्गः** ॥ विचारयचिररात्रायचिरस्याद्याश्चिरार्थकाः ॥ मुहुः पुनः पुनः शश्वदमीक्ष्यमसकृत्समाः
१ ॥ स्वाकृद्वाटित्यंजसान्हायद्राड्-मंक्षुसपदिद्रुते ॥ बलवत्समुक्तिमुतस्वत्यतीवचनिर्भरे ॥ २ ॥ पृथग्विनांतरेणर्तेहिरुड्-नानाचवर्जने ॥ यत्तेयत
स्ततोहेतावसाकल्येतुचिच्चन ॥ ३ ॥ कदाचिज्जातुसार्धेतुसाकंसत्रासमंसह ॥ आनुकूल्यार्थकंप्राध्वं व्यर्थकेतुवृथासुधा ॥ ४ ॥ आहोउताहो-
किमुतविकल्पे किं किंपूतच ॥ तुहिचस्महवैपादपूरणे पूजनेस्वति ॥ ५ ॥ दिवान्हीत्यथदोषाचनक्तंचरजनाविति ॥ तिर्यगर्थे साचित्तिरोऽव्ययसंवाचना-
र्थकाः ॥ ६ ॥ स्युः व्याट्पाडंगहेहैभोः समयानिकषाहिरुक् ॥ अनर्कितेनुसहसास्यात्पुनः पुरतोऽग्रतः ॥ ७ ॥ स्वाहादेवहविर्दानेथौषतृवोषट्चपट्स्व

धा ॥ किं निदीषन्मनागल्येप्रेत्यामुत्र भवन्तरे ॥ ८ ॥ ववायथा तथैवैवसास्ये ॥ होहीचविस्मये, मौनेतुतूणीतूणीकांसद्यः सपदितक्षणे ॥ दिष्ट्यासमुपजीषं चेत्यानंदे ॥ ध्यांत
 रे ॥ अंतरेण च मध्येस्युः प्रसत्य तु हतार्थकं ॥ १० ॥ युक्ते हेसांप्रतं स्थाने ॥ भीक्षुणां शब्द नारते ॥ अभावेन त्वनोनापि मास्मया लंचवारणे ॥ ११ ॥ पक्षांतरे चेद्यदि च तत्वे
 त्वद्वा ॥ जसाद्वयं, प्राकार्षेप्रादुराविः स्यादोमेवंपरमं मते ॥ १२ ॥ समंततस्तु परितः सर्वतो विषयित्यपि ॥ अकामानुमतौ काममसूयोपगमे ॥ १३ ॥ ननु च स्याद्विशो
 धोक्तौ कच्चित्कामप्रवेदने ॥ निःषमदुःषमंगल्येद्यथास्त्वं तु यथायथं ॥ १४ ॥ मृषामिथ्या च वितथेयथार्थं तु यथा तथं ॥ स्थुरेव तु पुनर्वैवैव्यवधारणवाचकाः १५
 प्रागतीतार्थकं नूनमवश्यं निश्चयेद्वयं ॥ सर्वद्वर्षे ॥ वरे त्वर्वागमेव स्वयमात्मना ॥ १६ ॥ अल्पेनीचैर्महत्सु चैः प्रायोभूस्म्यद्वैतशाने ॥ सनानित्येव हि बहिर्बाह्येस्मा-
 तीते ॥ स्तमदर्शने ॥ १७ ॥ अस्तिसत्त्वरूपोक्ता बुद्धिप्रश्ने ॥ नूनयेत्वयि ॥ हंतर्के स्यादुषारात्रेरवसानेन मौनतौ ॥ १८ ॥ पुनरर्थे ॥ गेनिदायां दुष्टुसुष्टुप्रशंसने ॥ सायंसायं
 प्रगे प्रातः प्रभाते निकषां ॥ तिके ॥ १९ ॥ परस्परार्थे ॥ यमोब्दे पूर्वपूर्वतरेयति ॥ अद्यात्रात्माय पूर्व ॥ हीत्यादौ पूर्वोत्तरापरात् ॥ २० ॥ तथा ॥ धरान्यान्यतरेतरात्पूर्व
 दुरादयः ॥ उभयेद्यश्चोभयेद्यः परे त्वह्नि परेद्यवि ॥ २१ ॥ त्योगिते ॥ नागते ॥ न्हिश्चः परश्च स्तु परे ॥ इति ॥ तदा तदानीं युगपदेकदा सर्वदा सदा ॥ २२ ॥ एतर्हि सं-
 प्रतीक्षानामधुना सांप्रतं तथा ॥ दिग्देशकाले पूर्वदौ प्रागुदक्प्रत्यगादयः ॥ २३ ॥ इति व्ययवर्गः ॥ सलिंगशास्त्रेः सन्नोदिकृत्तद्वितसमासजैः ॥ अनुक्तेः संग्र-
 हे लिंगसंकीर्णवदिहोन्नयत् ॥ १ ॥ लिंगशेषविधेर्वापीविशेषैर्यद्यबाधितः ॥ स्त्रियामीदृशिरामैकाचसयोनिप्राणिनामच ॥ २ ॥ नामविद्युन्निशावल्लीवीणा
 दिग्भूतदीप्तियां ॥ अदंतैर्दिगुरेकार्थो न स पात्रयुगादिभिः ॥ ३ ॥ तल्लब्धेदेनिकृत्तत्रावैर्यैथुनिकादिबुत् ॥ स्त्रीभावादावनिक्तिण्वुल्लङ्घनचण्वुत्क्यव्युजिज-
 ड्निशाः ॥ ४ ॥ उणादिषु निरूरीश्चड्याबुडंतंचलंस्थिरं ॥ तत्क्रिडायां प्रहरणंचेन्मौषालुवाणदिक् ॥ ५ ॥ घजोजा साक्रिया ॥ स्यांचेद्वाडपाताहिफाल्युनी ॥
 श्येनंपाताचमृगयातैलंपातास्वधेतिदिक् ॥ ६ ॥ स्त्री स्यात्काचिन्मृणाल्यादिर्विवक्षा ॥ पचयेद्यदि ॥ लंकाशोफालिकारीकाश्चातकीपंजिका ॥ ७ ॥ आसि-
 धंकासारिकाहिकाप्राचिकोल्कापिपीलिका ॥ तिंदुकीकणिकाभंगिः सुरंगासूचिमादयः ॥ ८ ॥ पिच्छावितंडाकाकिण्यश्चूर्णिः शाणीदुणीदरत् ॥ साति क-

धातया ५५ संदीनाभीराजसभाऽपिच ॥ १० ॥ झलूरीचर्चरीपारी होरालदाच सिध्मला ॥ लासालिक्षाचगंडुषागृध्रसीचमसीमसी ॥ ११ ॥ इति स्त्रीलिंगसंग्रहः
 पुंस्त्वेसमैदानुचरः सपर्यायाः सुरासुराः स्वर्गधागादिसेधाब्धिद्रकालासिशारारयः ॥ ११ ॥ करगंडोष्ठेदौर्दंतकंठकेशनखस्तनाः ॥ अन्हाहांताः श्वेदभेदारा
 त्राताः प्रागसंख्यकाः ॥ १२ ॥ श्रीवेष्टाद्याश्च निर्यासा असन्नता अबाधिताः ॥ कशेकजतुवस्तूनिहितानुरुविरामकाः ॥ १३ ॥ कषणभमरोपांतायद्यदता अमी अय
 पथनयस टोपांतागोत्राख्याश्चरणाह्वयाः ॥ १४ ॥ नान्यकर्तरिभावेचधजजवुनडण घाथुचः ॥ ल्युः कर्तरीमनिचभावेकोयोः किः प्रादितोऽन्यतः ॥ १५ ॥ हूंहे
 श्ववडुवावश्ववडवानसमाह्वते ॥ कांतः सूर्येदुपयाचपूर्वोऽयः पूर्वकोऽपिच ॥ १६ ॥ वटकश्चानुष्ठाकश्चरल्लकश्चकुंडंगकः ॥ पुरवोन्यूरवः समुद्रश्चविटपट्टधरा
 खदाः ॥ १७ ॥ कोट्टारघट्टहट्टाश्चपिंडगोडपिचंडवत् ॥ गंडुः करंटोलगुडोवरंटश्चकिणोद्युणः ॥ १८ ॥ इतिसीमंतहरितोरोमंथोद्रीथबुहुदाः ॥ कासमर्तोऽर्बुदः
 कुंदः फेनस्तुपौसद्युपको ॥ १९ ॥ आतपः क्षत्रियेनाभिः कुणपक्षुरकेदाः ॥ पुरक्षुरप्रचुक्रश्चगोलहिंगुलपुट्टलाः ॥ २० ॥ वेतालभल्लमलाश्चपुरोडाशोऽपि
 पट्टिशः कुल्माषोरमसश्चैवसकटाहः पतद्रहः ॥ २१ ॥ इति पुल्लिंगशेषः ॥ द्विहीनेऽन्यच्चस्वारण्यपणश्चहिमोदकं ॥ शीतोष्णामांसरुधिरमुरवा
 क्षिद्रविणंबल ॥ २२ ॥ फलहेमशल्बलोहसरवदुःखशभाशम ॥ जलपुष्पाणिलवणव्यंजनान्यनुलेपनं ॥ कोट्याः शतादिसंख्याऽन्यावालक्षानिद्युतचत
 द्यक्षमसिससन्नंतंयदनांतमकर्तरि ॥ २४ ॥ त्रातंसलोपधंशिष्टंरात्रं प्राक्संख्ययाचितं ॥ पात्राद्यदेतैरेकार्थोद्विगुलस्थानुसारतः ॥ २५ ॥ द्वंद्वैकत्वाव्यधीभा
 वौपथः संख्याव्ययात्परः ॥ षष्ठ्याश्लोकाबहूनांचेद्विच्छाद्यसंहतौसमा ॥ २६ ॥ शालार्थापिपराराजामनुष्यार्थादिराजकात् ॥ दासीसमंनृपसमंरक्षः
 सप्रमिमादिशः ॥ २७ ॥ उपज्ञोपक्रमान्तश्चतदौ दित्वप्रकाशने ॥ कोपज्ञकोपक्रमादिकंयोशीनरनामसु ॥ २८ ॥ भावेनणकचिद्वोऽन्येसमूहेभावकर्षणोः ॥ अ
 दंतप्रत्ययाः पुण्यसूदिनाभ्यांत्वहः परः ॥ २९ ॥ क्रियाव्ययानां भेदकान्येकत्वेऽप्युक्त्यतोरुके ॥ चोचंपिच्छंगृहस्थूणांतिरीदंममंयोजनं ॥ ३० ॥ राजसूयंवाजपेयं
 गद्यपद्येकतौकवेः ॥ माणिक्यभाष्यसिंदूरचीरचीवरपिंजरं ॥ ३१ ॥ लोकायतंहरितालंविदलस्थालबाल्हिकं ॥ इति नपुंसकसंग्रहः ॥ पुंनपुंसकयोः

शोषोऽर्धचिपिण्याककंटकाः॥३२॥ मोदकस्तंडकृष्टकः शादकः कर्पटोर्बुदः॥ पातकोद्योगचरकतमालामलकानडः॥३३॥ कुष्ठमुंडंशीधुबुस्तद्वेडितंसेमकुट्टिमं॥ संग-
 मशतमानामशंबलाव्ययतीड्वं॥३४॥ कवचकंदकापासंपारावा रंयुगंधरं॥ दूषंप्रग्रीवपात्रीवेद्युषचमसचिकुसौ॥३५॥ अर्धचोदीघतादीनांपुस्त्वाद्यैर्वैदिक-
 ध्रुवं॥ तन्नोक्तमिहलोकेऽपितच्चेदस्त्यस्तुशेषवत्॥३६॥ इतिपुन्नपुंसकसंग्रहवर्गः ॥ स्त्रीपुंसयोरपत्यांताद्विचतुःषट्पदोरगाः॥ जातिभेदाः पुंमारव्याश्च
 स्त्रीयोगैः सहमल्लकः॥३७॥ ऊर्मिर्वराटकः स्नातिर्वर्णकोद्गादलिर्मनुः॥ मूषासृपाटीकर्कधूर्यष्टिः शाटीकटीकुटी॥३८॥ इति स्त्रीपुंसशेषसंग्रहवर्गः ॥ स्त्रीन-
 पुंसकयोर्भावक्रिययोः व्यञ्जकचिच्चबुञ्ज॥ औचित्यमौचितीमैत्रीमैत्र्यंबुञ्जप्रागुदाक्ततः॥३९॥ षष्ठ्यंतप्राक्पदाः सनाच्छायाशालासूरानिशाः॥ स्याद्वाचृसेनश्च
 निशंसोशालमितरेचदिक्॥४०॥ आबुन्नंतोत्तरपदोद्दिगुश्चापुंसिनश्चलुप्॥ त्रिरवद्वचत्रिखटीचत्रितत्संचत्रिनक्ष्यपि॥४१॥ इति स्त्रीनपुंसकशेषः ॥
 त्रिषुपात्रीपुटीवाटीपेटीकुवलदाडिमौ॥ इतित्रिलिंगशेषसंग्रहः ॥ परंलिंगंस्वप्रधानेदं द्वैतत्पुरुषेऽपितत्॥४२॥ अर्थांताः प्राद्यलं प्रासापन्नपूर्वाः
 परापगाः॥ तद्वितार्थोद्दिगुः संख्यासर्वनामतदंतकाः॥४३॥ बहुव्रीहिरदिङ्नाम्नामुन्नेयंतदुदाहृतं॥ गुणद्रव्यक्रियायोगोपाधिभिः परगामिनः॥४४॥
 कृतः कर्तृधेसंज्ञायांकृत्याः कर्त्तरिकर्मणि॥ अणाद्यंतास्तेनरक्ताद्यरेनिनार्थभेदकाः॥४५॥ षट्संज्ञकास्त्रिषुसमाधुष्यदस्मत्तिड्व्ययं॥ परंविरोधेशेषंतु
 ज्ञेयंशिष्टप्रयोगतः॥४६॥ इति लिंगादिसंग्रहवर्गः ॥ इत्यमरसिंहकृतौनामलिंगानुशासने॥ सोमान्यकांडस्तृतीयः सांगणवसमर्थितः॥४७॥ इतिमरको-
 शेत्तृतीयकांडः समाप्तः ॥ ॥ श्रीमज्जगदीश्वरार्पणमस्तु ॥ ॥ श्रीमत्सद्गुरुब्रह्मानंदस्वरूपिसर्वविद्यावित्प्राज्ञाधिष्ठानार्पणमस्तु ॥ ॥ शशंभवतु ॥ ॥

हे पुस्तकपुण्यांत पांडुरंग विठ्ठल रानडे यांनी आपले बुद्धिप्रकाश छापखान्यांत छापिलें.

किंमत १ रुपया.

SGDF

Sri Gargeshwari Digital Foundation

इत्यमरकोशे तृतीयकांडः समाप्तः

तीचकाण्डुअप्रकोशे तीचकाण्डु